

การจัดการความรู้กลุ่มทอผ้ายก ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง จังหวัดนครศรีธรรมราช
KNOWLEDGE MANAGEMENT OF BROCADE WEAVING GROUP. ARTS AND CRAFTS
CENTER IN BAN NOEN THAMMANG NAKHONSITHAMMARAT

นิตยา สี่คง

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2563

การจัดการความรู้กลุ่มทอผ้ายก ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ปริญญานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ปีการศึกษา 2563

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

KNOWLEDGE MANAGEMENT OF BROCADE WEAVING GROUP. ARTS AND CRAFTS
CENTER IN BAN NOEN THAMMANG NAKHONSITHAMMARAT

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of MASTER OF EDUCATION
(Art Education)

Faculty of Fine Arts, Srinakharinwirot University

2020

Copyright of Srinakharinwirot University

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

การจัดการความรู้กลุ่มทอผ้ายก ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ของ

นิตยา สี่คง

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการสอบปากเปล่าปริญญานิพนธ์

..... ที่ปรึกษาหลัก ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จักรพงษ์ แพทย์หลักฟ้า) (รองศาสตราจารย์วรวรรณรัตน์ ตั้งเจริญ)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.อิทธิพัชร วิจิตสถิตรัตน์)

ชื่อเรื่อง	การจัดการความรู้กลุ่มทอผ้ายก ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง จังหวัดนครศรีธรรมราช
ผู้วิจัย	นิตยา สีดง
ปริญญา	การศึกษามหาบัณฑิต
ปีการศึกษา	2563
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จักรพงษ์ แพทย์หลักฟ้า

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ(1) ศึกษากระบวนการจัดการความรู้ของกลุ่มทอผ้ายก ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง จังหวัดนครศรีธรรมราช และ(2) ศึกษาความพึงพอใจของผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนของโครงการ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้การเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 12 คน ที่ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง จากประชากรซึ่งประกอบด้วยช่างทอผ้า ผู้ถ่ายทอดการทอผ้า และผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการความรู้ ดำเนินการวิจัยด้วยการศึกษาและเก็บข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลภาคสนาม โดยใช้การสังเกต การสอบถามและการสัมภาษณ์ นำมาวิเคราะห์เรียบเรียงแบบพรรณนาวิเคราะห์ และมีการใช้สถิติในการนำมาวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มทอผ้ายก ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง มีกระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอน ดังนี้ 1. การบ่งชี้ความรู้และกำหนดเป้าหมาย 2. การสร้างและแสวงหาความรู้ 3. การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ 4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ 5. การเข้าถึงความรู้ 6. การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ 7. การเรียนรู้ โดยพบว่าความร่วมมือกันดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนนั้นทำให้บรรลุเป้าหมายในการที่จะฟื้นฟูผ้ายกเมืองนครและการสร้างอาชีพและรายได้ให้แก่สมาชิก ใช้กระบวนการจัดการความรู้ด้านการถ่ายทอดความรู้(สอน) และกระบวนการจัดการความรู้ด้านการผลิต ควบคู่กันไป ส่งผลให้เกิดการพัฒนา งาน พัฒนาคน พัฒนางองค์กร และพัฒนาชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนของโครงการ พบว่าผลความพึงพอใจในด้านทักษะความรู้และด้านเจตคติอยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 2 ด้านโดยมีค่าเฉลี่ย 5 เท่ากัน ส่วนด้านการถ่ายทอดความรู้ (สอน) และด้านการเรียนรู้ มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด

คำสำคัญ : ผ้ายก, ผ้ายกเมืองนคร, การจัดการความรู้

Title	KNOWLEDGE MANAGEMENT OF BROCADE WEAVING GROUP. ARTS AND CRAFTS CENTER IN BAN NOEN THAMMANG NAKHONSITHAMMARAT
Author	NITTAYA SRIKONG
Degree	MASTER OF EDUCATION
Academic Year	2020
Thesis Advisor	Assistant Professor Dr. Chakapong Phatlakfa

The aims of this research are as follows: (1) to study the knowledge and the management processes of the brocade weaving group in the Arts and Crafts Center in Ban Noen Tammang Nakhonsithammarat Province; and (2) to study the satisfaction of the learners in terms of the teaching and learning processes used in this project. This qualitative research collected the data from a sample of 12 people, consisting of weaving instructors and those involved in knowledge management. Studies and collected information from some document, observations, inquires and interviews used for descriptive analysis and statistics. The results of the research showed that the brocade weaving group Arts and Crafts Center in Ban Noen Tammang has a knowledge management process, with seven steps, as follows: (1) knowledge identification and goals; (2) knowledge creation and acquisition; (3) knowledge organization; (4) knowledge codification and refinement; (5) knowledge access; (6) knowledge sharing; and (8) learning. It was found that working together resulted in the goal of restoring the city of Nakhon as a center of the brocade textile industry, and creating careers and income for its members. The management process was used to transfer knowledge (teaching) and the process of knowledge management in production concurrently, resulting in job, human, organizational and community development. As a result of the analysis of the satisfaction of learners with the teaching and learning process, it was found that the satisfaction results, in terms of skills and attitudes were found at the highest level in both areas with an arithmetical mean equal to five. In terms of knowledge transfer (teaching) and learning were at a high level and at the highest level.

Keyword : Brocade textile, Nakhon Brocade textile, Knowledge management

กิตติกรรมประกาศ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความสะดวกจากหลายฝ่าย กราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จักรพงษ์ แพทย์หลักฟ้า อาจารย์ที่ปรึกษาที่ให้ความรู้ ให้คำปรึกษาในการทำ ปริญญานิพนธ์เสมอมา กราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์วรรณรัตน์ ตั้งเจริญ ประธานการสอบ ปริญญานิพนธ์ และกราบขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่าน อาจารย์ดร.อิทธิพัทธ์ วิจิตสถิตรัตน์ อาจารย์ดร.ศุภมาส เจียมรังสรรค์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปราโมทย์ บุญเต็ม ที่ให้คำแนะนำในการ สร้างเครื่องมือการวิจัยรวมทั้งแนวทางในการดำเนินการทำปริญญานิพนธ์ในครั้งนี้

กราบขอบพระคุณศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ไม่ว่าจะเป็น เจ้าหน้าทีชุดประสานงาน ช่างทอ และครูช่าง อาจารย์แหลมทอง สีฏ อาจารย์วิธรรม ตระกูลเงิน ไทย ท่านผู้หญิงจุงจิตต์ ที่ชะระ ราชเลขานุการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวง ที่ กรุณาสละเวลาในการให้ข้อมูลความรู้และอำนวยความสะดวกเป็นอย่างดี

กราบขอบพระคุณพ่อแม่ พี่ชาย ที่คอยสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการศึกษา เป็นแรงผลักดัน และเป็นกำลังใจให้ตลอดมา ขอบคุณเพื่อน ๆ ที่คอยเป็นห่วง โดยเฉพาะคุณพรเพ็ญ สุคนธมัท เพื่อนผู้เข้าใจ ช่วยเหลือ และให้กำลังใจเสมอมา ขอบคุณคุณเจษฎา ชินวงษ์ ที่คอยช่วยเหลือ อำนวยความสะดวกในหลาย ๆ ด้าน และเป็นกำลังใจที่สำคัญเช่นกัน

นิตยา สีคง

นิตยา สีคง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญรูปภาพ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง	1
จุดประสงค์ของการศึกษา.....	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	3
ขอบเขตของการวิจัย	3
ประชากร	3
กลุ่มตัวอย่าง	4
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	4
กรอบแนวคิดการวิจัย	5
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
1. การจัดการความรู้	6
1.1 ความหมายของการจัดการความรู้.....	6
1.2 กระบวนการจัดการความรู้.....	7
1.3 เครื่องมือการจัดการความรู้.....	9
1.4 โมเดลการจัดการความรู้.....	11

2. มุลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ	15
ประวัติ.....	15
วิสัยทัศน์.....	16
พันธกิจ	16
3. ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง จังหวัดนครศรีธรรมราช	17
ประวัติความเป็นมา.....	17
ข้อมูลพื้นฐาน.....	17
การจัดการ	18
การดำเนินงานของกลุ่มทอผ้า	18
4. จังหวัดนครศรีธรรมราช	19
ข้อมูลพื้นฐานจังหวัดนครศรีธรรมราช	19
5. ผ้ายก.....	21
5.1 ผ้ายกในภาคใต้.....	21
5.2 ประวัติความเป็นมาของผ้ายกเมืองนคร	24
5.3 ลักษณะของผ้ายกนคร	27
5.4 ลักษณะการใช้ผ้ายกเมืองนคร.....	29
5.5 วัตถุประสงค์การทอผ้ายก.....	34
5.6 กระบวนการทอผ้ายก	34
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	37
งานวิจัยในประเทศ	37
งานวิจัยต่างประเทศ.....	40
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	43
1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	43

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล	44
2.1 ข้อมูลเอกสาร.....	44
2.2 ข้อมูลภาคสนาม	44
3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	45
4. การวิเคราะห์ข้อมูล.....	46
บทที่ 4 ผลการศึกษา	48
1. กระบวนการจัดการความรู้.....	48
1.1 กระบวนการถ่ายทอดความรู้ (สอน).....	49
1.2 กระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านการผลิต.....	68
2. ความพึงพอใจของผู้ได้รับการถ่ายทอดความรู้ที่มีต่อการจัดการสอนของโครงการ	108
บทที่ 5 สรุปอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	111
1. สรุปผลการวิจัย.....	111
1.1 กระบวนการจัดการความรู้.....	111
1.2 ความพึงพอใจของผู้ได้รับการถ่ายทอดความรู้ที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนของโครงการ.....	115
2. การอภิปรายผล	116
2.1 กระบวนการจัดการความรู้.....	116
2.2 ผลของการจัดการความรู้.....	118
3. ข้อเสนอแนะ	120
บรรณานุกรม	122
ภาคผนวก.....	125
แบบสัมภาษณ์.....	126
แบบสอบถาม	130

ประวัติผู้เขียน.....	132
----------------------	-----

สารบัญตาราง

หน้า

ตาราง 1 ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้ได้รับการถ่ายทอดความรู้ที่มีต่อการจัดการสอนของ โครงการ.....	109
ตาราง 2 กระบวนการจัดการความรู้ของกลุ่มทอผ้ายก ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง จังหวัด นครศรีธรรมราช	113

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพประกอบ 1 โมเดลการจัดการความรู้ SECI Modal	11
ภาพประกอบ 2 วงจรชีวิตของการพัฒนาซอฟต์แวร์ ด้วยตัวแบบก้นหอย (Spiral Model)	13
ภาพประกอบ 3 โมเดลปลาทู.....	14
ภาพประกอบ 4 รูปแบบผ้ายก	31
ภาพประกอบ 5 ท้องผ้า.....	32
ภาพประกอบ 6 ส้มเขียว	33
ภาพประกอบ 7 กรวยเชิง	33
ภาพประกอบ 8 ช่อแทงทอง	34
ภาพประกอบ 9 อาคารศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง	49
ภาพประกอบ 10 ผืนผ้ายกเมืองนคร ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช	52
ภาพประกอบ 11 อาจารย์แหลมทอง สีบุญ.....	54
ภาพประกอบ 12 อาจารย์วีรธรรม ตระกูลเงินไทย.....	55
ภาพประกอบ 13 ต้นหม่อนที่ทดลองปลูก.....	57
ภาพประกอบ 14 การแกะขี้ดีเกลียวไหมดิบ.....	58
ภาพประกอบ 15 การทำเส้นไหมให้เป็นใจ	58
ภาพประกอบ 16 การฟอกไหม	59
ภาพประกอบ 17 วัสดุธรรมชาติในการฟอกย้อมเส้นไหม	60
ภาพประกอบ 18 การย้อมไหม	60
ภาพประกอบ 19 เส้นไหมย้อมสีธรรมชาติ.....	61
ภาพประกอบ 20 การแกะขี้ดีเกลียวหลังย้อมสี	61
ภาพประกอบ 21 การเดินเส้นไหม	62

ภาพประกอบ 22 การม้วนเส้นไหม	62
ภาพประกอบ 23 การนำเส้นไหมใส่ฟันฝีม	63
ภาพประกอบ 24 การเก็บตะกอล้วน	63
ภาพประกอบ 25 การเก็บตะกอลาว.....	64
ภาพประกอบ 26 การเก็บลาย.....	64
ภาพประกอบ 27 การทอ.....	65
ภาพประกอบ 28 ผืนผ้ายกเมืองนคร 5 ลาย ที่ทอสำเร็จครั้งแรก.....	66
ภาพประกอบ 29 การแสดงโขนพระราชทาน	69
ภาพประกอบ 30 การประชุมประจำเดือน	73
ภาพประกอบ 31 การถ่ายภาพ	74
ภาพประกอบ 32 เส้นไหม	75
ภาพประกอบ 33 เส้นทอง.....	75
ภาพประกอบ 34 ระวัง.....	76
ภาพประกอบ 35 อัก.....	76
ภาพประกอบ 36 เครื่องดีเกี้ยวไหม.....	77
ภาพประกอบ 37 เร็ว	77
ภาพประกอบ 38 รางคันหูก	78
ภาพประกอบ 39 หลักคัน	78
ภาพประกอบ 40 เส้นไหม	79
ภาพประกอบ 41 รางม้วนไหม.....	79
ภาพประกอบ 42 ไหมดิบ.....	80
ภาพประกอบ 43 การทำน้ำต่าง.....	81
ภาพประกอบ 44 การฟอกไหม	82

ภาพประกอบ 45 หม้อคราม.....	83
ภาพประกอบ 46 ไหมย้อมสีคราม	84
ภาพประกอบ 47 (ซ้าย)เปลือกประโหด (ขวา) เปลือกทับทิม.....	85
ภาพประกอบ 48 การต้มเปลือกประโหด	85
ภาพประกอบ 49 การย้อมไหมสีเหลือง	86
ภาพประกอบ 50 (ซ้าย)การกระตุกไหม (ขวา)การตากเส้นไหม	86
ภาพประกอบ 51 (ซ้าย)การล้างเส้นไหม (ขวา)ไหมย้อมสีเหลือง	87
ภาพประกอบ 52 (บน) การย้อมไหมสีเขียว (ซ้าย-กลาง-ขวา) ไหมสีเขียวตอง, ไหมสีเขียว ธรรมชาติ, ไหมสีเขียวขี้ม้า.....	87
ภาพประกอบ 53 ครั่ง	88
ภาพประกอบ 54 (ซ้าย)ใบเหมือด (ขวา)ใบชงโค.....	89
ภาพประกอบ 55 การย้อมและตากไหมสีแดง.....	89
ภาพประกอบ 56 ไหมย้อมสีแดง.....	90
ภาพประกอบ 57 การเดินเส้นไหม	91
ภาพประกอบ 58 การเตรียมม้วนเส้นไหม.....	92
ภาพประกอบ 59 การต่อเส้นยืนไหมกับตะกอลเดิม.....	92
ภาพประกอบ 60 การเตรียมเส้นพุ่ง	93
ภาพประกอบ 61 กี่ (เก).....	94
ภาพประกอบ 62 ฟืม (พื้นฟืม).....	94
ภาพประกอบ 63 ตะกอลยาว (ตะกอลลาย).....	95
ภาพประกอบ 64 ตะกอลสั้น (ตะกอลพื้น).....	95
ภาพประกอบ 65 คานกี่	96
ภาพประกอบ 66 ตีนเหยียบ	96

ภาพประกอบ 67 ไม้กระดานม้วนใหม่.....	97
ภาพประกอบ 68 (ซ้าย) เหล็กดัดกระดาน (ขวา) หูกระต่าย.....	97
ภาพประกอบ 69 ไม้ลูกพันกลม.....	98
ภาพประกอบ 70 ไม้มัด (ไม้ชนิดแบน)	98
ภาพประกอบ 71 ไม้ยกกลาย	99
ภาพประกอบ 72 กระสวย.....	99
ภาพประกอบ 73 กระบอกใหม่	100
ภาพประกอบ 74 ผ้าครู.....	100
ภาพประกอบ 75 การส่งลาย.....	101
ภาพประกอบ 76 (ซ้าย) การเพิ่มเส้นพุ่ง (ขวา) การกระทบฟืม	102
ภาพประกอบ 77 การตัดผ้า	102
ภาพประกอบ 78 ผ้าที่ตัดเรียบร้อยแล้ว	103
ภาพประกอบ 79 การขนส่งผ้า.....	103
ภาพประกอบ 80 การทำงานร่วมกัน	104
ภาพประกอบ 81 ผู้เย็บชม	105
ภาพประกอบ 82 การเรียนรู้งาน	107

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ผ้ายกเป็นกระบวนการทอผืนผ้าโดยการใช้การทอเพิ่มเส้นพุ่งพิเศษทำให้เกิดผืนผ้าที่มีการวางโครงสร้างของผืนผ้าที่ประกอบไปด้วยท้องผ้าและกรวยเชิง ซึ่งนิยมใช้ในราชสำนักสำหรับพระมหากษัตริย์พระราชทานให้กับบุคคลสำคัญ เจ้านายและข้าราชการชั้นสูงในอดีตมุ่งเน้นเพื่อแสดงสถานะของบุคคลตามยศถาบรรดาศักดิ์ เมื่อถึงช่วงสมัยรัชกาลที่ 4 ถึงรัชกาลที่ 5 วัฒนธรรมการแต่งกายของตะวันตกได้เข้ามามีอิทธิพล และมีการปฏิรูปการแต่งกายตามแบบอารยประเทศ ทำให้บทบาทของผ้ายกนครที่เคยใช้นุ่งห่มลดลง

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ 9 ได้ทรงเสด็จเยี่ยมราษฎรในพื้นที่บ้านเนินธัมมัง หมู่ 5 ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช พระองค์ทรงได้เห็นถึงปัญหาความทุกข์ยากของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งมีฐานะยากจน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักคือการทำนา มีผลผลิตและรายได้อยู่ในเกณฑ์ต่ำ ทำให้หัวหน้าครอบครัวต้องออกไปทำงานต่างถิ่น พระองค์จึงได้ทรงพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เพื่อสร้างศาลาศิลปาชีพเพื่อให้เป็นพื้นที่ส่วนรวมเพื่อปฏิบัติงานด้านหัตถกรรม เช่น งานทอผ้า งานแปรรูปกระจูด ให้กับราษฎรในพื้นที่และหมู่บ้านใกล้เคียง และในปี พ.ศ. 2550 ทางศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังได้น้อมนำพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ที่ให้มีการฟื้นฟูผ้ายกเมืองนครขึ้นมา โดยมีผืนผ้าต้นแบบซึ่งอยู่ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาตินครศรีธรรมราช อาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายในการจัดการความรู้โดยวิธีการถอดองค์ความรู้ และถ่ายทอดให้กับชาวบ้านจนสามารถทอผ้ายกเมืองนครได้สำเร็จ จนสามารถดำเนินงานไปด้วยดีประสบผลสำเร็จทั้งในด้านการอนุรักษ์พัฒนาผ้ายกเมืองนครและด้านการสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงให้แก่ชาวบ้าน

ผ้ายกเมืองนคร เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของพัสดราวรณ์หรือเครื่องแต่งกายสำหรับการแสดงโขนมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ หรือโขนพระราชทาน ซึ่งสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ 9 ทรงตั้งพระราชหฤทัยฟื้นฟูการแสดงโขน ไม่ใช่แค่การฟื้นฟู

นาฏศิลป์ไทย แต่เป็นการฟื้นฟูงานฝีมือหัตถศิลป์ไทยหลายสาขา โดยใช้ความรู้ความสามารถจากช่างฝีมือผู้ชำนาญที่อยู่ในทุกภูมิภาคของประเทศ เพื่อให้ศิลปะการแสดงโขนชั้นสูงนี้มีความถูกต้องครบถ้วนงดงามตามแบบแผน ซึ่งองค์ประกอบที่สำคัญในการจัดแสดงโขนพระราชทานนั้นมี 7 องค์ประกอบ คือ บทประพันธ์และผู้กำกับการแสดง การคัดเลือกนักแสดง การจัดทำฉาก ระบบแสงและเสียง เครื่องแต่งกาย ดนตรี การประชาสัมพันธ์ เครื่องแต่งกายโขนประกอบด้วย 5 ส่วน ได้แก่ พัสตราภรณ์ ศิราภรณ์ ถนิมพิมพาภรณ์ หัวโขน และแต่งหน้าโขน ผ้านุ่งของตัวละครโขน เป็นส่วนหนึ่งในพัสตราภรณ์ แต่เดิมนั้นได้สั่งทอผ้ายกจากแหล่งผลิตจากเมืองสุรัต ประเทศอินเดีย ซึ่งเป็นแหล่งทอผ้ายกที่สำคัญมาตั้งแต่อยุธยา โดยจะกำหนดความต้องการขนาดของผ้ายกความกว้างยาวให้มีขนาดใกล้เคียงผ้าโบราณมากที่สุด จนกระทั่งมีการฟื้นฟูภูมิปัญญาการทอผ้ายกทองโบราณของจังหวัดนครศรีธรรมราช ให้ชาวบ้านได้รับการฝึกหัดและทอขึ้นอีกครั้ง ทำให้ในปีพ.ศ.2557 ในการจัดแสดงโขนมูลนิธิส่งเสริมศูนย์ศิลปาชีพในชุด“นางลอย”ได้มีการนำผ้ายกเมืองนครของศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังมาใช้ตัดเย็บเป็นเครื่องแต่งกายของตัวละครโขนจำนวน 43 ผืน(น้ำใจดี นครินทร์, 2557)

ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังและผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่ายมีบทบาทสำคัญในการเริ่มฟื้นฟูผ้ายกนคร โดยสามารถดำเนินงานไปได้ด้วยดีและประสบผลสำเร็จทั้งในด้านการฟื้นฟูอนุรักษ์ผ้ายกนครจนมีคุณภาพความงดงามเป็นที่ยอมรับ และด้านการสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงให้กับชาวบ้าน โดยการดำเนินงานนั้นต้องอาศัยการจัดการความรู้ที่ได้แบ่งความรู้ออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ 1. ความรู้ชัดแจ้ง ซึ่งเป็นความรู้ที่อยู่ในตำรา เอกสารวิชาการหรือหลักฐานอื่น ๆ ทางประวัติศาสตร์ 2. ความรู้ซ่อนเร้น เป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคล เป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ มีความเฉพาะตัว ยากที่จะนำความรู้นั้นออกมาใช้หรือจัดการได้นอกจากตัวบุคคลจะยินยอม การจัดการความรู้นั้น วิจารย์ พานิช (2549) ได้กล่าวว่า การจัดการความรู้ คือ เครื่องมือเพื่อไปสู่ความสำเร็จของเป้าหมาย 4 ประการ ได้แก่ เป้าหมายการพัฒนางาน การพัฒนานคน การพัฒนาองค์กรและชุมชน

ผ้ายกนครในรูปแบบโบราณนั้น ปัจจุบันมีเพียงผืนผ้าที่หลงเหลืออยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาตินครศรีธรรมราช และหลักฐานว่าผ้ายกนครเคยได้ถูกนำไปใช้ในราชสำนัก ทั้งนี้ทางมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ ได้ให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านผ้าทอ มาศึกษาความรู้ซึ่งประกอบไปด้วยรูปแบบของผ้าและกระบวนการจากผืนผ้าจริง จนได้รูปแบบขั้นตอนวิธีการที่จะสามารถทอผ้าผืนใหม่ให้มีลักษณะเหมือนต้นแบบที่สุด นำมาถ่ายทอดและฝึกให้กับชาวบ้านซึ่งไม่มีพื้นฐานในการ

ทอผ้ามาก่อนจนสามารถทอผ้าได้งดงามและส่งต่อกันมารุ่นต่อรุ่น โดยมีผู้เชี่ยวชาญด้านการทอผ้าของทางมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ คอยดูแลและให้คำปรึกษาในทุกกระบวนการ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นถึงความสำคัญที่จะศึกษาการจัดการความรู้ของกลุ่มทอผ้ายก ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง เป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการที่จะอนุรักษ์ผ้ายกนคร โดยมีการศึกษาข้อมูลจากหลายๆฝ่ายหลายๆด้านมาใช้เป็นพื้นฐานเพื่อนำไปสู่ระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ ปัจจุบันผลิตภัณฑ์ผ้ายกของศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังได้มีความโดดเด่นและสร้างชื่อเสียงรายได้แก่ชาวบ้านและชุมชน ซึ่งในอนาคตจะเป็นประโยชน์ในการใช้เป็นต้นแบบสำหรับการนำไปใช้อนุรักษ์และจัดการทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรมในอนาคตได้ สิ่งจำเป็นที่เราควรจะต้องศึกษาเรียนรู้ เป็นการพัฒนาศักยภาพของภูมิปัญญาที่มีอยู่ มาสร้างเสริมคุณภาพชีวิต เพื่อการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมควบคู่กับการพัฒนาเป็นอาชีพและรายได้ อีกทั้งยังเป็นการปลูกฝังให้เห็นคุณค่าและสำนึกรักบ้านเกิดของตน

จุดประสงค์ของการศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งความมุ่งหมายไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการความรู้ของกลุ่มทอผ้ายก ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง
2. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้ได้รับการถ่ายทอดที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนของโครงการ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ทำให้ทราบถึงกระบวนการจัดการความรู้ของกลุ่มทอผ้ายก ที่สามารถฟื้นฟู ปรับปรุงและพัฒนาผ้ายกนครได้สำเร็จ เพื่อเป็นประโยชน์ในการใช้เป็นแนวทางในการนำไปใช้ในการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรมในอนาคต

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากร

ช่างทอผ้า ผู้ถ่ายทอดการทอผ้า และผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการความรู้ของกลุ่มทอผ้า ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง หมู่ 5 ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

กลุ่มตัวอย่าง

คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากประชากร จำนวนทั้งหมด 12 คน ดังนี้ ช่างทอผ้ายกเมืองนคร 7 คน ผู้ถ่ายทอดการทอผ้า 2 คน ผู้ดูแลศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง 2 คน และผู้แทนจากมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ 1 คน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ผ้ายก หมายถึง ผ้าที่ทอด้วยเทคนิคการยก ซึ่งเป็นกระบวนการทอผลดลายบนเนื้อผ้า โดยใช้การทอเพิ่มเส้นพุ่งพิเศษเกิดเป็นผลดลายยกนูนขึ้นบนเนื้อผ้า วิธีการทอจะคัดเส้นยืนขึ้นลงเป็นจังหวะที่แตกต่างกันตามผลดลายที่ต้องการแล้วใช้เส้นพุ่งพิเศษสอดเข้าไป หากใช้เส้นไหมทอเรียก ยกไหม ถ้าใช้เส้นเงินหรือทองทอเรียกว่าผ้ายกเงินและผ้ายกทอง

2. ผ้ายกเมืองนคร หมายถึง ผ้าทอพื้นเมืองของจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ทอด้วยเทคนิคการยก โดยเพิ่มเส้นพุ่งพิเศษทำให้เกิดเป็นผลดลายนูนบนผืนผ้า ประกอบด้วยส่วนท้องผ้า ส่วนข้อแหว่งท้อง ส่วนขอบผ้า(สังเวียน) และส่วนเชิงผ้า(กรวยเชิง)

2.1 ส่วนท้องผ้า หมายถึง ส่วนที่อยู่ตรงกลางของผืนผ้า เป็นส่วนที่มีเนื้อที่มากที่สุดของผ้า ลายท้องผ้าที่นิยมทอคือ กลุ่มลายพันธุ์ไม้ กลุ่มลายสัตว์ กลุ่มลายเรขาคณิต กลุ่มลายเบ็ดเตล็ด

2.2 ส่วนข้อแหว่งท้อง หมายถึง ส่วนที่ล้อมรอบส่วนของท้องผ้า เป็นลายทรงพุ่มคล้ายดอกบัวเรียงกัน โดยปลายแหลมของลายจะพุ่มเข้าหาลายท้องผ้าทุกด้าน

2.3 ส่วนขอบผ้า(สังเวียน) หมายถึง ส่วนที่เป็นแถบยาว อยู่ติดกับขอบผ้าด้านบนและล่างตลอดผืนจากชายผ้าด้านหนึ่งจรดชายผ้าอีกด้านหนึ่ง

2.4 ส่วนเชิงผ้า(กรวยเชิง) หมายถึง ส่วนล่างของผ้า หรือริมผ้า ซึ่งจะตั้งฉากกับส่วนขอบผ้า(สังเวียน) ประกอบไปด้วยลายกรวยเชิงซึ่งเกิดจากการประกอบลายประจำยามก้ามปูประจำยามเกลียวใบเทศ ลายเครือเถา ซึ่งลายกรวยเชิงจะมี 1-3 ชั้น

3. ผ้ายกเนินธัมมัง หมายถึง ผ้ายกเมืองนครที่ผลิตจากศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง จังหวัดนครศรีธรรมราช

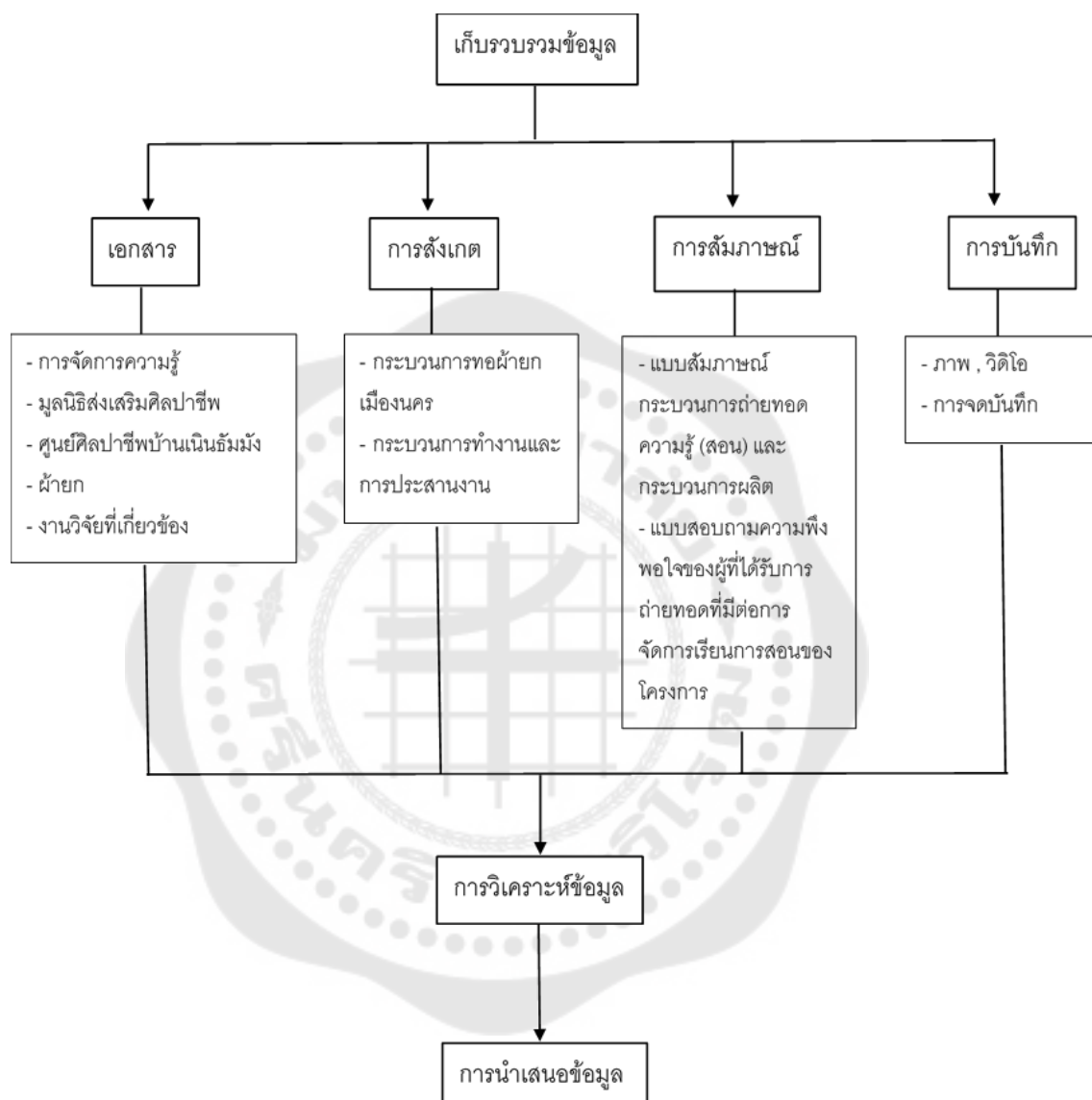
4. การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการร่วมมือในการจัดการเพื่ออนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้ายกเมืองนครของศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ซึ่งกระบวนการดังกล่าวมีรายละเอียดของการจัดการความรู้ 2 อย่าง ดังนี้

1. การจัดการความรู้ด้านกระบวนการถ่ายทอดความรู้ (สอน)

2. การจัดการความรู้ด้านกระบวนการผลิต

กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษากิจการการจัดการความรู้กลุ่มทอผ้าฝ้าย ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำเสนอตามหัวข้อดังนี้

1. การจัดการความรู้
 - 1.1 ความหมายของการจัดการความรู้
 - 1.2 กระบวนการจัดการความรู้
 - 1.3 เครื่องมือการจัดการความรู้
 - 1.4 โมเดลการจัดการความรู้
2. มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ
3. ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง จังหวัดนครศรีธรรมราช
4. จังหวัดนครศรีธรรมราช
5. ผ้ายก
 - 5.1 ผ้ายกในภาคใต้
 - 5.2 ประวัติความเป็นมาของผ้ายกเมืองนคร
 - 5.3 ลักษณะของผ้ายกเมืองนคร
 - 5.4 ลักษณะการใช้ผ้ายกเมืองนคร
 - 5.5 วัตถุประสงค์การทอผ้ายก
 - 5.6 กระบวนการทอผ้ายก
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. การจัดการความรู้

1.1 ความหมายของการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM) คือ การรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในองค์กรซึ่งอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มาพัฒนาองค์ความรู้และจัดการให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โดยที่ความรู้มี 2 ประเภท คือ 1) ความรู้ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์ของแต่ละบุคคลในการทำความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ เป็นความรู้ที่

สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรได้ยาก เช่น ทักษะในการทำงาน งานฝีมือ หรือการคิดเชิงวิเคราะห์ 2) ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่สามารถรวบรวมและถ่ายทอดได้ โดยผ่านวิธีต่าง ๆ เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทฤษฎี คู่มือต่าง ๆ

วิจารณ์ พานิช (2549) กล่าวถึงความหมายของการจัดการความรู้ไว้ว่า คือเครื่องมือเพื่อการบรรลุเป้าหมายอย่างน้อย 4 ประการพร้อม ๆ กัน ได้แก่ 1.บรรลุเป้าหมายของงาน 2.บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาคน 3.บรรลุเป้าหมายการพัฒนาองค์กรไปเป็นองค์กรเรียนรู้ 4.บรรลุความเป็นชุมชนหมู่คณะ ความเอื้ออาทรระหว่างกันในที่ทำงาน

จากนิยามข้างต้นสรุปได้ว่า การจัดการความรู้ คือ การรวบรวมและจัดระบบองค์ความรู้ที่มีอยู่ในองค์กร ทั้งความรู้แบบฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) และความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เพื่อให้ทุกคนในองค์กรเข้าถึงความรู้ในรูปแบบเดียวกัน เพื่อการบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาคน พัฒนางาน พัฒนาองค์กร และพัฒนาชุมชนต่อไป

1.2 กระบวนการจัดการความรู้

ตามแนวสำนักงาน ก.พ.ร. และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (2548) กระบวนการจัดการความรู้ มี 7 ขั้นตอน ได้แก่

- 1.การบ่งชี้ความรู้ คือการกำหนดเป้าหมาย วิสัยทัศน์ พันธกิจคืออะไร จำเป็นต้องใช้ความรู้อะไรบ้าง
- 2.การสร้างและแสวงหาความรู้ เช่นการสร้างความรู้ใหม่ รักษาความรู้เก่า
- 3.การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ เป็นการวางโครงสร้างความรู้ วิเคราะห์แยกประเด็นความรู้ที่มีให้ง่ายต่อการเข้าถึงและเข้าใจ
- 4.การประมวลและกลั่นกรองความรู้ เป็นการปรับปรุงและตรวจสอบทั้งรูปแบบและเนื้อหาให้มีความเป็นมาตรฐานและถูกต้อง
- 5.การเข้าถึงความรู้ เผยแพร่และทำให้ความรู้นั้นเข้าถึงได้ง่ายสะดวก
- 6.การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ ทำได้หลายวิธี ไม่ว่าจะเป็นการจัดระบบการทำงานเป็นแบบพี่เลี้ยง การทำชุมชนแห่งการเรียนรู้ หรือเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เป็นต้น
- 7.การเรียนรู้ ใช้ความรู้เป็นส่วนหนึ่งของงานเสมอ เป็นวงจรของความรู้ที่สร้างประสบการณ์ใหม่และพัฒนาการเรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้ทั้ง 7 ขั้นตอนจะต้องเป็นกระบวนการที่หมุนเวียนและต้องเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยคนในองค์กรต้องรู้ว่าทำอะไร ทำแล้วได้ประโยชน์อะไร และประเมินว่าได้ทำ

ตามเป้าหมายหรือไม่ และที่สำคัญคือ คนจะต้อง อยากทำและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง โดยจะต้องมีแรงจูงใจให้อยากทำ

และการที่จะทำให้กระบวนการจัดการความรู้ทั้ง 7 ขั้นตอน เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และยั่งยืน จำเป็นต้องมี กระบวนการบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลง (Change Management Process) เพื่อผลักดัน และช่วยส่งเสริมปรับเปลี่ยน ให้ “คน” อยาก “ทำ” รวมทั้งจัดสรรทรัพยากรที่จำเป็น เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ในองค์กรให้เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างทั่วถึง

กระบวนการบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลง (Change Management Process) เป็นแนวคิดที่ต้องการจัดการความรู้ภายในองค์กร ได้มุ่งเน้นถึงปัจจัยแวดล้อมภายในองค์กร ที่จะ มีผลกระทบต่อการจัดการความรู้ ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. การเตรียมการและปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เช่น กิจกรรมการมีส่วนร่วมและสนับสนุนจากผู้บริหาร, โครงสร้างพื้นฐานขององค์กรหรือทีมที่รับผิดชอบ, มีระบบติดตามและประเมินผล, มีการกำหนดปัจจัยแห่งความสำเร็จชัดเจน

2. การสื่อสาร เช่น การสร้างกิจกรรมที่ทำให้ทุกคนเข้าถึงเป้าหมายขององค์กร, ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับทุกคน, แต่ละคนจะมีส่วนร่วมได้อย่างไร

3. กระบวนการและเครื่องมือ ช่วยให้การค้นหาและเข้าถึงความรู้สะดวกขึ้น เพื่อที่จะถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนความรู้เร็วขึ้น โดยการเลือกใช้เครื่องมือ ขึ้นอยู่กับชนิดของความรู้/ทรัพยากร, ลักษณะการทำงาน, วัฒนธรรมองค์กร

4. การเรียนรู้ เพื่อสร้างความเข้าใจถึงความสำคัญและหลักการของการจัดการความรู้ โดยการเรียนรู้ต้องพิจารณาถึงเนื้อหา, กลุ่มเป้าหมาย, วิธีการ, การประเมินและปรับปรุง

5. การวัดผล เพื่อให้ทราบว่าการดำเนินการได้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่, มีการนำผลของการวัดมาใช้ในการปรับปรุงแผนและดำเนินการให้ดีขึ้น, มีการนำผลการวัดมาสื่อสารกับบุคลากรเพื่อให้เห็นถึงประโยชน์ของการจัดการความรู้ และการวัดผลต้องพิจารณาว่าจะวัดผลในขั้นตอนไหน ได้แก่ วัดระบบ (System), วัดที่ผลลัพธ์ (Out put) หรือประโยชน์ที่จะได้รับ (Out come)

6. การยกย่องชมเชยและให้รางวัล เป็นการสร้างแรงจูงใจให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและการมีส่วนร่วมของบุคลากรในทุกระดับ โดยควรพิจารณาจากความต้องการของบุคลากร, แรงจูงใจระยะสั้นและระยะยาว, การบูรณาการกับระบบที่มีอยู่

1.3 เครื่องมือการจัดการความรู้

เพื่อให้มีการนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร การจัดการความรู้จึงจำเป็นต้องอาศัยเครื่องมือที่ใช้ในการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. เครื่องมือที่ช่วยในการ “เข้าถึง” ความรู้ เหมาะสำหรับความรู้ชัดแจ้ง เป็นการเข้าถึงแบบทางเดียว

2. เครื่องมือที่ช่วยในการ “ถ่ายทอด” ความรู้ เหมาะสำหรับความรู้ฝังในคน อาศัยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นหลัก

เครื่องมือที่นิยมใช้กันมากคือ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ หรือชุมชน นักปฏิบัติ (Community of Practice : CoP) เป็นวิธีการหนึ่งในการจัดการความรู้ขององค์กร และจะนำไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ด้วยการสร้างชุมชนเพื่อทำการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ รวมทั้งประสบการณ์ของผู้ที่สนใจในเรื่องเดียวกัน มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน ผ่านรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยอาจจะพบปะกันจริง หรือพบปะทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นการทำให้เกิดการทำงานที่ปรึกษาและร่วมมือกัน หากองค์กรสามารถเชื่อมโยงชุมชนนักปฏิบัติหลายๆชุมชนเข้าด้วยกัน ก็จะเป็นเครือข่ายการทำงานที่มีประสิทธิภาพ สร้างให้บุคลากรมีความรู้จากหลายๆด้าน และหลากหลายมากขึ้นเมื่อได้แบ่งปันความรู้ผ่านชุมชนนักปฏิบัติ (วีระพจน์ กิมาคม)

เครื่องมือ (Tools)

1. ชุมชนนักปฏิบัติ (Community of practice : CoP)

เป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งเกิดจากความใกล้ชิด สนใจและพึงพอใจบนพื้นฐานที่ใกล้เคียงกัน

2. การศึกษาดูงาน (Study tour)

วิธีพัฒนาความสามารถพนักงาน มุ่งเน้นในเรื่องการสอนงานให้กับพนักงานให้สามารถปฏิบัติงานได้ในระยะเวลาสั้น โดยใช้พี่เลี้ยงคอยแนะนำและสอนงาน

3. การทบทวนหลังปฏิบัติการหรือการถอดบทเรียน (After action review : AAR)

การอภิปรายเกี่ยวกับผลงานที่ผ่านมา เพื่อศึกษาแนวทางพัฒนาจุดเด่นและปรับปรุงจุดด้อย เรียนรู้ทั้งความสำเร็จและล้มเหลว

4. เวทีเสวนา (Dialogue)

เป็นการปรับฐานความคิด โดยการฟังจากผู้อื่นและจากความหลากหลายทางความคิด หลังจากนั้นคือการจัดประชุมเพื่อหาข้อสรุปได้โดยง่าย และคำนึงถึงภาพในองค์รวมเป็นที่ตั้ง

5. ฐานความรู้บทเรียนและความสำเร็จ (Lesson Learned and Best Practices Databases)

ฐานความรู้เดิมที่ทางองค์กรได้มีการจัดเก็บองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ ทั้งในรูปแบบของการประสบความสำเร็จและความล้มเหลว ข้อเสนอแนะต่าง ๆ จะทำให้พนักงานในองค์กรสามารถเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ผ่านมาแล้ว อีกทั้งฐานความรู้นี้ยังสามารถเป็นเครื่องมือในการจัดการความรู้ต่อไปได้

6. แหล่งผู้รู้ในองค์กร (Center of Excellence-COE)

เป็นกำหนดแหล่งผู้รู้ในองค์กร หรือข้อมูลที่บอกว่าจะสามารถติดต่อสอบถามผู้รู้ได้ที่ไหน อย่างไร

7. เล่าเรื่อง (Storytelling)

เรื่องบอกเล่าสามารถทำให้ผู้ฟังเข้าไปอยู่ร่วมในความคิด และร่วมแสดงความคิดเห็นกับเรื่องราวได้

8. เพื่อนช่วยเพื่อน (Peer Assist)

การประชุมที่เชิญสมาชิกจากทีมอื่นมาแบ่งปันความรู้และประสบการณ์ให้แก่ทีม

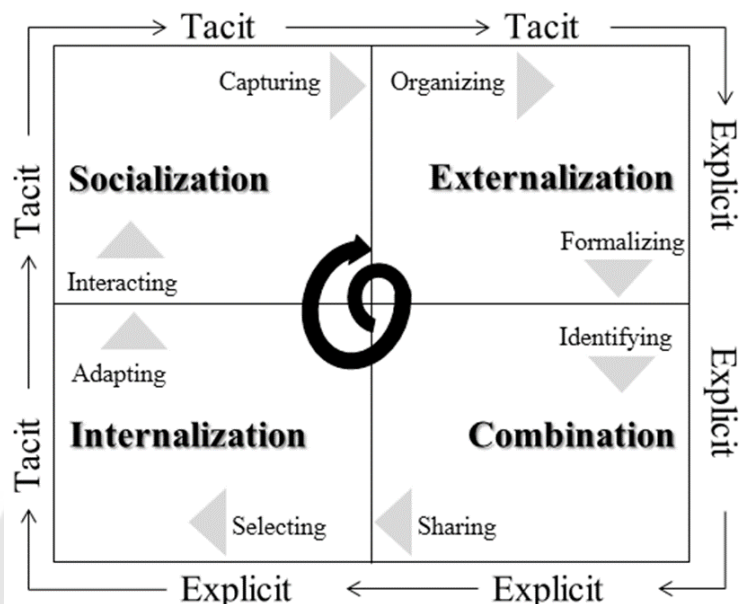
9. เวทีถาม – ตอบ (Forum)

เป็นเวทีที่เราสามารถโดยคำถามเข้าไป เพื่อให้ผู้รู้ในที่นั้นตอบคำถาม หรือส่งต่อให้ผู้เชี่ยวชาญอื่นตอบ

10. อื่นๆ

1.4 โมเดลการจัดการความรู้

The SECI Model (Nonaka and Takeuchi)

ภาพประกอบ 1 โมเดลการจัดการความรู้ SECI Model

ที่มา: Nonaka Ikujiro และ Hirotaka (1995)

โมเดลการจัดการความรู้ โมเดลเซกิ (SECI Model) ถูกเสนอโดย โนนากะ กับ ทาเคอุชิ (Nonaka Ikujiro และ Hirotaka, 1995) คือ แผนภาพแสดงความสัมพันธ์การผสมผสานความรู้ระหว่างความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) กับความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ใน 4 กระบวนการ เพื่อยกระดับความรู้ให้สูงขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นวัฏจักร โดยเริ่มจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Socialization) การสกัดความรู้ออกจากตัวคน (Externalization) การรวบรวมความรู้ (Combination) และการฝึกฝังความรู้ (Internalization) และวนกลับมาเริ่มต้นทำซ้ำที่กระบวนการแรก เพื่อพัฒนาการจัดการความรู้ให้เป็นงานประจำที่ยั่งยืน

ขั้นตอนการจัดการความรู้ของ SECI Model

1. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Socialization) S : Tacit to Tacit

กระบวนการที่ 1 การส่งต่อความรู้ฝังลึกกับความรู้ฝังลึก (Tacit knowledge) ด้วยกัน เป็นการแบ่งปันประสบการณ์ระหว่างผู้รู้ เช่น การพูดคุย การประชุม ที่มาจากความรู้ การเรียนรู้ และประสบการณ์ของแต่ละบุคคล แล้วนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในสภาพแวดล้อมเดียวกัน

2. การสกัดความรู้จากตัวคน (Externalization) E : Tacit to Explicit

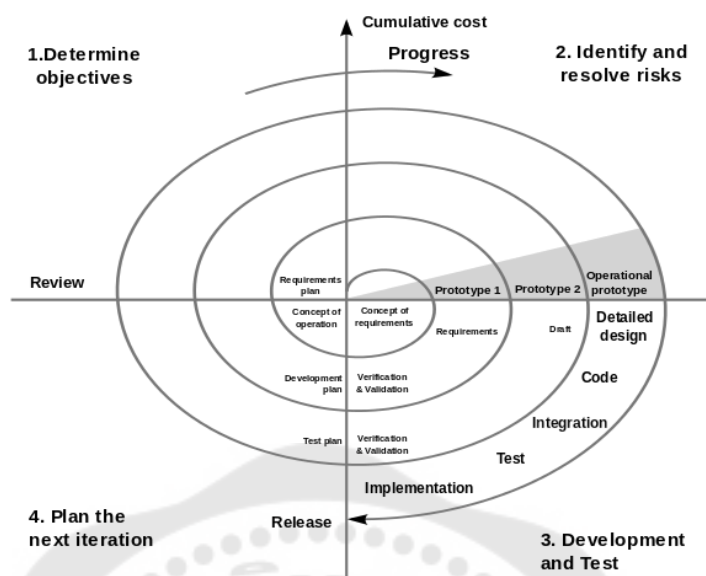
กระบวนการที่ 2 การส่งต่อความรู้ฝังลึก (Tacit knowledge) กับความรู้ชัดแจ้ง (Explicit knowledge) อาจเป็นการนำเสนอในเวทีวิชาการ หรือบทความตีพิมพ์ เป็นการนำความรู้ฝังลึกให้สื่อสารออกไปภายนอก ซึ่งความรู้ฝังลึกจะถูกพัฒนาให้ตกผลึกและกลั่นกรองนำไปสู่การแบ่งปันเป็นแนวคิด แผนภาพ แผนภูมิ หรือเอกสารที่ทำให้เกิดการสื่อสารระหว่างผู้เรียนรู้ที่เข้าใจได้ง่าย

3. การรวบรวมความรู้ (Combination) C : Explicit to Explicit

กระบวนการที่ 3 การรวมกันของความรู้ชัดแจ้ง (Explicit knowledge) ที่ผ่านการจัดระบบ และบูรณาการความรู้ที่ต่างรูปแบบเข้าด้วยกัน เช่น นำความรู้ไปสร้างต้นแบบใหม่ ไปสร้างสรรค์งานใหม่ ได้ความรู้ใหม่ โดยความรู้ชัดแจ้งได้จากการรวบรวมความรู้ภายในหรือภายนอกองค์กร แล้วนำมารวมกัน และพัฒนาทำให้เกิดความรู้ใหม่เผยแพร่แก่สมาชิกในองค์กร

4. การฝึกฝังความรู้ (Internalization) I : Explicit to Tacit

กระบวนการที่ 4 การส่งต่อความรู้ชัดแจ้ง (Explicit knowledge) สู่ความรู้ฝังลึก (Tacit knowledge) ในระดับบุคคล ครอบคลุมการเรียนรู้และลงมือทำ ซึ่งความรู้ชัดแจ้งถูกเปลี่ยนเป็นความรู้ฝังลึกในระดับบุคคลจะทำให้มีประโยชน์ต่อองค์กรต่อไป

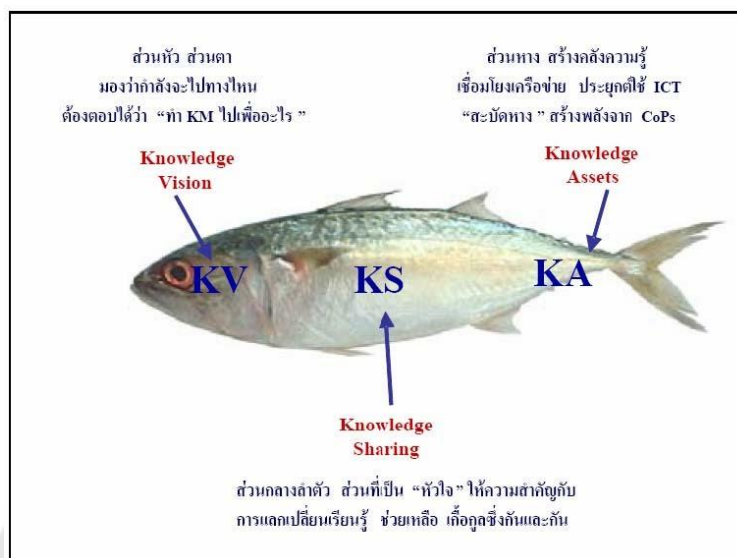
ภาพประกอบ 2 วงจรชีวิตของการพัฒนาซอฟต์แวร์ ด้วยตัวแบบก้นหอย (Spiral Model)

ที่มา: Barry W.Boesm (1988)

วงจรชีวิตของการพัฒนาซอฟต์แวร์ ด้วยตัวแบบก้นหอย (Spiral Model) หรือ วงจรชีวิตแบบก้นหอย (Spiral life cycle model) ของ Barry W.Boesm (1988) คือ การพัฒนาซอฟต์แวร์ให้สมบูรณ์จำเป็นต้องมีการดำเนินการหลายวงรอบ ทบทวนจนกว่าจะได้ซอฟต์แวร์ที่สมบูรณ์ ในแต่ละรอบมีรายละเอียดกิจกรรมแตกต่างกันไป เช่น กำหนดแนวคิดการดำเนินการที่ต้องการ กำหนดการดำเนินการ สร้างต้นแบบแรก ประเมินทางเลือกที่เหมาะสม ทบทวนแผนพัฒนาต้นแบบ และทดสอบใหม่ ออกแบบในรายละเอียด ทดสอบครั้งสุดท้าย นำไปติดตั้ง และใช้งาน แล้วตรวจสอบว่าต้องดำเนินการทำซ้ำรอบใหม่หรือไม่ ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์ (Determine objectives) เป็นสิ่งแรกที่ต้องทำทุกรอบ ซึ่งอาศัยข้อมูลก่อนหน้านี้เพื่อประกอบการวางแผน กำหนดตัวชี้วัด ระบุทางเลือก
2. ระบุปัญหา และแก้ไขความเสี่ยง (Identify and resolve risks) เป็นกิจกรรมที่นำทางเลือกมาประเมินความเสี่ยง และหาแนวทางแก้ไข
3. พัฒนาและทดสอบ (Development and test) เป็นกิจกรรมที่ต้องจัดการความเสี่ยงให้หมดไป ด้วยการแก้ปัญหาตามที่ได้ประเมินไว้

4. วางแผนสำหรับวงรอบต่อไป (Plan the next iteration) เป็นกิจกรรมที่วางแผนอนาคตที่จะทดสอบ และประเมินการบรรลุวัตถุประสงค์ในแต่ละรอบ

ภาพประกอบ 3 โมเดลปลาทูน่า

ที่มา: ประพนธ์ ฝาสุขยัต (2549)

โมเดลปลาทูน่า (Tuna Model) เปรียบการจัดการความรู้ เหมือนกับปลาทูน่าหนึ่งตัวที่มี 3 ส่วนสัมพันธ์กัน

ส่วนหางปลา เรียกว่า KV ย่อมาจาก Knowledge Vision หมายถึงส่วนที่เป็นเป้าหมาย หรือทิศทางของการจัดการความรู้ คือจะทำ KM ไปเพื่ออะไร

ส่วนตัวปลา เรียกว่า KS ย่อมาจาก Knowledge Sharing หมายถึงส่วนที่เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นส่วนที่ยากที่สุดในกระบวนการทำ KM เพราะต้องเกิดจากปัจจัย และสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้ตัวบุคคลพร้อมที่จะแบ่งปันและเรียนรู้ด้วยกัน

ส่วนหางปลา เรียกว่า KA ย่อมาจาก Knowledge Assets หมายถึงส่วนที่เป็นเนื้อหาความรู้ที่สกัดไว้สะสมเป็นคลังความรู้

2. มุลินิสงเสริมศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ประวัติ

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไป ทรงเยี่ยมพสกนิกรทั่วทุกภาคของประเทศ ได้ทอดพระเนตรเห็นทั้งทุกข์และสุขของราษฎร ทรงพบว่าราษฎรซึ่งส่วนใหญ่เป็นกสิกรต้องประสบภัยธรรมชาติต่าง ๆ เช่น ฝนแล้ง นาแล้ง ศัตรูพืช ระบาด ทำให้การประกอบอาชีพไม่ได้ผล อีกทั้งทรงพบว่าราษฎรไทยมีฝีมือทางหัตถกรรมหลาย ชนิดซึ่งสืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ สมควรจะอนุรักษ์ไว้ให้เป็นสมบัติชาติสืบไป พระองค์จึงทรงทุ่มเท ในการส่งเสริมงานหัตถกรรมแก่ราษฎร

วัตถุประสงค์สำคัญคือเพื่อหาอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกรที่ประสบปัญหา ในการเพาะปลูก หรือว่างจากฤดูเพาะปลูกให้ได้มีงานทำอยู่กับบ้าน ซึ่งจะส่งผลให้ราษฎรไม่ต้อง ละทิ้งถิ่นฐานของตนเข้าไปทำงานรับจ้างในเมืองใหญ่ๆ อันก่อให้เกิดปัญหาชุมชนแออัดในระยะ ยาวต่อไป นับว่าเป็นการช่วยรักษากรมสิทธิ์ในที่ดินของราษฎรผู้มีรายได้น้อยเหล่านี้อีกทางหนึ่ง ด้วย และสำหรับชาวไทยภูเขาซึ่งเคยมีอาชีพปลูกฝิ่น ก็ทรงส่งเสริมให้หันไปประกอบอาชีพการเป็น ช่างเงินหรือช่างทองซึ่งเป็นงานฝีมือที่ชาวไทยภูเขามีความชำนาญอยู่แล้ว

วัตถุประสงค์อีกประการหนึ่ง คือเพื่อรักษาและฟื้นฟูหัตถกรรมแบบไทยโบราณซึ่ง กำลังจะเสื่อมสูญไปตามกาลเวลาให้กลับมาแพร่หลาย เช่น การทอผ้าไหมมัดหมี่ลวดลายโบราณ การทอผ้าแพรวา การจักสานย่านลิเภา การทำเครื่องถมเงินและถมทอง การคร่ำ เป็นต้น เนื่องจาก หัตถกรรมประเภทนี้ต้องใช้ฝีมือ เวลา และความอดทนมาก จึงหาผู้ที่สนใจสืบทอดวิชาเหล่านี้เป็น อาชีพได้ยากยิ่ง

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปิดสอน หัตถกรรมแทบทุกประเภทแก่บุตรหลานของราษฎรผู้ยากไร้ขึ้นในสวนจิตรลดา และในบริเวณพระ ตำหนักทุกภาคเวลาที่พระองค์เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับเพื่อทรงเยี่ยมราษฎร ทรงรับเด็กยากจนและการศึกษาน้อยผู้ยังไม่เคยมีประสบการณ์ทางการช่างใด ๆ เข้ามาเป็น นักเรียนศิลปาชีพ ทรงเสาะหาครูผู้มีฝีมือที่ยังหลงเหลืออยู่มาถ่ายทอดผลงานและพระราชทาน กำลังใจแก่สมาชิกศิลปาชีพ หมุนเวียนไปทั่วประเทศเป็นประจำทุกปี รวมทั้งโปรดที่จะทรงใช้สอย ผลิตภัณฑ์ศิลปาชีพทุกชนิดเพื่อเป็นตัวอย่างแก่ราษฎรทั่วไป

งานของศิลปาชีพเจริญเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว มีสมาชิกศิลปาชีพกระจายอยู่ทั่วทุก ภาคของประเทศ และผลิตภัณฑ์ศิลปาชีพได้แพร่หลายกว้างขวางเป็นที่นิยม ในหมู่ราษฎรไทยและ ชาวต่างประเทศ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถต้องทรงใช้จ่ายพระราชทรัพย์เพื่อ

โครงการศิลปาชีพเป็นจำนวนมาก จึงมีผู้กราบบังคมทูลขอให้ทรงจัดตั้งขึ้นเป็นมูลนิธิ ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งมูลนิธิขึ้นเมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม พุทธศักราช 2519 โดยพระองค์ทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการบริหารของมูลนิธิด้วย ต่อมารัฐบาลได้เห็นถึงผลงานและคุณประโยชน์มูลนิธิ จึงได้รับเป็นหน่วยงานหนึ่งของรัฐ โดยจัดตั้งเป็นกองศิลปาชีพขึ้นในสำนักพระราชเลขาธิการ เมื่อพ.ศ.2538 เพื่อสนับสนุนงานของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ(สำนักพระราชเลขาธิการ)

วิสัยทัศน์

กองศิลปาชีพ เป็นหน่วยงานที่ปฏิบัติงานสนองพระราชกระแส เกี่ยวกับโครงการตามพระราชดำริ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เพื่อให้ราษฎรอยู่ดีกินดี สามารถพึ่งพาตนเองได้ และยังดำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรม และศิลปหัตถกรรมไทยให้คงอยู่คู่แผ่นดิน อีกทั้งอนุรักษ์ป่าไม้ แหล่งน้ำ พันธุ์พืช และสัตว์ ที่จะเป็ประโยชน์ต่อประชาชน

พันธกิจ

๑. ดำเนินการสนองพระราชกระแส ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เกี่ยวกับงานศิลปาชีพและงานของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ เพื่อให้เป็นอาชีพเสริม เพิ่มรายได้แก่ราษฎรไทย

๒. อนุรักษ์ พัฒนา และเผยแพร่วัฒนธรรม ศิลปหัตถกรรมไทย ให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง ทั้งใน และต่างประเทศ รวมทั้งดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิกศิลปาชีพ

๓. จัดตั้งและดำเนินงานศูนย์ศิลปาชีพ กับโครงการศิลปาชีพ และดำเนินการฝึกอบรม ให้แก่สมาชิกศิลปาชีพส่วนภูมิภาค(สำนักพระราชเลขาธิการ)

3. ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ประวัติความเป็นมา

พื้นที่บ้านเนินธัมมัง หมู่ 5 ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช เกิดเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ จึงได้ทรงเสด็จเยี่ยมราษฎรในพื้นที่วันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2536 พระองค์ได้ทรงรับทราบถึงปัญหาความยากจนของผู้คนที่นี่ ซึ่งมีอาชีพหลักคือการทำนา ผลผลิตในการทำได้น้อย ทำให้หัวหน้าครอบครัวต้องออกไปหางานทำต่างถิ่นเหลือแต่แม่บ้าน เด็ก และคนชรา พระองค์จึงทรงพระราชทานงานหัตถกรรมเพื่อเป็นอาชีพเสริม เช่น งานทอผ้าฝ้าย ฟืนฟูกงานหัตถกรรม

พระองค์จึงได้ทรงพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ เพื่อให้การก่อสร้างศาลาศิลปาชีพขึ้น (หลังเก่า) เพื่อใช้เป็นพื้นที่ปฏิบัติงานของกลุ่มแปรรูปพืชกระจูด เมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2537 และพระองค์ได้ทรงเริ่มส่งเสริมงานด้านศิลปาชีพให้กับราษฎรในพื้นที่ และหมู่บ้านใกล้เคียงเป็นต้นมา การแบ่งกลุ่มงานของศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง แบ่งออกเป็น กลุ่มทอผ้า กลุ่มแปรรูปกระจูด และกลุ่มปักผ้าด้วยมือ

ต่อมาในปี พ.ศ.2547 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผู้เชี่ยวชาญการทอผ้ายกไปฝึกสอนศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังจนทอผ้ายกได้สำเร็จ พัฒนาฝีมือทอผ้ายกเมืองนครได้อย่างสวยงาม สมาชิกสามารถทอผ้ายกตามแบบราชสำนักที่ได้รับการฟื้นฟู ถูกต้องตามองค์ประกอบของผ้าโบราณซึ่งนำมาใช้ในพระราชพิธีสำคัญในราชสำนัก

ข้อมูลพื้นฐาน

ที่ตั้ง : หมู่ 1 บ้านคงคาล้อม, หมู่ 2 บ้านบางงู และหมู่ 5 บ้านเนินธัมมัง ต.แม่เจ้าอยู่หัว อ.เชียรใหญ่ จ.นครศรีธรรมราช 80190

สภาพพื้นที่

หมู่ 1 บ้านคงคาล้อม มีอาณาเขต 1 ไร่

หมู่ 2 บ้านบางงู มีอาณาเขต 1 ไร่

หมู่ 5 บ้านเนินธัมมัง ประมาณ 5 ไร่

การรวมกลุ่ม

การสมัครเป็นสมาชิกต้องผ่านกองราชเลขาสมเด็จพระบรมราชินีนาถก่อนโดยรับราษฎรในพื้นที่ โดยเป็นราษฎรที่มีความตั้งใจจริง

สถานที่ทอผ้า

ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง

วิธีการจัดจำหน่าย

1. จัดส่งให้กองศิลปาชีพ สวนจิตรลดา
2. จำหน่ายทั่วไป ณ.ร้านค้า ในศูนย์ศิลปาชีพฯ

การจัดการ

โครงการศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง เป็นโครงการพระราชดำรินในสมเด็จพระบรมราชินีนาถ โดยก่อตั้งเมื่อ พ.ศ.2537 ณ ต.แม่เจ้าอยู่หัว อ.เชียงใหม่ จ.นครศรีธรรมราช เริ่มแรกมีสมาชิก 10 คน ทอผ้าตามพระราชเสาวนีย์ฯ ส่งกองศิลปาชีพสวนจิตรลดา ปัจจุบันมีสมาชิก 131 คน มีสำนักงานพัฒนาชุมชนเข้าไปเป็นหน่วยงานเสริมสนับสนุน ก็ทอผ้า จำนวน 20 ชุด และโรงเรือน 1 หลัง ซึ่งอยู่ในการควบคุมดูแลของชุดประสานงาน จากกองพันทหารช่างที่ 402 กองทัพภาคที่ 4

การดำเนินงานของกลุ่มทอผ้า

แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

ประเภทที่ 1 ทางกองศิลปาชีพ สวนจิตรลดา จะจัดส่งด้ายผ้าฝ้ายมาให้กับกลุ่มสมาชิก ฯ โดยผ่านทางกองทัพภาคที่ 4 และมอบหมายให้กับชุดประสานงาน ฯ เป็นผู้แจกจ่ายให้กับสมาชิก ฯ เมื่อสมาชิก ฯ ทอเสร็จเรียบร้อยแล้ว ทางชุดประสานงาน ฯ จะเป็นผู้ดำเนินการรวบรวมผลิตภัณฑ์ผ้าทอทั้งหมด แล้งส่งกลับไปยังกองศิลปาชีพ สวนจิตรลดา โดยสมาชิก ฯ จะได้รับค่าตอบแทน เมตรละ 50 บาท ซึ่งทางกองศิลปาชีพ ฯ จะจัดส่งด้ายผ้าฝ้ายมาให้ปีละประมาณ 2 ครั้ง จะทอผ้าได้ครั้งละประมาณ 70 - 80 เมตร เฉลี่ยครั้งละ 3,500 - 4,000 บาท/คน

ประเภทที่ 2 เมื่อสมาชิก ฯ ว่างเว้นจากการทอผ้าจากกองศิลปาชีพ ฯ สมาชิกจะรวบรวมเงินกันเพื่อไปซื้อด้ายจาก ต.เกาะยอ อ.สิงหนคร จ.สงขลา ซึ่งจะเป็นด้ายโทเรและด้ายไหมประดิษฐ์นำมาทอแล้วจำหน่ายให้กับกลุ่มเพื่อจำหน่ายในพื้นที่ และจังหวัดใกล้เคียง ในราคาหลาละ 150 - 200 บาท ซึ่งสมาชิก ฯ จะมีรายได้เฉลี่ย คน / เดือน ประมาณ 3,000 - 3,500 บาท (บุญแก้ว)

4. จังหวัดนครศรีธรรมราช

ข้อมูลพื้นฐานจังหวัดนครศรีธรรมราช

นครศรีธรรมราช เป็นจังหวัดที่มีความสำคัญในทางประวัติศาสตร์ ยุทธศาสตร์ รัฐศาสตร์ และศาสนา มาตั้งแต่ในอดีต มีแหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุ ซึ่งเป็นร่องรอยของความเจริญรุ่งเรืองมาก่อน มีขนบธรรมเนียมประเพณี มีศิลปะและงานช่างฝีมืออันเป็นเอกลักษณ์ มีพื้นที่อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ เช่น แร่ธาตุต่าง ๆ บางพื้นที่ยังประกอบไปด้วยที่ราบลุ่มมีแหล่งน้ำป่าไม้ ภูเขา จึงเหมาะแก่การทำกิจกรรม มีการทำนากันอย่างกว้างขวาง เพาะปลูกพืชเศรษฐกิจได้แก่ ยางพารา มะพร้าว ปาล์มน้ำมัน มีการทำสวนผลไม้ พืชผักสวนครัว ตลอดจนพืชไร่อีกมากมาย นอกจากนี้ยังมีชายฝั่งทะเลที่มีความยาวมากทำให้มีการประกอบอาชีพประมงชายฝั่งกันหลายพื้นที่ นับได้ว่า นครศรีธรรมราชเป็นจังหวัดที่เป็นอยู่ข้างน้ำอีกและมีความหลากหลายทางภูมิศาสตร์

การปกครอง

จังหวัดนครศรีธรรมราช มีพื้นที่ทั้งหมดโดยประมาณ 9,942.502 ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น 23 อำเภอ คือ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช อำเภอทุ่งใหญ่ อำเภอจุฬาภรณ์ อำเภอฉวาง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอชะอวด อำเภอเชียรใหญ่ อำเภอบางขัน อำเภอปากพนัง อำเภอขนอม อำเภอทุ่งสง อำเภอนบพิตำ อำเภอหัวไทร อำเภอนาบอน อำเภอพรหมคีรี อำเภอพิปูน อำเภอพระพรหม อำเภอรัตนพิบูลย์ อำเภอลานสกา อำเภอสิชล อำเภอท่าศาลา อำเภอช้างกลาง อำเภอถ้ำพรรณรา

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ จังหวัดสุราษฎร์ธานี
ทิศใต้	ติดต่อกับ จังหวัดตรัง จังหวัดพัทลุง จังหวัดสงขลา
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ อำเภอไทย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดกระบี่

นครศรีธรรมราช เป็นเมืองโบราณที่มีความสำคัญทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และศาสนา หลักฐานทางโบราณคดี และหลักฐานทางเอกสารที่ปรากฏในขณะนี้ยืนยันได้ว่า นครศรีธรรมราช มีกำเนิดมาแล้วตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 7 เป็นอย่างน้อย

คำว่า "นครศรีธรรมราช" น่าจะมาจากสร้อยพระนามของพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช แปลความหมายได้ว่า "นครอันงามสง่าแห่ง พระราชาผู้ทรงธรรม"

ในพุทธศตวรรษที่ 17-19 เป็นช่วงเวลาที่นครศรีธรรมราชมีความเจริญรุ่งเรืองสูงสุด ภายใต้ การปกครองของราชวงศ์ศรีธรรมมาโคกราช เนื่องมาจากนครศรีธรรมราชเป็นสถานที่การค้า

สำคัญของคาบสมุทรไทยเป็นจุดพักเรือ เป็นจุดถ่ายและซื้อสินค้าระหว่างชาติตะวันตกกับตะวันออก อีกทั้งบริเวณหาดทรายแก้วนั้น เปรียบเสมือนศูนย์กลางของผู้คน เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า สร้างความศรัทธาและความเลื่อมใสในพุทธศาสนา จึงทำให้ผู้คนจากทุกที่ในภาคใต้เข้ามา ตั้งถิ่นฐานในนครศรีธรรมราชอย่างหนาแน่น

จากหลักฐานตำนานเมืองนครศรีธรรมราช และตำนานของพระบรมธาตุ นครศรีธรรมราช ต่างแสดงให้เห็นถึงความรุ่งเรืองและยิ่งใหญ่ของจังหวัดนครศรีธรรมราช ในยุคดังกล่าวและรวมไปถึงความสามารถในการควบคุมหัวเมืองอื่น ๆ ได้ทั่วคาบสมุทร ถึงขนาดยกทัพไปตีลังกาถึง 2 ครั้ง และมีการสถาปนาพระพุทธศาสนา ลัทธิลังกาวงศ์ขึ้น มีการบูรณะพระเจดีย์เดิม ให้เป็นทรงระฆังคว่ำ ศิลปะลังกา จนนครศรีธรรมราชกลายเป็นศูนย์กลางวัฒนธรรม ที่ได้ถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมไปยังหัวเมืองอื่น ๆ

เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) ได้รับการแต่งตั้งจากพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ให้ขึ้นเป็นเจ้าเมืองต่อจากเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (พัฒน์) เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) มีความสามารถปราบปรามหัวเมืองมลายู และยังเป็นนักการทูตที่สำคัญ โดยเฉพาะการเจรจากับประเทศอังกฤษในสมัยรัชกาลที่ 2-3 ทำให้เมืองนครศรีธรรมราชมีอิทธิพลต่อหัวเมืองมลายู เป็นที่น่าเชื่อถือยำเกรงแก่บริษัทยังอังกฤษ ซึ่งกำลังแผ่อิทธิพลทางการค้าขายและการเมือง ในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ภายหลังที่เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) ถึงแก่อสัญกรรม เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อยกลาง) ผู้เป็นบุตรไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร ทำให้หัวเมืองอื่น กระด้างกระเดื่อง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงแก้ไขการปกครองโดยให้มีการปกครองเป็นมณฑล นครศรีธรรมราชจึงเป็นมณฑลหนึ่งของประเทศไทย โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาสุทนต์ยารัตน์ (ปั้นสุทนต์) เป็นข้าหลวงเทศาภิบาล มณฑลนครศรีธรรมราช ในพ.ศ. 2439

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการเปลี่ยนแปลง โดยให้มีการแต่งตั้ง ตำแหน่งอุปราชปักษ์ใต้ เพื่อปกครองหัวเมืองปักษ์ใต้ทั้งหมด ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งสมเด็จพระเจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ ดำรงตำแหน่ง อุปราชปักษ์ใต้ จนกระทั่งได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 จึงได้ยุบมณฑล นครศรีธรรมราชลงเป็นจังหวัดหนึ่งของราชอาณาจักรไทย(สำนักงานจังหวัดนครศรีธรรมราช)

5. ผ้ายก

ในสมัยอยุธยามีความเจริญมั่งคั่งและมีความเข้มแข็งอันเกิดจากการเป็นศูนย์กลางการค้ากับนานาชาติ ได้ขยายอิทธิพลอำนาจเพื่อแผ่พระบรมเดชานุภาพ และสร้างเครือข่ายทางการค้าเข้าครอบคลุมบ้านเมืองทางตอนเหนือเช่น สุโขทัย และล้านนา ตลอดจนบ้านเมืองในคาบสมุทรมลายู เช่น นครศรีธรรมราชหรือตามพรลิงค์ และปัตตานี

ในช่วงเวลาดังกล่าวสังคมอยุธยามีความพร้อมบริบูรณ์ในด้านศิลปวัฒนธรรมหลายแขนงเฟื่องฟู รวมทั้งวัฒนธรรมด้านการนุ่งห่มแต่งกาย เพราะนอกเหนือจากการได้ครอบครองดินแดนใกล้เคียงบางอาณาจักรซึ่งมีวัตถุดิบและบุคลากรพร้อมในการผลิตสิ่งทอพิเศษ ด้วยการที่อยุธยาเป็นศูนย์กลางการค้ากับนานาชาติ ทำให้สินค้าจากซีกโลกตะวันตกและตะวันออกหลั่งไหลเข้ามา ราชสำนักอยุธยาจึงมีโอกาสคัดสรรสิ่งทอและวัตถุดิบในการรังสรรค์สิ่งทอเพื่อใช้ในการของราชสำนัก ส่งผลให้มีการจัดระเบียบขนชั้นทางสังคมและแบ่งแยกสถานภาพบุคคลในสังคมให้ซับซ้อนกว่าเมื่อก่อน เพื่อเป็นการส่งเสริมสถานภาพอันสูงส่งของพระมหากษัตริย์และตอบสนองความเชื่อในแง่ที่ว่าพระมหากษัตริย์เปรียบเสมือนองค์อวตารหรือตัวแทนของสมมติเทพ ที่ปกครองไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน ทำหน้าที่บำบัดทุกข์บำรุงสุขให้เกิดแก่พระราชอาณาจักร

ราชสำนักอยุธยาจนถึงรัตนโกสินทร์จึงได้เลือกสรรสิ่งทอสำหรับองค์พระมหากษัตริย์บรมวงศานุวงศ์ และขุนนาง ซึ่งมีสถานภาพทางสังคมลดหลั่นกันไป โดยนำมาใช้ในวาระและโอกาสที่แตกต่างกันออกไป มีทั้งที่ผลิตในราชอาณาจักรสยาม และสิ่งทอที่ผลิตโดยหัวเมืองประเทศราชที่อยู่ภายใต้การปกครองของสยาม รวมทั้งสิ่งทอที่นำเข้าจากต่างประเทศ

5.1 ผ้ายกในภาคใต้

ผ้าจวนตานี

ผ้าจวนตานี หรือผ้าลองจวน เป็นผ้าทอดั้งเดิมบริเวณภาคใต้ตอนล่างของประเทศไทย ได้แก่ จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ซึ่งเดิมมีจุดศูนย์กลางคือเมืองปัตตานีในอดีต ซึ่งเป็นเมืองท่าสำคัญในคาบสมุทรมลายู มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าและวัฒนธรรมกับประเทศต่าง ๆ เช่น จีน อินเดีย ประเทศในแถบอาหรับ ยุโรปและมาลายา โดยมีสินค้าประเภทผ้าไหม เส้นไหม และผ้า เป็นสินค้าที่มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนอยู่ด้วย

ผ้าจวนตานี มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากผ้าทอที่อื่น ๆ คือ เป็นผ้าทอที่มีส่วนที่ทอด้วยเทคนิคมัดหมี่ตรงเชิงผ้า เรียกว่า จูวา ซึ่งต่อมาได้กลายเป็น จวน ซึ่งแปลว่าร่องหรือทาง

ผ้าจวนตานี ทอจากเส้นไหม และเส้นใยฝ้าย ยกด้วยเส้นเงินหรือเส้นทอง มีแถบริ้วลวดลายวางเป็นแนวแทรกอยู่ระหว่างผืนผ้าและชายผ้าทั้งสองด้าน โดยการทอนั้นจะใช้สีที่ตัดกัน โดยบริเวณท้องผ้าจะใช้สีหลัก ได้แก่ ม่วง เขียว ฟ้า น้ำตาล ส่วนชายผ้าทั่วไปจะใช้เฉดสีแดง แต่

ละแถบของผ้าจวนตานีจะมี 5 สี ซึ่งคำว่า “ลิมา” คืออีกชื่อของผ้าจวนตานี แปลว่า ห้า จำนวน ลวดลายบนพื้นผ้าจะมีตั้งแต่ 5-7 ลาย เช่น ลายโคม ลายประจำยามก้านแย่ง ลายตาราง เป็นต้น ซึ่งจะทอแบบวิธีมัดหมี่ และทอแบบยกสอดด้นเสริมในพื้นผ้า

การใช้ประโยชน์

ใช้เป็นผ้าคลุมศีรษะ ใช้คล้องคอ ใช้นุ่งคาดอก ใช้สวมใส่สำหรับผู้หญิง ใช้นุ่งคาดสวมทับด้านบนของกางเกงสำหรับผู้ชาย โดยจะใช้ในโอกาสพิเศษเท่านั้น

ผ้าพุมเรียง

การทอผ้าพุมเรียงนั้น อยู่ที่ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยชาวไทยมุสลิมที่อพยพมาจากเมืองสงขลา เมืองปัตตานีและเมืองไทรบุรี ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากชาวมลายูในหมู่เกาะอินโดนีเซีย เป็นผู้นำความรู้กระบวนการทอผ้าติดต่อกันมาด้วย ผ้าพุมเรียงมีการยกดอกด้วยเส้นไหม หรือด้นเงินด้นทอง โดยจะใช้วัตถุดิบทั้งฝ้ายและไหม โดยแบ่งออกเป็นผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน จะทอด้วยฝ้าย ส่วนผ้าที่ใช้ในงานหรือพิธีการต่าง ๆ จะทอด้วยไหม

ลวดลายและกรรมวิธีการทอ

ผ้าพุมเรียง แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม และผ้าฝ้ายปนไหม

ลวดลายดั้งเดิมที่นิยมกันมาในอดีต เช่น ลายยกเบ็ด ลายคชสีห์ ลายดอกพิกุล ลายดอกโบตั๋น ลายราชสีห์ ลายครุฑ ลายกีนรี ลายเทพพนม ลายศรีวิชัย ลายเบญจรงค์ ลายกริช ลายราชวัตร ลายก้านต่อดอก และลายนพเก้า ช่างทอผ้าจะมีลวดลายต้นแบบที่ใช้เป็นตัวอย่างในการเก็บลายผ้า เรียกว่า “ผ้าครู”

กรรมวิธีการทอผ้าพุมเรียง ใช้เทคนิคที่เรียกว่า “ยกดอก” คือ การทอผ้าให้เกิดลวดลาย ใช้วิธีเก็บตะกอลายเช่นเดียวกับการทอซิด โดยยกตะกอก เพื่อแยกเส้นด้ายยืน เพื่อให้เส้นด้ายพุ่งผ่านไป จะยกครั้งละกี่เส้นก็ได้ แล้วแต่ลวดลายที่กำหนดเอาไว้ เมื่อทอพุ่งกระสวยไปมาควบคู่กับการยกตะกอก ทำให้เกิดเป็นลวดลายบนชิ้นผ้า ด้ายเส้นพุ่งนิยมใช้ด้นเงินหรือด้นทองเพื่อความสวยงาม

การนำไปใช้ประโยชน์ ในสมัยโบราณผ้ายกด้นเงินด้นทองไม่ใช่ผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวันของคนทั่วไป ใช้ได้เฉพาะในราชสำนักเท่านั้น สำหรับเจ้านายชั้นสูง ในปัจจุบันนี้คนทั่วไปก็สามารถเข้าถึงและใช้ผ้าประเภทนี้ได้ แต่ก็ใช้ในโอกาสที่พิเศษจริง ๆ เช่น งานแต่งงาน พิธีสู่ห่ม หรือให้นาคนุ่งในงานบวช

ผ้าทอนาหมื่นศรี

ผ้าทอนาหมื่นศรี ตำบลนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง จากเอกสารจดหมายเหตุ พระราชกิจรายวัน วันที่ 29 มิถุนายน 2548 กล่าวถึงในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า

เจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) เสด็จจังหวัดตรัง ว่า “สมุหเทศาภิบาลมณฑล ได้ทรงจัดผ้าพรรณทุกอย่าง ซึ่งเป็นของทำในพื้นที่บ้าน เช่น ผ้ายก ผ้าราชวัตร ต้าตาสมุก ผ้าคาด ผ้าเช็ดหน้า ถวายประทานแจก แก่ข้าราชการตามสมควร” และได้ปรากฏหลักฐานจากจดหมายเหตุว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้ ร.ศ. 128 ได้ทอดพระเนตรผ้าทอที่เมืองตรัง ข้อความตอนหนึ่งว่า “ได้ถุนเรือนใช้เป็นที่พักผ่อนผ้ามีผู้หญิงมาหัดทอมาก” แสดงให้เห็นว่าผ้าทอเมืองตรังมีมาก

คำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่แห่งบ้านนาหมื่นศรี บอกว่าการทอผ้าได้ขาดหายไปช่วงหนึ่งในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 เพราะขาดเส้นด้ายที่จะใช้ทำวัตถุดิบ รวมทั้งการทอผ้าประจำบ้านที่ใช้วัสดุธรรมชาติปั่นฝ้าย ย้อมสีเองลดลง เนื่องจากการมีเส้นใยย้อมสีสำเร็จรูปเข้ามาแทนที่ หรือการมีผ้าจากโรงงานและเสื้อผ้าสำเร็จรูปที่สามารถซื้อได้ง่าย ใน พ.ศ. 2514 ยายนางช่วยรอด คนดั้งเดิมของหมู่บ้านรวบรวมคนทอผ้ารุ่นเดียวกันได้ 3 คน ช่วยกันซ่อมแซมกี่ทอผ้ากับเครื่องมือให้ใช้งานได้ แล้วลงมือทอผ้า ต่อมานางกุศล นิลลอบ บุตรสาวของยายนาง เป็นผู้รับช่วงต่องานทอผ้า

ลวดลายและกรรมวิธีการทอ ผ้าทอนาหมื่นศรี แบ่งตามลักษณะโครงสร้างผืนผ้าได้ 3 ชนิด ได้แก่ ผ้าพื้น ผ้าตา ผ้ายกดอก

ผ้าพื้น เป็นผ้าที่ใช้เส้นด้ายยืนสีเดียว มีผ้าพื้นธรรมดา แบ่งเป็นผ้าพื้นสีเรียบและผ้าพื้นสีเหลือบ ผ้าหางกระรอก และผ้าล่องหรือผ้ารี้ว มีลายต่าง ๆ ได้แก่ ลายหัวพลู ลายดอกเข็ม ลายดอกข่อย

ผ้าตา เป็นผ้าที่ใช้เส้นด้ายยืนสลับกันตั้งแต่สองสีขึ้นไป ลายตาสมุก ลายดอกดอกมุด ลายลูกไข่ตาราง และลายตานก

ผ้ายกดอก เป็นผ้าที่ใช้เส้นด้ายพุ่ง 2 ชนิด เกิดจากการทอด้วยวิธียกดอก หรือการสร้างลวดลาย โดยการเพิ่มเส้นด้ายพุ่ง มักใช้ลวดลายดั้งเดิมที่มีความซับซ้อน ใช้จำนวนตะกอ (เขา) มากนับร้อยตะกอ ลวดลายของผ้ายกนาหมื่นศรี ได้แก่ ลายแก้วชิงดวง ลายลูกแก้ว ลายลูกแก้วไข่มุก ลายราชวัตร ลายดอกจัน ลายเกสร ในปัจจุบันมีลวดลายเพิ่มขึ้นอีกกว่า 30 ลาย เช่น ลายดาวล้อมเดือน ลายพิรุณแก้ว ลายลูกหวาย ลายจัตุรัส ลายดอกมะพร้าว ลายดอกเทียน ลายท้ายมั่งคุด ลายเม็ดแตง ลายข้าวหลามตัด ลายราชวัตรห้อย ลายช่อมาลัย ลายช่อลอกอ ลายตีนัด ลายครุฑ ลายนกเหว (นกกระเวก) ลายตุ๊กตาถือดอกบัว ลายกินรี

ลักษณะพิเศษของผ้าทอนาหมื่นศรี คือ โครงสร้างของผืนผ้า ลวดลายและสี มีการนำลวดลายหลายๆแบบมารวมไว้ เช่น ลายลูกแก้วใหญ่ ลายลูกแก้วสีหน่วยใน ลายดอกจัน

บางพื้นผิผลมลายเฉพาะชุดลายลูกแก้ว เป็นต้น ส่วนเอกลักษณ์ด้านสี ถ้าเป็นผ้าหม่นและผ้าเช็ดหน้ายกดอกที่ทอใช้เอง จะใช้ด้ายยืนสีแดง ยกดอกสีเหลือง ยกดอกสีขาวหรือสีเขียว

ผ้าทอนาหมื่นศรี ใช้กี่ในการทอ 2 ชนิด ดังนี้

1. กี่พื้นเมือง กี่ทอผ้าในอดีตนั้นจะเรียกว่า หูก ซึ่งเป็นกี่ทอผ้าแบบพื้นเมือง เป็นกี่ขนาดเล็ก ภาคใต้เรียกว่า กี่เตี้ย การสอดเส้นพุ่งจะใช้ “ตรน” ที่ทำมาจากไม้ไผ่ลำเล็ก ๆ แทนกระสวย ปัจจุบันที่แบบนี้มักจะทอเป็นผ้าเช็ดหน้า ผ้าพานช้าง(ใช้ในพิธีศพ) ผ้าสไบ เพราะที่ประเภทนี้มีขนาดเล็ก ทอผ้าได้ช้า ลายที่ทอส่วนใหญ่เป็นลายลูกแก้ว และลายลูกแก้วชิงดวง

2. กี่กระตุก เป็นกี่ทอผ้ามีจะสายกระตุกเพื่อให้กระสวยพุ่งไปเองได้ ชาวนาหมื่นศรีจะทอด้วยกี่กระตุกสำหรับผ้าที่มีขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นกี่ที่ทอได้เร็วและสามารถทอผ้าที่หน้ากว้าง ๆ ได้ ส่วนใหญ่จะทอผ้าใส่รอง ผ้าขาวผ้า มีลายต่าง ๆ เช่น ลายตาหมากรุก ลายหางกระรอก ลายดอกจัน

5.2 ประวัติความเป็นมาของผ้ายกเมืองนคร

จันทรา ทองสมัคร (2554) ได้พูดถึงว่า ผ้ายกเมืองนครเป็นผ้าพื้นเมือง เอกลักษณ์ท้องถิ่นนครศรีธรรมราช วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และชนบประเพณี เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ผลักดันให้เกิดการเรียนรู้คิดค้นวัตถุทั้งเส้นไหม เส้นทอง เส้นฝ้าย และเส้นใยสังเคราะห์ นำมาใช้ในการทอเป็นเครื่องนุ่งห่มที่มีความงามทางวัฒนธรรม และสามารถประดิษฐ์ลวดลายต่าง ๆ สืบทอดกันมาแต่โบราณ แล้วพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยและประโยชน์การใช้สอยเรื่อยมา

ผ้ายกเมืองนคร ได้รับการยกย่องตั้งแต่ในอดีตว่ามีความงดงามแบบอย่างผ้าชั้นดีเป็นที่ต้องการในหมู่ชนชั้นสูง และมีชื่อเสียงด้านฝีมือในการทอผ้ายกชั้นเยี่ยมมาตั้งแต่ในอดีต เป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย

การทอผ้ายกเมืองนครในเมืองนครศรีธรรมราชและหัวเมืองใกล้เคียงซึ่งเป็นเมืองในบังคับปกครองของนครศรีธรรมราช สันนิษฐานว่าคงจะมีการทอผ้ามาตั้งแต่ในสมัยอาณาจักรตามพรลิงค์แล้ว เนื่องจากตามพรลิงค์(นครศรีธรรมราช) เป็นเมืองท่าสถานีการค้าที่สำคัญ ศูนย์กลางการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า ทั้งจีน ทั้งอินเดีย และชาติต่าง ๆ ผ้าจากจีนและอินเดีย จึงเป็นสินค้าออกที่นำมาขายในคาบสมุทรไทย จากการติดต่อค้าขายทำให้เกิดการเผยแพร่ถ่ายทอดทางศิลปวัฒนธรรม ชาวพื้นเมืองรับการถ่ายทอดความรู้วิธีการทอและการแต่งกายนุ่งผ้า ซึ่งทำให้ชาวพื้นเมืองรู้จักการทอผ้า ทั้งผ้าพื้นเรียบ และผ้ายกดอก ดังปรากฏหลักฐานในจดหมายเหตุจีนกล่าวถึงผู้คนในอาณาจักรตามพรลิงค์ เวลาแต่งงานสวมใส่ผ้ายกดอก ซึ่งการรับวัฒนธรรมการ

ทอดำนี้ ได้ผ่านกระบวนการปรับปรุง ผสมผสาน รูปแบบลักษณะการทอให้มีลักษณะการทอให้มีลักษณะเฉพาะของการทอผ้ายกเมืองนครโดยไม่ลอกเลียนแบบของอินเดียและจีนไปทั้งหมด

ส่วนการทอผ้ายกดอกที่ทอลวดลายสีสันวิจิตรงดงาม เริ่มทำกันในสมัยอยุธยาตอนปลาย กล่าวกันว่าชาวเมืองนครศรีธรรมราชได้แบบอย่างการทอผ้ามาจากแขกเมืองไทรบุรี เมื่อครั้งเมืองไทรบุรีคิดขบฏเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ยกกองทัพไปปราบขบฏได้กวาดต้อนครอบครัวเชลยมาเป็นจำนวนมากรวมไปทั้งพวกช่างฝีมือ แขกช่างทอผ้าเมืองไทรบุรีได้มาเป็นครูสอนคนนครศรีธรรมราชให้รู้จักการทอผ้ายก โดยเจ้าพระยานครศรีธรรมราชได้ให้การอุปถัมภ์ และส่งเสริมการทอผ้ายกเป็นอย่างมาก ทำให้การทอผ้ายกสมัยนั้นพัฒนาขึ้นกว่าสมัยก่อนๆ มาก โดยเกณฑ์ผู้หญิง บ่าวไพร่ ลูกหลานกรมการเมือง ตลอดจนชาวบ้านที่สนใจให้ฝึกหัดการทอผ้ายก

ในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้นการทอผ้ายกเมืองนคร น่าจะรับเอาวิธีการทอผ้ายกดอกของชาวมลายูมาผสมผสานกับความรู้ดั้งเดิมประยุกต์เข้ากับลวดลายไทยและพัฒนากรรมวิธีการทอที่ซับซ้อนและพิถีพิถันมากขึ้น ประกอบกับวัสดุที่นำมาทอเป็นเส้นทอง ซึ่งมีราคาสูง ผ้ายกเมืองนครจึงถือเป็นงานประณีตศิลป์ชั้นสูง เป็นที่เชิดหน้าชูตาอย่างหนึ่งของประเทศไทยในขณะนั้น นับตั้งแต่รัชกาลพระพุทธเลิศหล้านภาลัยจนถึงรัชกาลพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นยุคสมัยที่บ้านเมืองเป็นปึกแผ่น และสภาพเศรษฐกิจดี ทำให้การจัดการภายในราชสำนักมีความเรียบร้อย ส่งผลให้มีการทำนุบำรุงศิลปะในแขนงต่าง ๆ มีความเจริญรุ่งเรือง โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นองค์อุปถัมภ์ ผ้ายกเมืองนครเป็นที่ต้องการอย่างมากของราชสำนัก เพราะเป็นผ้าที่พระมหากษัตริย์พระราชทานให้กับบุคคลสำคัญ เจ้านาย และข้าราชการบริพารชั้นสูงใช้สวมใส่เวลาเข้าเฝ้า เพื่อแสดงสถานะของบุคคล และในฐานะผ้าที่คุณภาพดีมีความงดงามและราคาแพงจึงเป็นที่นิยมแพร่หลายในหมู่ชนชั้นสูง เจ้านาย ขุนนาง ตลอดจนคนหบด ผู้มีทรัพย์ทั้งหลาย

ปรากฏว่าราชสำนักสยามได้มีหมายเกณฑ์ให้ผู้สำเร็จราชการเมืองนครศรีธรรมราช ทอผ้ายกส่งไปยังกรุงเทพฯ อยู่บ่อย ๆ พร้อมทั้งยังได้พระราชทานทองคำ เส้นไหม เส้นทอง และพระราชทานทรัพย์เป็นค่าแรงงานในการทอและซื้อไหมดิบจากจีน ทั้งนี้ก็เพราะมีพระประสงค์ที่จะนำผ้ายกเมืองนครมาใช้เป็นพระภูษาทรงและพระราชทานแก่พระบรมวงศานุวงศ์ ตลอดจนขุนนาง ข้าราชการบริพาร ผู้ประกอบคุณงามความดี ผู้มีความชอบในราชการ ดังหลักฐานจดหมายเหตุ รัชกาลที่ 2 กล่าวถึงในปี จ.ศ. 1175 พระยานครศรีธรรมราช (น้อย) ให้ขุนส่วสดีคุมเอาผ้ายกทอเกณฑ์เข้ามาส่ง ลายพื้นแดง 1 ผืน ลายเจ็ดสีพื้นม่วง 1 ผืน ครบสองผืนตามเกณฑ์ แล้วให้เบิกทองสองหีบใหญ่ ครึ่งหนักหีบหนึ่งไปให้เจ้าพระยานครทอผ้ายก และดั่งข้อความในสารตรา เจ้าพระยาอรรคมหา มาถึงผู้ปกครองเมืองนครศรีธรรมราชตอนหนึ่งว่า ...ต้องพระราชประสงค์ผ้า

ยกทองนึ่งดวงเกล็ดพิมเสน ฝีมือช่างเมืองนครสำหรับพระราชทานพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายหน้า ฝ่ายในศรีต่างกัน 24 ผืน... (ธีรพันธุ์ จันทร์เจริญ, 2536)

ในวาระการเจริญสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศกับนานาอารยประเทศ องค์พระมหากษัตริย์ทรงเอาความงามอันโดดเด่นของผ้ายกเมืองนครมาใช้ประโยชน์เป็นสื่อสัมพันธไมตรี โดยพระราชทานผ้ายกเมืองนครแด่องค์ประมุขของประเทศนั้น ๆ เป็นเครื่องราชบรรณาการ ดังในสมัยรัชกาลที่ 4 พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานผ้าจำนวน 17 ชิ้น มอบแด่ แฟรงคลิน ปีแอร์ (Franklin Pierce) ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา ซึ่งนับว่าเป็นของที่มีคุณค่าและงดงามจากราชสำนัก โดยเฉพาะผืนผ้ายกเมืองนคร ลวดลายเกล็ดพิมเสน เป็นผืนที่มีความสวยงามเป็นพิเศษ ทอดด้วยเส้นทอง ปัจจุบันผืนนี้อยู่ในพิพิธภัณฑสถานสมิธโซเนียน วอชิงตันดีซี ประเทศสหรัฐอเมริกา

ในสมัยพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองนครศรีธรรมราชกับกรุงเทพฯ เป็นไปอย่างไม่ค่อยราบรื่นนัก สืบเนื่องจากนโยบายการปกครองได้รวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง ลดรอนอำนาจหัวเมืองใหญ่รวมทั้งเมืองนครศรีธรรมราชด้วย

ดังนั้นเมื่อทางราชสำนักเกณฑ์ให้ทอผ้ายกเมืองนครส่งไปถวายตามธรรมเนียมที่เคยปฏิบัติ พระยานครศรีธรรมราช (หนูพร้อม) ขัดเคืองนโยบายการปฏิรูปการปกครองที่ลดอำนาจเจ้าเมืองลง จึงส่งผ้ายกเมืองนครที่มีคุณภาพต่ำกว่าที่เคยเป็นมาเข้าไปทูลถวาย ทำให้เกิดความขุ่นเคืองพระราชหฤทัยแก่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยิ่งนัก เมื่อถึงคราวต้องใช้ผ้ายกคุณภาพดี ดังเช่นคราวที่มีพระราชประสงค์ให้จัดหาสิ่งของต่าง ๆ พิธีพรรณพะปลูกที่มีอยู่ในบ้านเมืองและเครื่องมือประกอบการ ทำมาหากิน อาวุธ สิ่งของ กระบวนการช่าง เพื่อจัดแสดงฉลองพระนครครบ 100 ปี ในปี พ.ศ. 2525 จึงทรงมีรับสั่งให้หาซื้อหรือแบ่งปันผ้ายกเมืองนครแต่ครั้งเจ้าพระยานครศรีธรรมราชคนก่อนจากทายาท

ดังความในพระราชหัตถเลขาถึงพระยาสุรวงษ์ไวยวัฒน์ เมื่อวันที่จันทร์ขึ้น 4 ค่ำ เดือนสาม ปีมะเส็ง ตรีศกศักราช 1243 ตรงกับวันที่ 23 มกราคม พุทธศักราช 2424 มีข้อความตอนหนึ่งว่า “...ถึงคุณสุรวงษ์ไวยวัฒน์ ด้วยฉันอยากได้ผ้ายกเมืองนคร ผ้ายกสงขลา และผ้าเช็ดปากยกสีต่าง ๆ ลายต่าง ๆ ทั้งผ้านุ่ง ผ้าเช็ดปาก คิดว่าในรายการเกณฑ์เอศชยิบิเชนก็คงจะมีมาบ้าง แต่ก็คงจะเป็นอย่างเลวที่สุด จึงจะได้ส่งมา ถ้าจะสั่งให้ทำตามธรรมเนียม ก็คงจะได้เลวเหมือนอย่างที่ตั้งไปครั้งก่อน ครั้นนี้อยากจะได้ผ้าที่ดีจริง ๆ ถ้าได้ผ้าแต่ครั้งเจ้าพระยานครยังดี ของที่ถูกหลานเขาคงจะมีอยู่ด้วยกันทุกคน เธอจะช่วยคิดอ่านอย่างไร เป็นอย่างขอซื้อขอปัน ถึงจะแพงก็ไม่ว่า ขอแต่ให้ได้ดีอย่างเดียว...” (ธีรพันธุ์ จันทร์เจริญ, 2536)

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ได้เสด็จตรวจราชการหัวเมืองปักษ์ใต้ ในปี พ.ศ.2427 ได้รับรายงานที่เกี่ยวข้องกับผ้ายกเมืองนคร ว่า “ผ้านุ่งผ้าห่ม ผ้ายกไหม ผ้ายกทองไม่มีขายในตลาด เป็นของทอเฉพาะผู้สั่งจะซื้อและเป็นผู้ทำ ในบ้านผู้ว่าราชการเมืองกรมการผู้หลักผู้ใหญ่ ราคาสิ่งของในตลาด ผ้าม่วงราคาผืนละ 6 เหรียญ ผ้าร้ว ผ้าตา ผ้าพื้น ผืนละ 6 ก้อน หรือ 2 ย่าไป หรือ 6 ตำลึง ผ้าขาวผ้าไหมผืนละ 7 เหรียญ ผ้าขาวม้าด้ายกุลิละ 8-10 บาท ผ้าเช็ดปาก ผ้าขาวกุลิละ 4 บาท ผ้าโสร่งไหม ผืนละ 4-5-6 เหรียญ ผ้าโสร่งด้ายผืนละ 1 บาท”

จากรายงานแสดงถึงการจัดการการทอผ้ายกเมืองนคร คงจะมีอยู่เฉพาะในวังเจ้าเมือง โดยมีคนในตระกูลเจ้าเมืองเป็นผู้ควบคุมดูแลการทอและการผูกกลาย ซึ่งเป็นลายที่ซับซ้อนมาก ความลับในการทอผ้ายกเมืองนครจึงถ่ายทอดให้เฉพาะบุคคล เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จัดตั้งมณฑลขึ้น อำนาจของเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชลดลง ไม่มีการเลี้ยงบำไพร่ไว้ในวังและในครัวเรือนมากมายเหมือนเมื่อก่อน นับแต่นั้นมาการทอผ้ายกเมืองนครแบบอย่างผ้าชั้นดี ลดน้อยลง และเนื่องจากการทอผ้ายกเมืองนครมีความประณีตต้องใช้เวลาในการทอนานมาก ไม่คุ้มกับรายได้ที่ได้รับ ช่างทอผ้ายกจึงเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่น

5.3 ลักษณะของผ้ายกนคร

การทอผ้าพื้นเมืองของนครศรีธรรมราช มี 2 ลักษณะ คือ

1. ผ้ายก เป็นกระบวนการทอลวดลายบนเนื้อผ้า โดยใช้การทอเพิ่มเส้นพุ่งพิเศษ (Supplementary Weft) เกิดเป็นลวดลายยกนูนขึ้นบนเนื้อผ้า วิธีการทอจะคัดเส้นยืนขึ้นลงเป็นจังหวะที่แตกต่างกันตามลวดลายที่ต้องการแล้วใช้เส้นพุ่งพิเศษสอดเข้าไป หากใช้เส้นไหมทอเรียกผ้ายกไหม ถ้าใช้เส้นเงินหรือเส้นทองทอเรียกว่าผ้ายกเงินและผ้ายกทอง

ผ้ายกเมืองนคร เป็นชื่อเฉพาะหมายถึง ผ้าทอพื้นเมืองของจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ทอด้วยการเพิ่มเส้นพุ่งพิเศษทำให้เกิดเป็นลวดลายนูนบนผืนผ้า มีลายเชิงผ้าเป็นกรวยเชิงชั้นเดียวหรือกรวยเชิงซ้อนกันหลายชั้น และกรวยเชิงขนานกับริมผ้า โดยดัดแปลงนำลายอื่นมาเป็นลายกรวยเชิง

2. ผ้าทอยกดอก ลักษณะของผ้าทอยกดอกใช้กรรมวิธีการทอให้เกิดลวดลายโดยการยกตะกอลายเส้นด้ายยืนขึ้นเป็นลวดลายเฉพาะ ไม่ได้เพิ่มเส้นด้ายยืนหรือเส้นด้ายพุ่งพิเศษเข้าไป ลักษณะการทอใช้ตะกอลวดลายที่ออกแบบให้สามารถทอได้ทั้งลายขัดและลายยกดอกสลับกันไปบนเนื้อผ้า การยกและการข่มเส้นยืนในแนวหน้าผ้าที่แตกต่างกัน แล้วสอดเส้นพุ่งเข้าไประหว่างช่องกลางเส้นยืน พุ่งข้ามแยกจากโครงสร้างของผ้าลายขัด ทำให้เกิดเป็นลวดลายนูนขึ้นบนผืนผ้า

สังเกตได้จากลายยกดอกจะแทรกอยู่ในเนื้อผ้าลายขัด เกิดเป็นผ้ายกดอกที่มีลายขัดอยู่ในตัว ทำให้เนื้อผ้ามีความแข็งแรงทนทานต่อการใช้สวมใส่ ซึ่งในปัจจุบันกลุ่มทอผ้าพื้นบ้าน นครศรีธรรมราช ส่วนใหญ่ทอผ้ายกดอกด้วยกี่กระตุก ทำให้ทอได้เร็ว

ลายทอผ้า

ทอผ้า คือ บริเวณส่วนกลางผืนผ้ายกเมืองนครโบราณ ลายทอผ้าที่นิยมทอแบ่งเป็น 4 กลุ่ม

กลุ่มที่ 1 กลุ่มลายพันธุ์ไม้ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม

1.1 ลายดอกไม้ ได้แก่ ลายดอก พิกุล (ดอกลอย) ลายดอกพิกุลเถื่อน ลายดอกพิกุลก้านแย่ง ลายดอกพิกุลสลับลายลูกแก้ว ลายดอกมะลิร่วง ลายดอกมะลิก้านแย่ง ลายดอกไม้

1.2 ลายต้นไม้ ได้แก่ ลายใบไม้ ลายตายนัด ลายหัวพลู ลายเม็ดพริกไทย

กลุ่มที่ 2 กลุ่มลายสัตว์ ได้แก่ ลายม้า ลายหางกระรอก ลายหิงห้อยชมสวน ลายแมงมุม ก้านแย่ง

กลุ่มที่ 3 กลุ่มลายรูปทรงเรขาคณิต ได้แก่ ลายเกล็ดพิมเสนทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส ลายเกล็ด พิมเสนรูปเพชรเจียรระโน ลายดอกเขมร ลายราชวัติ ลายตาสมุก ลายตาราง ลายลูกโซ่ ลาย ลูกแก้ว ลายลูกแก้วฝูง

กลุ่มที่ 4 กลุ่มลายเบ็ดเตล็ด ได้แก่ ลายไทยประยุกต์ ลายก้านแย่ง ลายเครือเถา ลายประจำยาม เป็นต้น

ลายเชิงผ้า (ลายกรวยเชิง) เป็นลายส่วนล่างของผ้า หรืออยู่บริเวณริมผ้า พบมี 3 ลักษณะ ดังนี้

1. กรวยเชิงซ้อนหลายชั้น พบในผ้ายกเมืองนครสำหรับพระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ เจ้าเมืองและขุนนางชั้นสูง นิยมทอด้วยเส้นไหมทอง ซึ่งมีราคาแพงมาก ริมผ้ามีลายขอบผ้า (สังเวียน) เป็นแนวยาวตลอดทั้งผืน กรวยเชิงส่วนใหญ่มีตั้งแต่ 2 - 3 ชั้น ซึ่งประกอบด้วยลายประจำยามกำมปู ลายประจำยามเกลียวใบเทศ ลายเครือเถา เป็นต้น ส่วนลายทอผ้าจะเป็นลายเกล็ดพิมเสน ลายดอกพิกุล เป็นต้น

2. กรวยเชิงชั้นเดียว ทอด้วยเส้นไหมทองหรือเส้นไหมเงิน พบในผ้ายกเมืองนครสำหรับลูกหลานเจ้าเมือง และขุนนางคหบดี ลักษณะกรวยเชิงสั้น ทอด้วยลายประจำยามกำมปู ลายประจำยามเกลียวใบเทศ ไม่มีลายขอบผ้า ส่วนของลายทอผ้าจะเป็นลายดอกพิกุล ลายลูกแก้วฝูง เป็นต้น

3. กรวยเชิงขนานกับริมผ้า เป็นผ้าสำหรับสามัญชนทั่วไป ลวดลายกรวยเชิงถูกดัดแปลงมาไว้ที่ริมผ้าด้านใด ด้านหนึ่ง โดยผสมดัดแปลงนำลายอื่นมาเป็นลายกรวยเชิงเพื่อให้สะดวกในการทอและทำให้สามารถทอได้เร็วขึ้น ผ้าลักษณะนี้มีทั้งทอด้วยไหม ทอด้วยฝ้ายหรือทอผสมฝ้ายแกมไหม ที่พบจะเป็นผ้านุ่งสำหรับผู้หญิง หรือใช้สำหรับนุ่งให้เจ้านาคในพิธีอุปสมบท (มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2543)

ฝ้ายกนั้นเป็นการทอผ้าที่มีขั้นตอนยุ่งยากกว่าผ้าทอยกดอก ซึ่งจะใช้เส้นไหมทองหรือเส้นไหมเงินเป็นเส้นพุ่งพิเศษ ใช้คนทอ 4-6 คน ทอเป็นรูปแบบลายที่มีส่วนประกอบครบทั้งลายสังเวียน ลายท้องผ้า ลายช่อแท่งท้อง ลายกรวยเชิง 1-3 ชั้น

5.4 ลักษณะการใช้ฝ้ายกเมืองนคร

การแต่งกายของคนไทยสมัยโบราณใช้ กำหนดตำแหน่งและชนชั้นในสังคมมีแบบแผนการแต่งกายและการใช้ผ้าแตกต่างกันไปตาม สถานันดรศักดิ์ ยศ และตำแหน่ง ฝ้ายกเมืองนครเข้ามามีบทบาทในฐานะผ้าชั้นดี พระมหากษัตริย์ พระราชทานผ้าแก่ข้าราชการบริพาร ประเภทของผ้า และคุณภาพของผ้าที่พระราชทานจะแตกต่างกัน ตามบรรดาศักดิ์ ซึ่งส่วนมากจะเป็นผ้าไหม ผู้ที่มีตำแหน่งสมเด็จเจ้าพระยาและเจ้าพระยานุ่งฝ้ายก ท้องผ้าลายดอก ผู้มีบรรดาศักดิ์เป็นหลวงนุ่งฝ้ายกล่องจวน เป็นผ้าท้องสีพื้นไม่มีลาย มีกรวย เชิงหลายชั้น สตรีฝ้ายในเจ้านายผู้หญิงนุ่งฝ้ายกมีกรวยเชิงชั้นเดียว ซึ่งการใช้ผ้าแสดงให้เห็นอย่าง ชัดเจนถึงฐานะในทางสังคม ใครมีฐานะอย่างไร สังเกตได้จากการใช้ผ้า เจ้านายและชนชั้นสูงจะใช้ ผ้าไหม เพราะเป็นผ้าพิเศษที่ต้องใช้ฝีมือในการทอและการดูแลรักษามาก ชาวบ้านโดยทั่วไปใช้ ผ้าฝ้าย เพราะมีขั้นตอนและกรรมวิธีในการผลิตไม่ซับซ้อนและไม่ต้องพิถีพิถันในการดูแลมากนัก ในนครศรีธรรมราชก็เช่นเดียวกันสำหรับฝ้ายกทอง เป็นเครื่องนุ่งห่มเฉพาะเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของเมือง หรือเจ้าพระยา นครศรีธรรมราชส่งฝ้ายกทองเข้าไปถวายในราชสำนัก และถวายเจ้านายในเมืองหลวงรวมทั้ง จัดหาให้คหบดี ข้าราชการเมืองนครศรีธรรมราช นุ่งผ้าส้มมะรอส ในพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา ซึ่งเป็น ฝ้ายกสีชาวกกรวยเชิงเป็นทอง ส่วนเจ้านายผู้หญิง นุ่งฝ้ายกจีบเวลาออกมารับแขกเมือง หรือไปร่วมพิธี ทำบุญที่วัดอยู่เป็นประจำ ส่วนฝ้ายกธรรมดาใช้กันทั่วไปซึ่งมักจะใช้ในพิธีแต่งงาน นุ่งไปวัดหรืองาน มงคลอื่น ๆ เช่น งานบวชนาคและงานโกนจุก ผู้หญิงมักจะนุ่งผ้า ยกดอกหน้านาง ผู้ชายนุ่งผ้า หางกระรอก (จันทรา ทองสมัคร, 2554)

ฝ้ายกเมืองนครจัดเป็นสิ่งสูงค่ามีราคา ถือเป็นสิ่งที่สวยงามมีใช้เฉพาะกลุ่มชนชั้นสูงเท่านั้น จึงเป็นเสมือนสิ่งที่ยับยั้งฐานะทางเศรษฐกิจ และสถานภาพทางสังคมของผู้เป็นเจ้าของ เมื่อวัฒนธรรมการแต่งกายของตะวันตกเข้ามาพร้อมกับการค้ากับต่างประเทศ จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

รัชกาลที่ 4 เริ่มปฏิรูปการแต่งกายตามแบบอย่างอารยประเทศ ต่อมาในสมัยพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้ออกพระราชบัญญัติการแต่งกายของข้าราชการ นุ่งกางเกงแบบสากลนิยม บทบาทของผ้ายกเมืองนครที่เคยใช้นุ่งห่มจึงลดลง

หน้าที่ใช้สอยของผ้ายกตามบริบทของสังคมไทย

(ธีรพันธุ์ จันทรเจริญ, 2560) ได้กล่าวถึงหน้าที่การใช้งานของผ้ายกไว้ ดังนี้

1. ผ้านุ่ง ใช้ในการพระราชพิธีที่กำหนดให้แต่งกายเต็มยศบางพระราชพิธี เช่น พระราชพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา พระราชพิธีโสกันต์และพระราชพิธีเกศากันต์ พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ พระราชพิธีตรียัมพวายตรีปวาย เป็นต้น รวมทั้งใช้ในวาระสำคัญ เช่น พิธีบรรพชาอุปสมบท พิธีมงคลสมรส และพิธีโกนจุก เป็นต้น มีลักษณะเป็นผ้าผืนยาวประมาณ 3 เมตรเศษ กว้างประมาณ 90 เซนติเมตร

ซึ่งตามปกติลักษณะการนุ่งผ้าแบบสุภาพทั้งบุรุษและสตรีในวัฒนธรรมของชาวสยามมีอยู่ 2 แบบ คือ การนุ่งจีบ และการนุ่งโจงกระเบน สำหรับพิธีการสำคัญมีลักษณะการนุ่งผ้าที่พิเศษซับซ้อนขึ้นไป เช่นการนุ่งจีบโจงไว้หางหงส์ สำหรับเจ้านายโสกันต์และเกศากันต์ การนุ่งแบบบ่าวขุน สำหรับพระยาแรกนาและพระยายืนชิงช้า เป็นต้น ส่วนการนุ่งผ้าในโอกาสลาลองหรืออยู่ในที่รโหฐาน ชาวสยามนิยมนุ่งผ้าแบบ นุ่งลอยชาย

สำหรับผู้ที่มีหน้าที่ขึ้นชื่บังคับข้างประเภทต่าง ๆ มีตำรากล่าวไว้ถึงการนุ่งผ้าหลายแบบ มีความพิเศษพิสดารแตกต่างกัน เพื่อให้ผ้านุ่งมีส่วนช่วยอำนวยความสะดวกต่อการบังคับช้าง หรือการประกอบกิจกรรมอื่น ๆ ผ้านุ่งบางผืนที่ใช้ในการนี้จึงมีขนาดพิเศษต้องทอเป็นผ้า 2 ผืนนำมาเย็บพละติดกัน

ราชสำนักสยาม จัดแบ่งผ้านุ่งยกออกเป็น 2 กลุ่ม

กลุ่มแรก ไว้สำหรับพระราชทานเป็นบำเหน็จความชอบแก่ขุนนาง และพระบรมวงศานุวงศ์ หรือในบางครั้งได้พระราชทานเป็นเครื่องราชบรรณาการไปยังผู้ปกครองหรือประมุขประเทศต่าง ๆ เพื่อเป็นการเจริญสัมพันธไมตรี โดยทั่วไปเรียกกันว่า “ผ้ายก”

กลุ่มที่สอง ไว้สำหรับพระราชทานเป็นเครื่องยศหรือเครื่องแบบขุนนางตามบรรดาศักดิ์ ซึ่งมีลวดลายแตกต่างกันไปตามตำแหน่ง เรียกว่า “สมปักยก”

2. ผ้าห่ม มีขนาดใกล้เคียงกับผ้าขาวม้าในปัจจุบัน คือ มีความกว้างประมาณ 70 เซนติเมตร ความยาวประมาณ 185 เซนติเมตร ใช้สำหรับห่มหรือคลุมไหล่กันความหนาวเย็นทั้งบุรุษและสตรี หรือใช้เป็นผ้าแถบคาดอก ผ้ามัดโบห่มเฉียงบ่าสำหรับสตรี

3. ผ้าคาดเอว เป็นผ้าผืนแคบยาว มีความกว้างประมาณ 40 เซนติเมตร ความยาวประมาณ 185 เซนติเมตร ใช้เป็นผ้าเกี่ยวหรือสมรุดสำหรับคาดหรือเคียนเอวบุรุษในโอกาสพิเศษ

4. ผ้าเช็ดปาก มีลักษณะสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาดตั้งแต่ 40 เซนติเมตร ไปจนกระทั่ง 65 เซนติเมตร ใช้สำหรับเช็ดปากเพื่อซับน้ำหมาก หรือเหน็บไว้ตรงสะเอวเพื่อความสวยงาม รวมทั้งใช้ห่อของต่าง ๆ ที่มีขนาดเล็กไม่ใหญ่นัก เช่น เชี่ยนหมาก

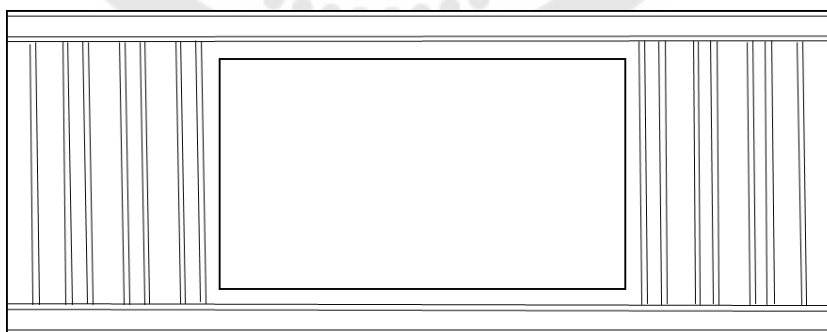
5. เชิงผ้านุ่งหรือสังเวียนนยก เป็นผ้าที่ทอเฉพาะส่วนเชิงผ้าหรือสังเวียนผ้า ส่วนใหญ่ใช้สำหรับนำมาเย็บต่อเข้ากับผ้านุ่งเชิงผ้านุ่งโจงกระเบน มีลักษณะเหมือนกับองค์ประกอบส่วนเชิงผ้าที่เรียกว่า“สังเวียน” มีความกว้างประมาณ 20 เซนติเมตร ยาวประมาณ 3 เมตรเศษ

6. ผ้าสำหรับตัดเสื้อ และตัดเย็บเป็นสิ่งของเครื่องใช้อื่น ๆ เช่น หมวก หมอน ถลกบาตรย่ามพระภิกษุ ถุง ล่วม ผ้าห่อคัมภีร์ ภูเขาโยง เป็นต้น มีทั้งผ้ายกที่ผลิตขึ้นในราชอาณาจักร และผ้ายกที่สั่งทอเป็นพับไม่มีชาย สั่งนำเข้าจากต่างประเทศ มีชื่อเรียกตามแหล่งที่มา เช่น ตาด เข้มขาบ อัดลัด และเยียรบับ จากอินเดีย

7. ผ้าปูลาด มีทั้งชนิดที่นำผ้ายกชนิดสั่งทอเป็นพับจำพวก ตาด เข้มขาบ อัดลัด และเยียรบับ จากอินเดีย รวมทั้งแพรจีน มาตัดเย็บให้ได้ขนาดตามต้องการและชนิดที่สั่งทอเป็นผืนขนาดเล็กเคียงกับผ้านุ่ง แต่มักใช้รูปแบบการจัดวางองค์ประกอบลวดลาย โดยวางกรอบสี่เหลี่ยมล้อมรอบผืนผ้าในทำนองเดียวกับพรม

รูปแบบของผ้ายก

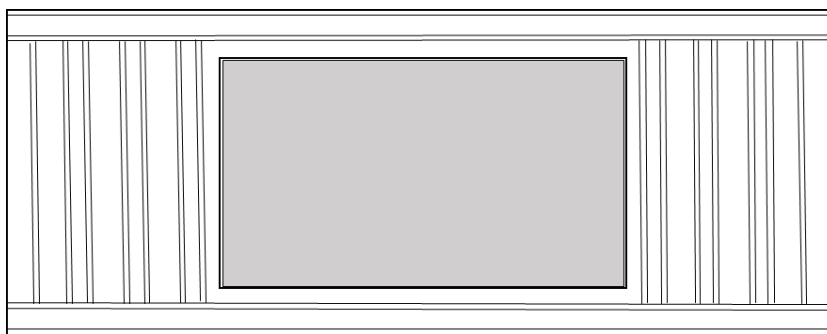
สามารถแบ่งกลุ่มตามลักษณะการจัดวางองค์ประกอบของลวดลายบนผืนผ้า ดังนี้

ภาพประกอบ 4 รูปแบบผ้ายก

1. แบบมีกรอบมีเชิง ผ้ายกกลุ่มนี้พบหลายขนาด แตกต่างกันตามหน้าที่ใช้สอย โดยส่วนใหญ่ถ้าเป็นผ้านุ่งมีขนาดความกว้างประมาณ 90 เซนติเมตร หรือ 1 เมตร ขนาดความยาวประมาณ 3 เมตร ส่วนใหญ่ออกแบบบรรจุลงลายลงบนผืนผ้าในแนวนอน แบ่งส่วนสำคัญเป็น 4 ส่วน ดังนี้

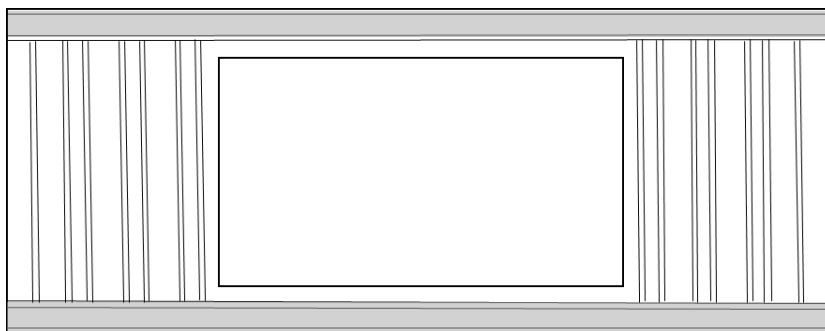
1. ท้องผ้า คือส่วนที่อยู่ตรงกลางของผืนผ้า นับเป็นส่วนที่โดดเด่นที่สุดและมีเนื้อที่มากที่สุดบนผืนผ้า

ภาพประกอบ 5 ท้องผ้า

ที่มา : หนังสือผ้ายก ธีรพันธุ์ จันทร์เจริญ พ.ศ. 2560

2. สังกวียนหรือขอบผ้า มีลักษณะเป็นแถบยาว อยู่ติดกับขอบผ้าด้านบนและด้านล่าง วิ่งตลอดผืนจากชายผ้าด้านหนึ่งจรดสุดชายผ้าอีกด้านหนึ่ง สังกวียนผ้ายกกลุ่มนี้ประกอบด้วยแถบหลายแถบประกอบกันเป็นชุด แถบที่มีขนาดใหญ่ตรงกลาง เรียกว่า “แม่ลาย” การผูกลายในส่วนนี้ใช้ลายไม่ต่ำกว่าสองลายสลับต่อเนื่องกันตลอดทั้งแถบ ตรงปลายสุดของแถบบริเวณชายผ้าทั้งสองด้านผูกเป็นลายทรงกรวยหันปลายแหลมออกด้านนอกชายผ้า ทั้งด้านบนและด้านล่างของแม่ลาย มีแถบขนาดเล็กวิ่งขนานไปตลอดแนว บรรจุลายในทำนองเดียวกับแม่ลายแต่เนื่องจากมีขนาดเล็กและแคบกว่า จึงจำเป็นต้องตัดทอนรายละเอียดลง เรียงส่วนนี้ว่า “ลูกขนาน”

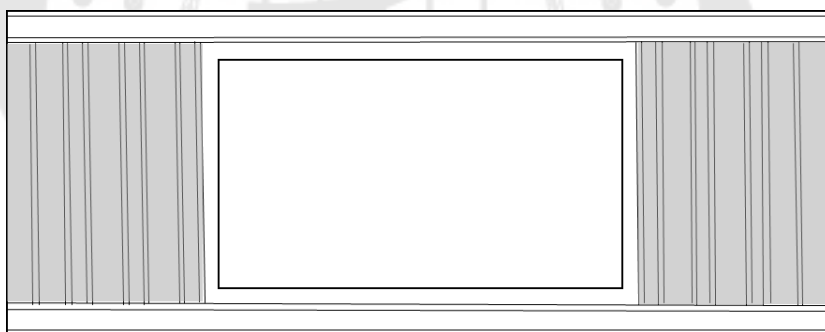

ภาพประกอบ 6 สังเวียน

ที่มา : หนังสือผ้ายก ริ้วพันธุ์ จันทร์เจริญ พ.ศ. 2560

3. ชุดลายกรวยเชิง คือชุดลายที่ตั้งฉากกับลายชุดสังเวียน โดยมีเนื้อที่อยู่ระหว่าง

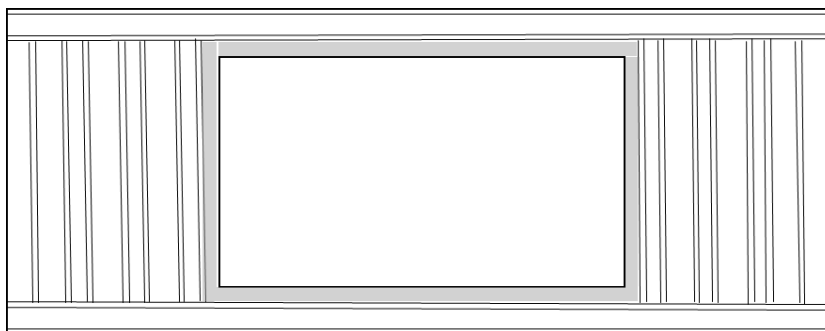
ลายชุด

ภาพประกอบ 7 กรวยเชิง

ที่มา : หนังสือผ้ายก ริ้วพันธุ์ จันทร์เจริญ พ.ศ. 2560

4. ซ่อแทงท้อง เป็นลายทรงพุ่มคล้ายดอกบัวหางยาวหลายขนาด เรียงลำดับกับ ล้อมรอบท้องผ้าทั้งสี่ด้าน

ภาพประกอบ 8 ช่อแทงทอง

ที่มา : หนังสือผ้ายก ริ้วพันธุ์ จันทรเจริญ พ.ศ. 2560

5.5 วัตถุดิบการทอผ้ายก

วัตถุดิบที่จำเป็นในการทอผ้ายก มีดังนี้

1. เส้นไหม คือเส้นไหมที่มาจากธรรมชาติ เป็นเส้นไหมดิบจากการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมที่ส่วนใหญ่ผลิตจากภาคอีสาน ส่วนภาคใต้เน้นภูมิอากาศไม่เหมาะสมกับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม

2. เส้นไหมเงินหรือเส้นไหมทอง ใช้สำหรับเป็นเส้นพุ่งพิเศษ เพื่อให้เกิดลวดลายยกบนพื้นผ้าที่มีความงดงามกว่าการใช้เส้นไหมปกติ เส้นไหมเงินหรือเส้นไหมทองเกิดจากการนำเส้นเงินหรือเส้นทอง มาดัดให้เป็นเส้นเล็กและบาง นำไปปั่นหรือพันรวมกับเส้นด้าย โดยให้เส้นด้ายเป็นแกน(ริ้วพันธุ์ จันทรเจริญ, 2560)

5.6 กระบวนการทอผ้ายก

1. การเตรียมเส้นไหม จะประกอบไปด้วยการเตรียมเส้นไหมยืน และการเตรียมเส้นไหมพุ่ง ซึ่งริ้วพันธุ์ จันทรเจริญ ได้กล่าวถึงวิธีการเตรียมเส้นไหม ดังนี้

1.1 การเตรียมเส้นไหมยืน คือ เส้นไหมที่นอนไปตามทางยาวของผ้า ซึ่งมีกระบวนการเตรียม ดังนี้

- การลงแบ้งด้วยการใช้น้ำข้าว โดยนำเส้นไหมดิบที่ผ่านการฟอกและการย้อมสีเรียบร้อยแล้วไปชุบในน้ำข้าวที่เตรียมไว้ บิดออก กระตุกเส้นไหมไม่ให้พันกัน แล้วจึงนำไปตากแดด เมื่อแห้งดีนำเส้นไหมมาหวีด้วยหวี เพื่อให้เส้นไหมสะอาด การลงแบ้งนั้นจะทำให้เส้นไหมแข็งไม่เป็นขุยเมื่อนำไปทอ

- การกรอเส้นไหมเข้าหลอด ทำได้โดยการนำเส้นไหมที่ลงแบ้งเรียบร้อยแล้วสวมที่ระวิง นำเส้นไหมที่หมุนจากระวิงไปพันหลอดคั่น ซึ่งสวมติดกับแกนหลอดของไน เมื่อหมุนวงล้อไน แกนหลอดจะหมุนดึงเส้นไหมจากระวิงเข้าหลอดคั่น กรอไหมจนครบจำนวนหลอดที่ต้องการใช้ในการคันไหม

- การคันไหมหรือสาวไหม โดยใช้รางคันและหลักคัน โดยนำหลอดคั่นที่กรอไหมแล้วใส่ในแกนของรางคัน โดยจะใส่ไหมในรางคันประมาณ 30-40 หลอด แล้วนำรางคันไปผูกไว้ในที่สูง เช่น ตงหรือรอดของบ้าน นำหลักคันมาวางไว้ใต้รางคัน แยกหลักคันหรือลูกคราด 2 แถวออกจากกัน ระยะห่างขึ้นอยู่กับว่าจะนำเส้นไหมไปใช้ทอผ้ากี่ผืน จากนั้นรวบเส้นไหมทั้ง 30 เส้น จากหลอดในรางคันมาไขว้เป็นรูปเลข 8 สวมลูกคราดที่ 1 และ 2 ของหลักคันที่ 1 แล้วดึงไหมทั้งหมดพันอ้อมลูกคราดที่ 1 ของหลักคันที่ 2 แล้วดึงกลับมาพันอ้อมลูกคราดที่ 3 ของหลักคันที่ 1 จากนั้นดึงเส้นไหมทั้งหมดพันอ้อมลูกคราดอื่น ๆ กลับไปกลับมาระหว่างหลักคัน 2 แถว (หลักคันแต่ละแถวมีลูกคราด 11 หลัก) จนกระทั่งถึงลูกคราดที่ 10 และ 11 ของหลักคันที่ 2 จะต้องเก็บไหมขัดกันแล้วพันกลับไปกลับมาจากลูกคราดที่ 11 ถึงลูกคราดที่ 1 จนกว่าจะได้ความยาวที่ต้องการ แล้วจึงปลดไหมม้วนเข้ากับไม้न्द्रหวิ เพื่อที่จะนำไปสอดพันหวิ การเก็บเส้นไหมให้ขัดกัน มีผลทำให้เส้นไหมเย็นถูกแบ่งเป็น 2 ชุด จะผลัดกันขึ้นลงตอนทอผ้า

- การสอดพันหวิ หรือ พันพืม คือ การสอดเส้นไหมเย็นด้านที่เก็บขัดกัน เข้าไปในช่องพันหวิ ช่องละ 2 เส้น เมื่อนำไหมเข้าไปในช่องพันหวิแล้วจะนำไปหวิเพื่อม้วนเข้ากระดานม้วนหูก

1.2 การเตรียมเส้นไหมพุ่ง หรือ เส้นไหมพุ่งพิเศษ คือเส้นไหมที่ทอดขวางไปตามแนวยาวของหูก มีหน้าที่พุ่งขัดกับเส้นไหมเย็น การเตรียมเส้นไหมพุ่ง หรือเส้นไหมพุ่งพิเศษ คือหลังจากฟอกและย้อมสีเส้นไหมแล้ว นำมากรอเข้าหลอดพุ่งหรือลูกเรียด โดยใช้ไนและระวิงเช่นเดียวกับเส้นไหมเย็น แล้วบรรจุหลอดพุ่งลงในกระสวย

2. การก่อตะกอลและการเก็บดอก

1. การก่อตะกอล หรือก่อเขา คือการร้อยคล้องเส้นไหมเย็น 2 ชุด ด้วยด้ายทั้งด้านบนและล่างของเส้นไหมทุกเส้น เพื่อให้ตะกอลหรือเขา ยกเส้นไหมขึ้นลงสลับกันตอนทอผ้า การก่อตะกอลต้องทำทีละซีก คือ ก่อจากด้านบนของทุกตะกอลก่อน แล้วจึงพลิกเส้นไหมเย็นกลับมาก่อส่วนด้านล่าง จนครบตะกอลที่ใช้ทอผ้า ตะกอลที่ก่อเสร็จแล้ว เรียกว่า หนึ่งดับ วิธีการก่อตะกอลเนื้อหรือก่อเขาเนื้อ ทำในหูกถัดไปจากพันหวิ โดยใช้ไม้न्द्रใหญ่สอดไปในระหว่างเส้นไหมเย็นที่ขัดกัน แล้วตั้งไม้न्द्रขึ้น (ชันนั้ด) ทำให้เส้นไหมเย็นแยกเป็น 2 ชุด ใช้ด้ายสอดเข้าไปจากด้านซ้ายไปด้านขวา โดยนำไม้न्द्रเขา 2 อัน วางบนไม้ตะกอลเนื้อ แล้วดึงด้ายผ่านเส้นไหมเย็น อ้อมตะกอลเนื้อขึ้นไปพัน

กับไม้ลูกเข้านบน ทำให้เกิดเป็นห่วงคล้องเส้นไหมยืน 1 เส้น ทำแบบเดียวกันต่อเนื่องจนหมดเส้นไหมชุดที่ 1 จึงปลดไม้ตะกอนเนื้อและถอดไม้้นดอก แล้วเริ่มก่อตะกอนที่ 2 ซีกบนต่อไป โดยใช้ไม้้นดใหญ่สอดเข้าไประหว่างเส้นไหมยืนที่ขัดกัน แล้วขันนัตตั้งเส้นไหมยืนชุดที่ 2 ขึ้นมา สอดด้ายเข้าไปในช่องว่างระหว่างเส้นไหมยืนทั้ง 2 ชุด แล้วก่อตะกอนซีกบนแบบเดียวกันจนหมดเส้นไหมยืนชุดที่ 2 เมื่อเสร็จแล้วจึงพลิกเส้นไหมยืนกลับขึ้นเพื่อก่อตะกอนซีกล่างอีก 2 ตะกอน

2. การเก็บดอกลายผ้า ใช้ชนเม่นนับแบ่งเส้นไหมยืนออกเป็นกลุ่ม ๆ โดยการแยกเป็นเส้นยกและเส้นข่มตามลวดลายที่ต้องการ การเก็บดอกจะเก็บเพียงครึ่งดอก โดยเก็บจากกลางลายไปยังริมของลาย เมื่อต้องการจะทอให้เต็มดอกหรือเต็มลาย ก็ยกตะกอนชุดเดิมกลับจากตะกอนสุดท้ายไปยังตะกอนแรก การก่อตะกอนลายหรือก่อเขาลาย ทำโดยใช้ด้ายผูกเส้นไหมที่แบ่งกลุ่มไว้จนครบทุกตะกอน ใช้ไม้้นดสอดเส้นไหมยืนที่เป็นเส้นยกและเส้นข่ม ขันนัตตั้งเส้นยกขึ้นมา ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างเส้นไหม 2 กลุ่ม สอดด้ายเข้าไปในช่องว่างจากด้านขวาไปซ้าย นำไม้ลูกเขา 2 อัน ตั้งบนไม้ก่อตะกอนดอก แล้วเริ่มใช้ด้ายร้อยคล้องเส้นยกทีละเส้นจนหมดลาย ก็จะได้ตะกอนซีกบนของตะกอนลายตะกอนที่ 1 จากนั้นก็ก่อตะกอนซีกบนของตะกอนลายอื่น ๆ ถัดไปจนหมด แล้วจึงพลิกเส้นไหมขึ้นเพื่อก่อตะกอนลายในส่วนของเส้นข่มทีละเส้นเช่นเดียวกับเส้นยก

3. การทอ

การทอเนื้อผ้า

1. สับตะกอนเนื้อผ้า โดยใช้เท้าเหยียบคานเหยียบที่ 1 เพื่อรั้งตะกอนชุดที่ 1 ลง ซึ่งจะดึงเส้นไหมยืนกลุ่มที่ 1 ลงมาด้วย ตะกอนที่ 2 ก็จะยกเส้นไหมยืนกลุ่มที่ 2 ขึ้น เกิดเป็นช่องว่างระหว่างเส้นไหมยืนทั้ง 2 กลุ่ม

2. ฟุ่กระสวยเส้นไหมฟุ่ เข้าไปในช่องว่างระหว่างเส้นไหมทั้ง 2 กลุ่ม จากขวาไปซ้าย ทำให้เส้นไหมฟุ่สอดเข้าไปสานขัดกับเส้นไหมยืน และใช้มือซ้ายรับกระสวย

3. กระทบพันหวี เพื่ออัดเส้นไหมฟุ่ให้ชิดแน่น โดยกระทบ 1-2 ครั้ง

4. สับตะกอนโดยใช้เท้าเหยียบคานเหยียบที่ 2 ตะกอนชุดที่ 2 จะรั้งเส้นไหมยืนกลุ่มที่ 2 ลง และตะกอนชุดที่ 1 จะดึงเส้นไหมกลุ่มที่ 1 ขึ้น เปิดเป็นช่องว่างระหว่างเส้นไหมทั้ง 2 กลุ่มเหมือนเดิม แต่ตำแหน่งของเส้นไหมยืนจะสลับกัน

5. ฟุ่กระสวย เข้าไปในช่องจากซ้ายไปขวา ใช้มือขวารับกระสวย เส้นไหมฟุ่ก็จะสอดเข้ามาสานขัดกับเส้นไหมยืน จากนั้นจึงกระทบพันหวีอีกครั้ง

การทอยกดอก หรือทอลาย

การทอแบบเพิ่มเส้นไหมพุ่งพิเศษติดต่อกันตลอดหน้ากว้างของผ้า (ยกเขา) มีกรรมวิธีแบบเดียวกับผ้าขิด

1. ยกไม้ลูกเขาดึงตะกอลายที่ 1 ซีกบนขึ้น และให้เท้าเกี่ยวไม้ลูกเขารั้งตะกอลายที่ 1 ซีกล่างลง ทำให้เส้นไหมยืนที่เป็นเส้นยกและเส้นข่ม ซึ่งร้อยด้ายห้วงของตะกอลายที่ 1 ไว้แยกออกเป็นช่อง

2. สอดไม้สอดเข้าไปในช่องว่าง ปล่อยมือและเท้า ชันนัด ดึงเส้นไหมยืนที่เป็นเส้นยกขึ้น ปล่อยไม้สอดค้างไว้ ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างเส้นไหมยืนที่เป็นเส้นยกและเส้นข่ม

3. พุ่งกระสวยเส้นพุ่งพิเศษเข้าไปในช่องว่าง แล้วพลิกไม้ดันนอนลง ทำให้เส้นไหมยืนถูกดึงกลับมาตำแหน่งเดิม

4. ทำลายขิดผ้า 1 เส้น โดยใช้วิธีการทอเนื้อผ้าตะกอลายที่ 2 และตะกอลายถัดไป ก็ใช้วิธีเช่นเดียวกับตะกอลายที่ 1 เมื่อทอครบทุกตะกอก็จะได้ลายครั้งลาย ถ้าจะทอให้เต็มลายก็ใช้ตะกอลายเดิม ทวนกลับจากตะกอลายสุดท้ายจนถึงตะกอลายที่ 1 (ธีรพันธุ์ จันทร์เจริญ, 2560)

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

1. ณปภัช ชัยมงคล (2558) ได้ศึกษาการบริหารจัดการความรู้กิจกรรมทางการศึกษา ศิลปะของพิพิธภัณฑสถานบ้านจิม ทอมป์สัน

โดยศึกษาวิเคราะห์การบริหารจัดการความรู้กิจกรรมทางการศึกษา ศิลปะพิพิธภัณฑสถานบ้านจิม ทอมป์สัน ในส่วนของ Art center ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 -2558 ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ กลุ่มผู้บริหารและผู้นำนโยบายในพิพิธภัณฑสถานบ้านจิมทอมป์สัน ผู้เข้าชมพิพิธภัณฑสถานและเข้าร่วมกิจกรรมและผู้เชี่ยวชาญ อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง กับศิลปะ ศิลปศึกษาการจัดการความรู้สังคมวิทยาทั้งหมดจำนวน 8 คน เครื่องมือในการวิจัยได้แก่การสัมภาษณ์ การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดเครื่องมือในการวิจัยคือการ สัมภาษณ์แบบเจาะจง มีการทดสอบเครื่องมือวิจัยเพื่อความเที่ยงตรงของข้อมูลโดยสร้างแบบสัมภาษณ์ และนำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความครอบคลุมของเนื้อหาพร้อมกับผู้เชี่ยวชาญการจัดการความรู้กิจกรรมการศึกษา ศิลปะ เพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสัมภาษณ์

ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการความรู้ของพิพิธภัณฑสถานบ้านจิม ทอมป์สัน มีขั้นตอนและ กระบวนการเช่นเดียวทฤษฎีการบริหารจัดการความรู้(KM) ทราบและคณะ(พรธิดา วิเชียรปัญญา . 2547 : 52) โดยมีกระบวนการการจัดการความรู้ตามลำดับ 6 ขั้นตอนดังนี้การ

สร้างความรู้การจัดและ เก็บความรู้การเลือกและกรองความรู้การกระจายความรู้การใช้ความรู้การติดตามและตรวจสอบ ความรู้โดยพบว่ากิจกรรมทางศึกษาศิลปะของพิพิธภัณฑ์บ้านจิม ทอมป์สันที่ดำเนินมาตลอดระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมา สามารถอนุรักษ์พัฒนาคุณภาพมนุษย์พัฒนาต่อยอดการเรียนรู้ได้อย่างตรง ตามเป้าหมายขององค์การจกจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ประชาชนทั่วไปได้เรียนรู้โดยไม่จำกัดช่วงอายุการให้ความรู้อย่างหลากหลายในการดำเนินกิจกรรมทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติการเปิดมิติการเรียนรู้รูปแบบใหม่พัฒนาให้เกิดการเรียนรู้อันเป็นประโยชน์สูงสุด และเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณภาพระดับนานาชาติ

2. เพ็ญเพ็ญ อ่อนแก้ว (2546) ศึกษา การถ่ายทอดความรู้การทอผ้าพื้นเมืองในจังหวัดนครศรีธรรมราช

ผลการวิจัย พบว่าผู้ทอผ้าเกือบทั้งหมดเป็นเพศหญิงมีอายุเฉลี่ย 36.90 ปี ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีสถานภาพสมรส จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา มีอาชีพหลักทอผ้าและทำนาในสัดส่วนที่เท่ากัน รายได้เฉลี่ย 3,791.67 บาทต่อเดือน ส่วนเจ้าหน้าที่ของรัฐเกินครึ่งหนึ่งเป็นเพศชายอายุโดยเฉลี่ย 43.61 ปี เกือบทั้งหมด สมรสแล้ว จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี มีบทบาทและส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องของการประสานงาน จากการศึกษา การถ่ายทอดความรู้การทอผ้าพื้นเมืองในจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า มีการถ่ายทอดความรู้การทอผ้าแบบ นอกระบบเป็นส่วนใหญ่โดยมีวิทยากรเข้ามาให้ความรู้ในหมู่บ้านซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ บุคคลในครอบครัว ที่ทอผ้าส่วนใหญ่เป็นแม่ และพบว่าการเรียนรู้เกี่ยวกับการทอผ้านั้นผู้เรียนได้เริ่มเรียนรู้เมื่ออายุโดยเฉลี่ย 28.6 ปี และเหตุผลที่เรียนทอผ้าส่วนใหญ่ระบุว่ามีความชอบ ใจรัก เห็นคนอื่นทำจึงอยากทำบ้างและต้องการ ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ผู้ทอผ้าทุกคนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทอผ้าพื้น รองลงมา เป็นผ้าเก็บน็ดหรือผ้ายกดอก สำหรับลวดลายผ้าพื้นเมืองที่ทอ ส่วนใหญ่สามารถทอผ้าลายดอก พิกุล ลายลูกแก้ว ลวดลายที่ผู้ทอส่วนใหญ่ หัดทอเป็นลายแรก คือลายลูกแก้ว ซึ่งผู้ทอระบุว่า เป็นลายที่ง่ายที่สุด ส่วนลายที่ยากที่สุดคือลายดอกพิกุล ปัญหาที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้การทอผ้าพื้นเมือง พบว่า ขาดแหล่งจำหน่าย

ความคิดเห็นของผู้ทอผ้าและเจ้าหน้าที่ของรัฐเกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้การทอผ้าพื้นเมืองในจังหวัด นครศรีธรรมราช พบว่า ผู้ทอผ้าทุกคนเห็นด้วยว่า การถ่ายทอดความรู้การทอผ้าพื้นเมืองจะประสบความสำเร็จ และได้ผลดีขึ้นอยู่กับตัวผู้เรียน การทอผ้าเพื่อให้เกิดความชำนาญ จำเป็นที่จะต้องฝึกหัดเป็นประจำ และผู้ที่มี ส่วนเกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์การทอผ้าพื้นเมืองให้คงอยู่สืบไป เจ้าหน้าที่ของรัฐส่วนใหญ่เห็นด้วย เช่นเดียวกับผู้ทอผ้าใน 2 ประเด็นแรก แต่มีสัดส่วนที่ต่ำกว่าผู้ทอผ้า ผลจากการทดสอบสมมติฐานพบว่าผู้ทอผ้า และเจ้าหน้าที่ของรัฐมี

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้การทอผ้าพื้นเมืองในจังหวัดนครศรีธรรมราช แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

3. เนตรนภาลัย แซ่หลี่ (2557) การศึกษาและพัฒนากระบวนการทอผ้าลายยกดอกเพื่อการออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องแต่งกาย กรณีศึกษา: ผ้าลายยกดอกกลุ่มทอผ้าบ้านตรอกแค ตำบลขอนหาด อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนากระบวนการออกแบบ ลายผ้ายกดอกในจังหวัดนครศรีธรรมราชให้มีความร่วมสมัย ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ตั้งอยู่บนความเชื่อที่ว่า การทำความเข้าใจกับบริบทวัฒนธรรมร่วมสมัยในมิติที่ เกี่ยวข้องกับการออกแบบ ลวดลายผ้าทอยกดอกของกลุ่มทอผ้าบ้านตรอกแค ตำบลขอนหาด อำเภอ ชะอวด ในจังหวัดนครศรีธรรมราช น่าจะเป็นแนวทางในการออกแบบให้มีความร่วมสมัยมากขึ้น ผลจากการศึกษาสามารถสรุปประเด็นที่พบได้ ดังนี้ การศึกษาบริบทร่วมสมัยที่เกี่ยวข้อง กับการออกแบบลวดลายผ้าทอยกดอกของกลุ่มทอผ้าบ้านตรอกแค ตำบลขอนหาด อำเภอชะอวด ทำให้เข้าใจสถานการณ์การทอผ้าในจังหวัดนครศรีธรรมราช ในปัจจุบัน ประเด็นปัญหาที่แท้จริงใน ปัจจุบัน และแนวคิดการออกแบบที่เหมาะสมกับยุคสมัย การออกแบบตามขั้นตอนของกระบวนการออกแบบทำให้การทำงานเป็นระบบสามารถกำหนดแนวทางการออกแบบได้ตรงจุดประสงค์เป็นผล ให้กลุ่มเป้าหมายมีความพึงพอใจในผลงานการออกแบบ แต่ก็ยังมีปัญหาที่ต้องปรับปรุงแก้ไข ใน เรื่องการทอผ้าที่ไม่ค่อยตรงตามแบบที่ออกแบบไว้ โดยการปรับทัศนคติในเรื่องแนวคิดการออกแบบ ให้ตรงกันระหว่างนักออกแบบกับช่างทอผ้า เพื่อให้ช่างทอผ้าเข้าใจวัตถุประสงค์การออกแบบมาก ยิ่งขึ้น โดยนักออกแบบควรมีเวลาทำงานร่วมกับช่างทอผ้าในขั้นตอนการสร้างต้นแบบอย่าง ใกล้ชิด

4. นพเวช บุญมี (2559)การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่ชุ่มน้ำดอนหอยหลอด จังหวัดสมุทรสงคราม

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ความรู้ภูมิปัญญาที่ชาวชุมชนในพื้นที่ชุ่มน้ำ ดอนหอยหลอดใช้ในการดำรงชีวิตอยู่กับระบบนิเวศธรรมชาติในพื้นที่มาตั้งแต่ครั้งอดีต เป็นความรู้ที่เกิดจากการสังเกต เรียนรู้ และเข้าใจระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติ หล่อหลอมเป็นวิถีอาชีพต่าง ๆ เช่น ประมงพื้นบ้าน เก็บหอยในดอน เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ นาเกลือ สวนมะพร้าว เป็นต้น จากการจัดกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชน และถอดบทเรียนจากกระบวนการวิจัย เสนอว่า แนวทางที่จะสืบสานความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้ไว้ไม่ให้สูญหาย และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในกิจกรรมท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างมีคุณค่า จำเป็นต้องมีการจัดการความรู้ โดยการค้นหาและรวบรวมความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดทำเป็นตำราความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในรูปของเอกสาร สื่อ

อิเล็กทรอนิกส์ และสื่อออนไลน์ ตลอดจนสร้างพิพิธภัณฑ์หรือศูนย์เรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ชุ่มน้ำ ดอนหอยหลอดเพื่อถ่ายทอดความรู้สู่เยาวชนในพื้นที่ และ เชื่อมโยงความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละกลุ่มอาชีพเป็นเส้นทางท่องเที่ยวทางภูมิปัญญา รวมถึงกำหนดปฏิทินท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับฤดูกาล และระบบระเบียบของธรรมชาติ

5. (วรรัตน์ วัฒนชนโนบล และ คณะ, 2558)การจัดการความรู้การท่องเที่ยวผ้าพื้นบ้านของกลุ่มอาชีพบ้านสุขเกษม อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ลักษณะของการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของการท่องเที่ยวพื้นบ้าน กลุ่มอาชีพบ้านสุขเกษม มี 2 ลักษณะ คือ 1. การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมในอดีต เช่น การบอกเล่า การฝึกปฏิบัติจากการสังเกต และการปฏิบัติจากการฝึกฝนของบรรพบุรุษ 2. การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้มีการพัฒนาแล้วในปัจจุบัน ได้แก่ การปฏิบัติและฝึกฝนของกลุ่มแม่บ้าน และการไปเป็นวิทยากรรับเชิญในการสาธิตวิธีการผลิต

สรุปกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการท่องเที่ยวพื้นบ้าน มี 5 ขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้ 1. การกำหนดความรู้ 2. การแสวงหาและยึดกุมความรู้ภายใน 3. การแลกเปลี่ยนความรู้อย่างไม่เป็นทางการ 4. การจัดเก็บความรู้ 5. การถ่ายทอดความรู้

งานวิจัยต่างประเทศ

1. Abd. Rahman Ahmad และ Irid (2008) งานวิจัยเรื่อง Managing knowledge management through strategic management perspectives นวัตกรรมและการจัดการความรู้ในโลกาภิวัตน์ทางธุรกิจ : ทฤษฎีและการปฏิบัติการจัดการจัดการความรู้ผ่านการบริหารจัดการเชิงยุทธศาสตร์ สรุปได้ว่า กระบวนการบริหารจัดการองค์ความรู้ควรได้รับการดำเนินการและนำไปประยุกต์ใช้ในองค์กรอย่างรอบคอบ วัตถุประสงค์คือเพื่อช่วยให้องค์กรสามารถแปลวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์และพันธกิจสู่การปฏิบัติได้ ควรใช้ความระมัดระวังในการพิจารณาความต้องการขององค์กรและปัจจัยที่อาจมีผลต่อกระบวนการ KM องค์กรควรพิจารณาและประเมินสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกเมื่อเลือกกลยุทธ์ KM เนื่องจากสถานการณ์ที่แตกต่างกันต้องใช้กลยุทธ์ที่แตกต่างกันในการจัดการกับกระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์เมื่อองค์กรต้องการใช้ KM สำเร็จ จำเป็นต้องมีการวิเคราะห์เป็นระยะ ๆ และองค์กรจำเป็นต้องเลือกกระบวนการที่เหมาะสมที่จะดำเนินการอย่างรอบคอบ

2. Jelenic (2011) งานวิจัยเรื่อง The importance of knowledge management in organizations-with emphasis on the balanced scorecard learning and growth perspective ความสำคัญของการจัดการความรู้ในองค์กรที่มีจิตสำนึกด้านการเรียนรู้และการมี

ส่วนร่วมในการเจริญเติบโต สรุปได้ว่า บริษัทสมัยใหม่ควรตระหนักถึงกระบวนการทางธุรกิจทั้งหมดเป็นกระบวนการความรู้ ความรู้ที่ถือเป็นทรัพยากรทางยุทธศาสตร์ของ บริษัท แหล่งที่มาของความได้เปรียบด้านธุรกิจและความสำเร็จทางธุรกิจในศตวรรษที่ 21 ความจำเป็นในการถ่ายโอนข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการตัดสินใจในทุกโครงสร้างระดับ บริษัท สามารถทำได้ด้วยกลยุทธ์และความรู้ความเข้าใจในการใช้และประเมินความรู้ มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาความรู้ทั้งภายในและภายนอกองค์กรและการแสดงผลโดยรวมขององค์กร คือสามารถทำได้ด้วยการใช้ ดัชนีชี้วัดที่สมดุลเป็นแนวคิดในการวัดสมรรถนะที่กว้างขึ้น ซึ่งเน้นการดำเนินงานที่ไม่ใช่การเงินและประสานกิจกรรมทางธุรกิจด้วยวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ของบริษัท โดยการปรับปรุงกระบวนการทางธุรกิจและคน ความจริงก็คือมุมมองด้านการเรียนรู้และการเติบโตหมายถึงคุณภาพของทรัพยากรบุคคลใน บริษัท สิ่งที่สำคัญสำหรับความสำเร็จของบริษัท

3. Byounggu Choi และ Lee (2002) งานวิจัยเรื่อง Knowledge management strategy and its link to knowledge creation process ยุทธศาสตร์การจัดการความรู้และการเชื่อมโยงกับกระบวนการสร้างองค์ความรู้ สรุปวัตถุประสงค์หลักของบทความนี้คือเพื่อศึกษาว่ากลยุทธ์การจัดการความรู้แตกต่างกันอย่างไรในการสร้างความรู้ ผลการทดสอบเชิงประจักษ์ในรูปแบบจำลองไค้งหักเห เพื่อสร้างความสัมพันธ์กับกระบวนการสร้าง แบบจำลองนี้อนุมานได้ว่า บริษัทควรปรับกลยุทธ์ความรู้ของตนเองควบคู่ไปกับโหมดการสร้างความรู้ ประการแรกเน้นว่าการจัดตำแหน่งแบบไดนามิกของกลยุทธ์ขอรับรู้สามารถนำไปสู่ประสิทธิภาพขององค์กรที่ดีขึ้น ประการที่สองข้อเสนอแนะสำหรับการจัดตำแหน่งมีสี่โหมดการสร้างความรู้ ผลเชิงประจักษ์ของเราเป็นรากฐานทางทฤษฎีว่าทำไม บริษัทต่าง ๆ ควรปรับกลยุทธ์ความรู้ของตนพร้อมกับโหมดการสร้าง ประการที่สามพบว่ากลยุทธ์ความรู้ควรแตกต่างกันไปตามแผนกต่าง ๆ สุดท้ายการศึกษาของเราใช้มุมมองเชิงกระบวนการ แม้ว่าการจัดการความรู้จะขึ้นอยู่กับกระบวนการมากกว่าวัตถุ แต่มีการศึกษาเชิงประจักษ์เพียงเล็กน้อยจากมุมมองเชิงกระบวนการ

4. Tan Nya ling, Lim Ying San, และ Hock (2009) งานวิจัยเรื่อง Trust: Facilitator of Knowledge-sharing Culture ผู้สนับสนุนด้านการแบ่งปันความรู้วัฒนธรรม: ผู้มีส่วนร่วมในการแบ่งปันความรู้วัฒนธรรม

วัฒนธรรมการแบ่งปันความรู้มีความสำคัญและจำเป็นสำหรับองค์กรเพื่อให้มั่นใจได้ว่าพวกเขาสามารถสร้างและรักษาความรู้หลักไว้ได้ไม่เพียง แต่ความรู้ใหม่ ๆ เป็นส่วนสำคัญขององค์กรเท่านั้น ในมุมมองของเรื่องนี้ควรจะนำวัฒนธรรมของการแบ่งปันความรู้ไปใช้กับ บริษัท เหล่านี้เนื่องจากบทบาทของความรู้ได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญในการอยู่รอดของหลาย ๆ องค์กร

ปัญหาความไว้วางใจมักถูกอ้างถึงว่าเป็นความท้าทายที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งสำหรับองค์กร เนื่องจากไม่ง่ายที่จะสร้างและย้าวัฒนธรรมองค์กรที่มีส่วนร่วมในการแบ่งปันความรู้ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นสำหรับองค์กรโดยเฉพาะผู้จัดการในการสร้างวัฒนธรรมการแบ่งปันความรู้ที่สามารถส่งเสริมการสร้างการทำงานร่วมกันและการแบ่งปัน

5. Meric S. Gertler และ A. (2004) งานวิจัยเรื่อง Local social knowledge management: Community actors, institutions and multilevel governance in regional foresight exercises

สิ่งสำคัญสำหรับผู้กำหนดนโยบายในระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่นคือการสร้างเงื่อนไขที่เหมาะสมเพื่อการเติบโตของรูปแบบกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจที่เข้มข้นมากขึ้นในบริบทของระบบนวัตกรรมเชิงพลวัตหรือภูมิภาคที่พาดพิงถึง การสำรวจความคาดหวังในอนาคตของภูมิภาคอาจเป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์ในการช่วยวางแผนกลยุทธ์ทางเศรษฐกิจของตน ภูมิภาคที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีส่วนร่วมในการฝึกการมองการณ์ไกลในภูมิภาคเพื่อระบุและปลูกฝังทรัพยากร ดำเนินการกระบวนการทำงานร่วมกันในการวางแผนและดำเนินการเปลี่ยนแปลงและกระตุ้นให้เกิดความคิดในระดับภูมิภาคที่ส่งเสริมการเติบโตชุมชนและภูมิภาคต่าง ๆ เช่น บริษัท จำเป็นต้องคิดค้นและปรับตัวเพื่อให้สามารถแข่งขันได้ ผลที่ตามมาภูมิภาคที่ประสบความสำเร็จจะต้องสามารถมีส่วนร่วมในการฝึกการมองการณ์ไกลในระดับภูมิภาคเพื่อระบุและปลูกฝังทรัพยากร ดำเนินการตามกระบวนการร่วมมือในการวางแผนและดำเนินการเปลี่ยนแปลงและกระตุ้นให้เกิดความคิดในระดับภูมิภาคที่ส่งเสริมการเติบโต

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการความรู้การทอดผ้ากฐณ ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง จังหวัด นครศรีธรรมราช เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่ ทหารที่เป็นผู้ดูแลศูนย์ศิลปาชีพ และการสัมภาษณ์ช่างทอดผ้า นำมาทำการวิเคราะห์ ตาม แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยวิเคราะห์เนื้อหา คือ นำเนื้อหามาจำแนกออกเป็น หมวดหมู่ เพื่อให้ได้เนื้อหาครบถ้วนตามที่ระบุในความมุ่งหมายและขอบเขตการวิจัย แล้วนำเสนอ ในรูปแบบการบรรยาย พร้อมรายละเอียดและรูปภาพประกอบ

- 1.กลุ่มตัวอย่าง
- 2.เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 4.การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ช่างทอดผ้า ผู้ถ่ายทอดการทอดผ้า และผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการความรู้ของกลุ่มทอดผ้า ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง หมู่ 5 ตำบลแม่เจ้าอยู่หัว อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

กลุ่มตัวอย่าง

คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยใช้เกณฑ์ในการเลือก กลุ่มตัวอย่างจากจุดประสงค์ของการวิจัยทั้ง 2 ข้อ ดังนี้

1. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการความรู้ของกลุ่มทอดผ้ากฐณ ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งอาศัยข้อมูลจากผู้ที่มีความรู้ความชำนาญ และผู้ที่ปฏิบัติงานโดยตรง ตั้งแต่เริ่มแรกหรือมีประสบการณ์ทำงานโดยตรงไม่น้อยกว่า 5 ปี โดยจะต้องมีความรู้ความเข้าใจ ในกระบวนการจัดการความรู้ด้านกระบวนการถ่ายทอดความรู้ และด้านกระบวนการผลิตเป็น อย่างดี

2. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้ได้รับการถ่ายทอดที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนของ โครงการ ซึ่งในที่นี้หมายถึง ช่างทอดผ้า ซึ่งมีประชากรจำนวนหนึ่ง โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ ที่ได้รับการเรียนการสอนของโครงการรุ่นแรก

กลุ่มตัวอย่าง จำนวนทั้งหมด 12 คน ดังนี้

1. ช่างทอผ้ายกเมืองนคร จำนวน 7 คน โดยคัดเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้แก่

1.1 ช่างทอผ้ายกเมืองนครรุ่นแรก จำนวน 5 คน

1.2 ช่างทอผ้ายกเมืองนครรุ่นสอง จำนวน 2 คน

2. ผู้ถ่ายทอดการทอผ้ายกเมืองนคร จำนวน 2 คน

2.1 ครูผู้สอนการทอผ้ายกเมืองนครประจำศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง จำนวน 1 คน

2.2 ผู้เชี่ยวชาญด้านผ้ายก จำนวน 1 คน

3. ผู้เกี่ยวข้องในการจัดการความรู้

3.1 หัวหน้าชุดประสานงานของศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง จากกองพันทหารช่างที่ 402 ค่ายอภัยบริรักษ์ จังหวัดพัทลุง จำนวน 1 คน

3.2 ผู้ดูแลศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง จำนวน 1 คน

3.3 ผู้แทนจากมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ จำนวน 1 คน

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลสำหรับการวิจัย มาจาก 2 ส่วน ดังนี้

2.1 ข้อมูลเอกสาร

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากหนังสือ เอกสาร บทความ วารสาร วิทยานิพนธ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลเอกสารเฉพาะจากแหล่งข้อมูลในท้องถิ่น

2.2 ข้อมูลภาคสนาม

2.2.1 การสัมภาษณ์

การวิจัยในครั้งนี้มีความต้องการที่จะศึกษากระบวนการจัดการความรู้ของศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง และศึกษาขั้นตอนและกระบวนการทอผ้ายกเมืองนคร การเก็บข้อมูลใช้การสัมภาษณ์เป็นหลัก โดยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ใช้วิธีการเตรียมประเด็นที่ต้องการจะศึกษาและสนใจ เป็นลักษณะคำถามปลายเปิด

2.2.2 การสอบถาม

ประกอบไปด้วยแบบสอบถามปลายปิด และแบบสอบถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามมีเวลาตอบด้วยตนเอง มีอิสระ ไม่รีบร้อนมีเวลาให้คิดวิเคราะห์ให้ครบถ้วนก่อนที่จะตอบ

2.2.3 การสังเกต

ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยสังเกตสภาพแวดล้อม ความเป็นอยู่ของสถานที่ทำงาน สังเกตวิธีการถ่ายทอดความรู้ สังเกตการมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ของกลุ่มหอผ้า การจัดกิจกรรมให้ความรู้ทั้งในและนอกพื้นที่

2.2.4 การบันทึกข้อมูล

บันทึกข้อมูลด้วยการจดบันทึก บันทึกเทปเสียง การถ่ายภาพประกอบ และบันทึกวิดีโอ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยได้สัมภาษณ์แบบเจาะจงกับบุคคลทั้ง 3 กลุ่ม เป็นการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยข้อคำถามจะประกอบด้วย การกำหนดเป้าหมาย การวางแผนการทำงาน การประสานงานและกระบวนการทำงานร่วมกัน ซึ่งจะแบ่งคำถามเป็น 2 ระยะ คือ ระยะของการถ่ายทอดความรู้(สอน) และระยะของการผลิต

ในส่วนของแบบสอบถามนั้น จะสอบถามกลุ่มของผู้ที่ได้รับการเรียนการสอนของโครงการรุ่นแรก โดยข้อคำถามจะประกอบด้วย ความพึงพอใจในด้านการถ่ายทอดความรู้(สอน) ด้านการเรียนรู้ ด้านทักษะความรู้ และด้านเจตคติ

1. แบบสัมภาษณ์ ใช้สำหรับสัมภาษณ์ช่างทอผ้ายกเมืองนคร ผู้ถ่ายทอดการทอผ้ายกเมืองนคร ผู้เกี่ยวข้องในการจัดการความรู้ จำนวน 54 ข้อ

2. แบบสอบถาม ใช้สำหรับสอบถามผู้ที่ได้รับการเรียนการสอนของโครงการรุ่นแรก จำนวน 15 ข้อ

การสร้างแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามเพื่อใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ผ่านการทดสอบเครื่องมือการวิจัยเพื่อหาความเที่ยงตรงของเครื่องมือ โดยทางผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาพร้อมทั้งผู้เชี่ยวชาญในด้านการศึกษาและด้านศิลปะการทอผ้า ร่วมกันตรวจสอบ จำนวน 3 ท่าน ดังนี้

1. อาจารย์ ดร. อธิพัชร์ วิจิตสสถิตรัตน์ อาจารย์ประจำคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2. ดร. ศุภมาส เจียมรังษรค์ อาจารย์ประจำคณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ วิทยาเขตบพิตรพิมุข จักรวรรดิ

3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปราโมทย์ บุญเต็ม อาจารย์ประจำสาขาวิชาจิตรกรรมไทย คณะศิลปะประจำชาติ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ วิทยาเขตเพาะช่าง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยเรื่อง“การจัดการความรู้กลุ่มทอผ้าศูนย์ศิลปาชีพ บ้านเนินธัมมัง จังหวัด นครศรีธรรมราช” เป็นการวิจัยพรรณนา (Descriptive Research) เชิงคุณภาพ (Qualitative Data) จากการเก็บข้อมูลเอกสาร การสัมภาษณ์ การสังเกต การบันทึกภาพและบันทึกเสียง แล้วนำมาวิเคราะห์ตามขั้นตอน ดังนี้

1. นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาจัดระเบียบ โดยจะแบ่งเป็น 2 ส่วนตามจุดประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. กระบวนการจัดการความรู้ของกลุ่มทอผ้า ยก จะประกอบไปด้วยข้อมูลภาพการทำงานภายในศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง ข้อมูลเสียงจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง การจดบันทึกการพูดคุยทั่วไป และข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับการจัดการความรู้ ประวัติความเป็นมาของศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง ประวัติความเป็นมา ความสำคัญการใช้งานของผ้ายก และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. ความพึงพอใจของผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนของโครงการ จะประกอบไปด้วยข้อมูลการตอบแบบสอบถาม และการจดบันทึกความคิดเห็นที่มีต่อการจัดโครงการการเรียนการสอน

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. กระบวนการจัดการความรู้ จะแยกเป็น 2 ประเด็น คือ กระบวนการจัดการความรู้ในระยะแรก และกระบวนการจัดการความรู้ในระยะสอง

วิเคราะห์บทสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม โดยจะวิเคราะห์เปรียบเทียบบทสัมภาษณ์ของแต่ละกลุ่ม ว่ามีการตอบและแสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันหรือไม่ อย่างไร เพื่อที่จะวิเคราะห์ว่าทุกฝ่ายนั้นมีการร่วมมือกันดำเนินงานอย่างไร และมีความเข้าใจในกระบวนการทำงานเหมือนกันหรือสอดคล้องกันอย่างไร นำมาวิเคราะห์ประมวลร่วมกับหลักการหรือทฤษฎีการจัดการความรู้ที่ได้ศึกษา และสรุปกระบวนการจัดการความรู้

2. ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลของแบบสอบถามความพึงพอใจนั้น นำผลการตอบแบบสอบถามของทั้ง 5 คน มาวิเคราะห์แต่ละท่านมีความคิดเห็นเป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่ ใช้วิธีทางสถิติมาประกอบการวิเคราะห์ ดังนี้

1. ค่าเฉลี่ยของคะแนนการประเมินรูปแบบ คำนวณจากสูตร (ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ, 2538)

$$\bar{X} = \frac{\sum X}{N}$$

เมื่อ $\bar{X}$ หมายถึง ค่าเฉลี่ย

$\sum X$ หมายถึง ผลรวมของคะแนนแต่ละข้อ

N หมายถึง จำนวนข้อมูล

2. ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน คำนวณจากสูตร (ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ, 2538)

$$S.D. = \sqrt{\frac{N(\sum X^2) - (\sum X)^2}{N(N-1)}}$$

เมื่อ S.D. หมายถึง ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่าง

$\sum X$ หมายถึง ผลรวมของคะแนนแต่ละข้อ

$\sum X^2$ หมายถึง ผลรวมของคะแนนทั้งหมดยกกำลังสอง

N หมายถึง จำนวนข้อมูล

3. การนำเสนอ

โดยนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบการเรียบเรียงแบบพรรณนา พร้อมทั้งตารางเปรียบเทียบและรูปภาพประกอบ

บทที่ 4

ผลการศึกษา

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ได้กระบวนการจัดการความรู้ของกลุ่มทอผ้ายกศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง และความพึงพอใจของผู้ได้รับการถ่ายทอดความรู้ที่มีต่อการจัดการสอนของโครงการ โดยแบ่งการวิเคราะห์ตามหัวข้อหลักดังนี้

1. กระบวนการจัดการความรู้

ผ้ายกเมืองนคร เป็นผ้าที่มีชื่อเสียงในราชสำนักว่าเป็นผ้าชั้นดี ซึ่งบรรพการใช้งานผ้าในสมัยก่อน ใช้สำหรับการกำหนดตำแหน่งและชนชั้นในสังคม ทั้งแบบแผนในการแต่งกายและการใช้ชนิดของผ้าก็แตกต่างกันออกไปตามฐานันดรศักดิ์ ยศ และตำแหน่ง ผ้ายกเมืองนครนั้น มีเทคนิคการทอเฉพาะด้วยการเพิ่มเส้นพุ่งพิเศษทำให้เกิดลวดลายบนพื้นผ้า หากใช้เส้นไหมทอเรียกผ้ายกไหม หากใช้เส้นเงินหรือเส้นทองในการทอ เรียกว่า ผ้ายกเงินและผ้ายกทอง ผ้ายกเมืองนครได้สูญหายไป เนื่องจากในสมัยรัชกาลที่ 4-5 มีการปฏิรูปการแต่งกายตามแบบอย่างอารยประเทศ จึงทำให้บทบาทของผ้ายกเมืองนครที่เคยใช้แต่งกายลดลง

เมื่อศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังได้ก่อตั้งขึ้น มีการส่งเสริมให้ชาวบ้านฝึกอาชีพเพื่อสร้างรายได้ ไม่ว่าจะเป็นการปักผ้า การสานกระจูด และการทอผ้า ชาวบ้านได้มีการหัดทอผ้าฝ้าย ทอผ้าฝ้ายยกดอกจนชำนาญ และได้น้อมนำพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ที่ให้มีการฟื้นฟู ผ้ายกเมืองนคร ซึ่งเป็นผ้ายกแบบราชสำนักของนครศรีธรรมราชในอดีตที่ได้สูญหายไปแต่ยังคงมีต้นแบบให้เห็นอยู่ในพิพิธภัณฑ์และในพระบรมมหาราชวัง ให้กลับมาเป็นส่วนหนึ่งของพัสดุมรดกสำหรับการแสดงโชว์ ด้วยทรงเห็นถึงความสำคัญของผ้ายกเมืองนคร และทรงอยากให้ผ้ายกเมืองนครยังคงอยู่ และได้รับการสืบสานเป็นงานหัตถกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดนครศรีธรรมราชโดยศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง โดยมีการร่วมกันจัดการความรู้จนประสบความสำเร็จทั้งในแง่ของการพัฒนาคน เป็นการสร้างอาชีพพัฒนาความสามารถและสร้างรายได้ อีกทั้งยังประสบความสำเร็จในด้านการฟื้นฟู อนุรักษ์และพัฒนาผ้ายกเมืองนครขึ้นอีกครั้ง

โดยแบ่งกระบวนการจัดการความรู้ของกลุ่มทอผ้ายก ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็น 2 ด้าน คือ กระบวนการถ่ายทอดความรู้ (สอน) และกระบวนการผลิต ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1.1 กระบวนการถ่ายทอดความรู้ (สอน)

1.การบ่งชี้ความรู้

ภาพประกอบ 9 อาคารศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 3 ตุลาคม 2562

ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง จังหวัดนครศรีธรรมราชและสมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งประกอบไปด้วย คณะกรรมการศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง คณะกรรมการกลุ่มทอผ้า ชุดประสานงานจากกองทัพบกที่ 4 กองพันทหารช่างที่ 402 ค่ายอภัยบริรักษ์ จังหวัดพัทลุง ตัวแทนครูจากสถาบันสิริกิติ์ และตัวแทนชุมชน และผู้นำท้องถิ่น ได้มีการประชุมเพื่อร่วมกันบ่งชี้ความรู้ โดยหัวหน้าชุดประสานงานของศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังได้มีการเล่าถึงพระราชดำริของพระองค์ท่าน ทางสมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และผู้ที่เกี่ยวข้องกับศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง จึงได้ทราบถึงพระเสาวนีย์ของพระองค์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทำให้เกิดความสนใจ และความเต็มใจที่จะน้อมนำพระราชดำริในการที่จะดำเนินการอนุรักษ์ผ้ายกเมืองนคร ด้วยเห็นถึงความสำคัญของผ้ายกเมืองนคร ที่เปรียบเสมือนเอกลักษณ์ของจังหวัดนครศรีธรรมราช ทุกคนอยากสืบสานให้ผ้ายกเมืองนครนั้นไม่สูญหายและคงอยู่ต่อไป โดยมีการกำหนดความรู้ที่จะนำมาใช้ในการอนุรักษ์และพัฒนาผ้ายกเมืองนคร รวมถึงการวางแผนในการถ่ายทอดความรู้ ดังนั้น จากการประชุมเพื่อดำเนินการพัฒนาความรู้เรื่องผ้ายกเมืองนคร สมาชิกได้มีความเห็นตรงกันว่าควรนำพระราชดำรินี้มาใช้เป็นแนวทางในการฟื้นฟูพัฒนาผ้าทอ และการถ่ายทอดความรู้สู่ประชาชนและเยาวชนให้เห็นถึงความสำคัญของผ้ายกเมืองนคร โดยเป้าหมายในการที่จะฟื้นฟูผ้ายกเมืองนครนั้นคือการ อนุรักษ์ และการสร้างครูรุ่น

แรก บนพื้นฐานขององค์ความรู้เดิม ต้องหัดให้คนมีความชำนาญ ต้องสร้างคนให้เป็นครูรุ่นแรก ซึ่งต้องอาศัยองค์ความรู้จากหลายด้านไม่ว่าจะเป็นหลักฐานทางวัตถุ เอกสาร หนังสือ ต้องมีการเรียนรู้และถอดองค์ความรู้เดิมออกมาโดยผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ ครู และถ่ายทอดความรู้ไปสู่ช่างทอง ในการบ่งชี้ความรู้นั้น สมาชิกมีความเห็นตรงกันว่าความรู้ที่ควรจะนำมาพัฒนาและถ่ายทอดนั้น ได้แก่ 1. ความรู้ด้านประวัติความเป็นมา ความสำคัญและการใช้ประโยชน์ของผ้ายกเมืองนคร 2. ความรู้ด้านกระบวนการทอผ้า 3. ความรู้เรื่องวัสดุ อุปกรณ์ ในการทอผ้า

2. การแสวงหาความรู้

จากการร่วมกันกำหนดความรู้ทั้ง 3 ประเด็น ข้างต้น สมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการความรู้การทอผ้ายกเมืองนคร ของศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง ได้แบ่งงานให้แก่ตัวแทนครูจากสถาบันสิริกิติ์ ซึ่งก็คือ อาจารย์แหลมทอง สี่งู ไปแสวงหาความรู้เรื่องความรู้ด้านประวัติความเป็นมา ความสำคัญและการใช้ประโยชน์ของผ้ายกเมืองนคร รวมถึงการแสวงหาความรู้ด้านกระบวนการทอผ้า

อาจารย์แหลมทอง สี่งู เป็นอาจารย์ประจำอยู่ที่โรงฝึกศิลปาชีพหรือสถาบันสิริกิติ์ ซึ่งการที่จะอนุรักษ์ผ้ายกเมืองนครนั้นต้องทำการศึกษาด้านประวัติความเป็นมา ความสำคัญและการใช้ประโยชน์ของผ้ายกเมืองนคร และต้องศึกษาพื้นผ้ายกเมืองนคร ซึ่งต้องศึกษาตัวผืนผ้า เพื่อนำองค์ความรู้ไปถ่ายทอดให้กับช่างทอง โดยผืนผ้ายกเมืองนคร เป็นหลักฐานที่เป็นองค์ความรู้ที่สำคัญ โดยพบหลักฐานผืนผ้ายกโบราณ ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาตินครศรีธรรมราช อาจารย์แหลมทอง สี่งู จึงได้ประสานงานให้ทางสถาบันสิริกิติ์ทำเรื่องขออนุญาตที่จะไปถอดลาย เก็บลายผ้าโบราณจากผืนผ้าจริง ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาตินครศรีธรรมราช ซึ่งผืนผ้านั้นมีความชำรุดมากแล้ว พร้อมทั้งหาข้อมูลเพิ่มเติมบางส่วนจากพิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ซึ่งจะมีข้อมูลผ้าในพระบรมมหาราชวัง ข้อมูลความรู้จากวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช

นอกจากอาจารย์แหลมทอง สี่งู จะเป็นผู้ค้นคว้าหาข้อมูลแล้ว ทางกองราชเลขาการในพระองค์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ได้มีการเชิญอาจารย์วิธรรม ตระกูลเงินไทย ที่บ้านท่าสว่าง จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งอาจารย์วิธรรมเป็นผู้ดูแลเครื่องแต่งกายในพระราชทาน และเป็นผู้ก่อตั้งกลุ่มผ้ายกทอง “จันทรโสมมา” ที่จังหวัดสุรินทร์ นอกจากจะเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านผ้ายกทองแล้ว ยังเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในงานศิลปหัตถกรรมหลายแขนง โดยเฉพาะในเรื่องผ้าทอทุกระดับ และยังเป็นผู้สะสมผ้าโบราณที่ตกทอดมาตั้งแต่สมัยอยุธยา จนมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ให้เป็นผู้ให้ข้อมูล

เกี่ยวกับผ้ายกเมืองนคร เนื่องจากท่านจะเป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องประวัติศาสตร์ เรื่องที่มาที่ไป ของผ้าต่าง ๆ เพราะท่านก็จะมีผ้าที่ท่านเก็บรักษาไว้จำนวนหนึ่ง เป็นผ้ายกราชสำนัก ซึ่งมีผ้าอยู่ชิ้นหนึ่งซึ่งท่านเก็บเอาไว้เป็นผ้ายกในสมัยรัชกาลที่ 4 และให้ท่านเป็นผู้ช่วยดูแลเรื่องลวดลายของผ้ายกเมืองนครที่ถอดลายมาจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติจังหวัดนครศรีธรรมราช ร่วมกับอาจารย์แหลมทอง สีบุญ

ส่วนการแสวงหาความรู้เรื่องวัสดุ อุปกรณ์ ในการทอผ้า นั้นมอบหมายให้กองพันทหารช่างที่ 402 ค่ายอภัยบริรักษ์ จังหวัดพัทลุง ซึ่งเป็นชุดประสานงานของศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง ประสานงานไปยังกองศิลปาชีพ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในเรื่องของการเบิกวัสดุ และอุปกรณ์ในการทอผ้า โดยทำหนังสือแจ้งถึงจุดประสงค์ในความจำเป็นในการที่จะนำวัสดุ อุปกรณ์ที่เหมาะสมมาใช้ในการทอผ้ายกเมืองนคร เพื่อการฟื้นฟูและอนุรักษ์ผ้ายกเมืองนคร

ในภาคส่วนของสมาชิกของศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังนั้นจะหาข้อมูลความรู้ในด้านวัตถุดิบหรือทรัพยากรในท้องถิ่นที่สามารถนำมาใช้ในการทอผ้าได้

3. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ

เมื่อได้ไปแสวงหาความรู้มาแล้วทางศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจึงได้นำความรู้ที่ได้ศึกษามารวบรวม จัดประเภทของข้อมูลและร่วมกันสรุปผลว่าข้อมูลความรู้ของแต่ละด้านนั้นประกอบด้วยข้อมูลอะไรบ้าง โดยความรู้ในส่วนที่ 1. ความรู้ด้านประวัติความเป็นมา ความสำคัญและการใช้ประโยชน์ของผ้ายกเมืองนคร นั้นมีทั้งในส่วนของข้อมูลเอกสารสำคัญที่จะบ่งบอกประวัติความเป็นมาหรือประวัติการใช้งานของผ้ายกเมืองนครตั้งแต่อดีต โดยได้ข้อมูลมาจากวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ข้อมูลจากคำบอกเล่าเรื่องการใช้งานใช้ประโยชน์ของผ้ายกเมืองนครจากอาจารย์วิธรรม ตระกูลเงินไทย และผู้เชี่ยวชาญเรื่องผ้า ข้อมูลของผ้ายกเมืองนครในมิติบทบาทของการใช้งานในราชสำนัก จากพิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ รวมทั้งหลักฐานที่เป็นตัวผืนผ้ายกโบราณ ที่พบในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช และผืนผ้ายกเมืองนคร ที่มีการเก็บไว้ในพระบรมมหาราชวัง

ภาพประกอบ 10 ผืนผ้ายกเมืองนคร ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช

ที่มา: ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช, 2563

2. ความรู้ด้านกระบวนการทอผ้า เมื่อได้พบหลักฐาน ซึ่งเป็นผ้ายกโบราณ ทำให้ได้ศึกษาถึงองค์ความรู้ทั้งรูปแบบของตัวผืนผ้า รูปแบบของกระบวนการทอ ลักษณะของลวดลาย การบรรจุลวดลาย การใช้สี 3. ความรู้เรื่องวัสดุ อุปกรณ์ ในการทอผ้า หลังจากที่ได้ข้อมูลในด้านรูปแบบการทอ จากการศึกษาผ้ายกโบราณ ทำให้ทราบว่าในการที่จะทอผ้ายกเมืองนครนั้น ต้องใช้เส้นไหมในการทอ โดยเส้นไหมนั้นก็ต้องเป็นไหมที่ย้อมจากสีธรรมชาติ จึงได้มีการหาวัตถุดิบธรรมชาติในท้องถิ่นเพื่อนำมาใช้อย้อมเส้นไหม รวมถึงวัสดุ อุปกรณ์ที่ทางกองศิลปาชีพได้ส่งมา ประกอบไปด้วยกี่ทอผ้า และอุปกรณ์ที่เหมาะสมในการทอผ้ายก อุปกรณ์ในการเตรียมเส้นไหม

4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (ด้านการถ่ายทอดความรู้)

เมื่อได้รวบรวมข้อมูลองค์ความรู้จัดเป็นประเภทแล้ว จะมีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือหรือความถูกต้องโดยการนำข้อมูลทั้ง 3 ด้าน ทั้งความรู้ด้านประวัติความเป็นมา ความสำคัญและการใช้ประโยชน์ของผ้ายกเมืองนคร ความรู้ด้านกระบวนการทอผ้า และความรู้เรื่องวัสดุ อุปกรณ์ ในการทอผ้า ที่ได้รวบรวมมาพิจารณาร่วมกัน เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ เพื่อที่จะได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องและมีหลักฐานมีเหตุผลรองรับ

จากการที่อาจารย์แหลมทอง สีภู ได้ไปถอดลายผ้ายกเมืองนคร ที่อยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช และได้มีการประมวลรูปแบบของผืนผ้า รูปแบบลายลักษณะของลวดลาย ซึ่งรูปแบบของผ้ายกเมืองนครที่ใช้กันในราชสำนักนั้นมีความตายตัว อาจารย์แหลมทอง สีภู กล่าวว่า “กระบวนการของลายผ้ายกราชสำนัก ค่อนข้างจะมีกรอบบังคับอยู่ คือ จะต้องมียี่งเป็นกรวยยี่ง 3 ชั้น ไม่ว่าจะเป็นลายอะไรก็ต้องมียี่งอยู่ยี่งผ้า 3 ชั้น ส่วนที่อยู่แถบข้างทั้ง 2 ข้างตามแนวความยาวของผ้า เรียกว่า ลายสังเวียน กระเถิบขึ้นมาจากลายยี่งผ้า ก็จะเป็น ลายแทงท้องผ้า เล็ก ๆ แล้วเข้าสู่ใจกลางผ้า ตรงกลางเรียก ลายท้องผ้า ส่วนมากลายยี่งผ้าก็จะมีคล้ายคลึงกัน ส่วนลายท้องผ้าจะมีหลายลายที่นำมาทอ ทุกผืนที่เราแกะได้ เราก็รวบรวมกระบวนการลายต่าง ๆ ครบทุกอย่าง ทั้งกรวยยี่ง สังเวียน ท้องผ้า” เมื่อได้ข้อมูลของผ้ายกเมืองนครมาแล้ว อาจารย์แหลมทอง สีภู ก็ได้มีการปรึกษากับอาจารย์วิธรรม ตระกูลเงินไทย เรื่องข้อมูลเกี่ยวกับผ้ายกและรูปแบบของผ้ายก เพื่อให้ได้ชุดข้อมูลที่มีความสมบูรณ์ หลังจากนั้น ลวดลายและข้อมูลต่าง ๆ จะถูกส่งผ่านสถาบันสิริกิติ์ ไปยังกองราชเลขาธุการในพระองค์ เพื่อให้สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงทอดพระเนตร โดยพระองค์จะทรงพระราชทานคำแนะนำว่าลวดลายไหนที่เหมาะสมในการที่จะนำไปถ่ายทอดให้กับช่างทอผ้า โดยจะคำนึงถึงความเหมาะสมในการเรียนครั้งแรกของช่างทอ ต้องไม่ง่ายหรือยากจนเกินไป แล้วทางอาจารย์แหลมทอง สีภู จะนำมาปรับปรุงให้เหมาะสมในการนำไปถ่ายทอดความรู้แก่ช่างทอที่ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังต่อไป

5. การเข้าถึงความรู้ (ด้านการถ่ายทอดความรู้)

มีการประชุมของศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง และสมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งประกอบไปด้วย คณะกรรมการศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง คณะกรรมการกลุ่มทอผ้า ชุดประสานงานจากกองทัพบกที่ 4 กองพันทหารช่างที่ 402 ค่ายอภัยบริรักษ์ จังหวัดพัทลุง ตัวแทนครูจากสถาบันสิริกิติ์ และตัวแทนชุมชน ผู้นำท้องถิ่น และกองราชเลขาธุการในพระองค์ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงที่ได้ลงพื้นที่ในการ

ประชุมครั้งนี้ด้วย เพื่อดำเนินการเรื่องการฟื้นฟูผ้ายกเมืองนครด้วยการถ่ายทอดความรู้เพื่อสร้างช่างทอที่เป็นครูรุ่นแรกขึ้นมา โดยมีการประชุมทั้งศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมั่งรวมถึงศูนย์ศิลปาชีพบ้านตรอกแค ซึ่งในอดีตที่มีการก่อตั้งศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมั่งมีการเรียนการสอนทอผ้าฝ้ายร่วมกัน แต่ภายหลังมีการแยกตัวออกไปเพื่อความสะดวกในการปฏิบัติงานเนื่องจากพื้นที่มีความห่างไกลกัน โดยอาศัยการประสานงานและการดูแลของกองทัพอากาศที่ 4 ซึ่งมอบหมายให้กองพลพัฒนาที่ 4 จัดกำลังพลจากกองพันทหารช่างที่ 402 ค่ายอภัยบริรักษ์ จังหวัดพัทลุง เป็นหน่วยรับผิดชอบกำกับดูแล การประชุมนั้นเป็นไปเพื่อการอธิบายถึงความสำคัญและความจำเป็นในการที่ต้องฟื้นฟูผ้ายกนครขึ้นมามีอีกครั้ง และได้ประกาศรับสมัครสมาชิกที่มีความสามารถและความชำนาญเพื่อการเรียนรู้เรื่องการทอผ้ายกเมืองนคร โดยมีผู้สมัครจากศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมั่ง 5 คน ประกอบด้วย นางกฤษกร ม้าแก้ว นางจำปี กลางบน นางอารี ล้านเพ็ธ นางจุไร คงทอง นางผณิต คงแก้ว และศูนย์ศิลปาชีพบ้านตรอกแค 5 คน รวมเป็นกลุ่มทอผ้าไหมรุ่นใหม่แรก 10 คน โดยมีอาจารย์แหลมทอง สีฏ เป็นอาจารย์ประจำอยู่ที่ศูนย์ศิลปาชีพเนินธัมมั่ง และมีอาจารย์วิรัชธรรม ตระกูลเงินไทยร่วมด้วย

ภาพประกอบ 11 อาจารย์แหลมทอง สีฏ

ที่มา: (วลัญช์ สุภากร, 2561)

ภาพประกอบ 12 อาจารย์วีรธรรม ตระกูลเงินไทย

ที่มา: (ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ)

การเข้าถึงความรู้ในเรื่องผ้ายกเมืองนครนั้นอาศัยการเรียนรู้จากบุคคลไปสู่บุคคลและสื่อในการเรียนรู้ ซึ่งการเรียนรู้จากบุคคลนั้นเกิดจากการถ่ายทอดความรู้จากอาจารย์ โดยเป็นหน้าที่รับผิดชอบของอาจารย์แหลมทอง สีญู เนื่องจากเหตุผลที่อาจารย์เป็นผู้ถอดลายจากผ้ายกเมืองนครโบราณ ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาตินครศรีธรรมราช จึงเป็นผู้ที่มีความเข้าใจเรื่องผ้ายกทั้งในด้านประวัติความเป็นมา และกระบวนการทอ อีกทั้งอาจารย์แหลมทอง สีญูนั้นมีความรู้ความสามารถในการทอผ้าจากการที่ได้มาเรียน ผูกเรื่องผ้าต่าง ๆ อยู่ในมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2529 เรียนเป็นระยะเวลา 3 ปีกว่า จึงได้ออกตามเสด็จ ไปช่วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ช่วยพระองค์ท่านสอนเรื่องผ้าต่าง ๆ ลายผ้าต่าง ๆ แม้กระทั่งเรื่องการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และประจำเป็นอาจารย์อยู่ที่สถาบันสิริกิติ์

การถ่ายทอดความรู้นั้นเริ่มต้นจากการเล่าเรื่อง โดยอาจารย์แหลมทอง สีญู จะเล่าถึงประวัติความเป็นมาของผ้ายกเมืองนคร การใช้งานในอดีต ว่า “ผ้ายกเมืองนครเกิดมาได้ อย่างไร ก็เพราะว่าช่วงสมัยก่อนที่จะทอผ้า ที่มีฝีมือดี ที่จะส่งไปใช้ในวังหลวง ก็จะเป็นโซนที่อยู่ทางภาคใต้ เพราะทางภาคใต้จะมีความชำนาญเรื่องทอผ้า มาตั้งแต่มีข้าศึกแล้วมีการกวาดต้อนพวกที่มีฝีมือดีจากเมืองที่เป็นแขก ทางแขกของอิสลามมาอยู่ทางนครศรีธรรมราช ช่วงฝีมือก็จะมา

จากเขาเหล่านี้ เพราะมีความชำนาญในเรื่องทอผ้า ยก แต่ลายเราไม่ได้เอาทางของแขกมา เขียนขึ้นเป็นลายไทยของเรา เขียนเป็นลายพุ่มข้าวบิณฑ์บ้าง ลายดอกชอกดอกซ้อน ลายราชวัตร เป็นลายที่ราชสำนักใช้อยู่ ก็ได้ลายพวกนี้ส่งมา ทางเมืองนครศรีธรรมราชทอส่งมา ทางราชสำนัก ในวังสมัยนั้นก็เป็นสมัยอยุธยา ก็ใช้มาจนถึงยุครัตนโกสินทร์ ก็มีหลักฐานจากในวัง แล้วก็มีการทอสืบทอดมาหลายยุคหลายสมัย จนกระทั่งรัตนโกสินทร์เราก็ก็นำผ้าพวกนี้มาใช้เป็นเครื่องราชบรรณาการให้กับบรรดาขุนนางเวลาเข้าเฝ้า ชั้นยศของพระองค์เจ้าต่าง ๆ ก็ใช้ผ้านี้ เป็นผ้าทรงผูก จนมาถึงรัชกาลที่ 5 ก็มีการปรับเปลี่ยนการแต่งกายเวลาเข้าเฝ้า ให้เข้ากับยุคของสากลในสมัยนั้น ก็มีการเปลี่ยนจากนุ่งโจงกระเบน ก็มานุ่งเป็นจีบหน้านาง จนมาดัดแปลงเป็นชุดไทยดุสิต ชุดไทยบรมพิมาน ซึ่งมีการตัดเย็บแทนที่จะนุ่งเป็นผืนยาว อันนี้คือการใช้ผ้าในสมัยโบราณ” การเล่าเรื่องนั้นจะช่วยให้ช่างทอมีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของการทำงานที่ตรงกัน เห็นถึงความสำคัญในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ผ้ายกเมืองนคร ทำให้เกิดความภูมิใจที่จะได้ปฏิบัติงานในส่วนนี้

หลังจากนั้นมีการให้ช่างทอไปชมผืนผ้ายกเมืองนคร ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช เพื่อให้เห็นถึงความงดงามของผ้า และฟังบรรยายจากเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานและอาจารย์แหลมทองเพื่อการเข้าถึงความรู้อีกด้วย อีกทั้งยังมีโอกาสที่ทางกองราชเลขาการในพระองค์มีการทำหนังสือเพื่อขออนุญาตยืมผืนผ้าจากในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช มาให้ช่างทอชมอย่างใกล้ชิด ที่ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง การศึกษาจากผืนผ้านั้นเป็นไปแต่เพียงการมองและการบรรยายจากอาจารย์แหลมทองเท่านั้น เนื่องจากผ้านั้นมีความชำรุดและหลุดลุ่ยมาก มีการไปศึกษาการทอผ้าจากแหล่งอื่นที่เขาประสบความสำเร็จแล้ว เช่น ไปเยี่ยมชมและเรียนรู้ที่บ้านจันทร์โสมมา จังหวัดสุรินทร์ เป็นแหล่งที่มีการทอผ้ายกแบบราชสำนัก และมีการย้อมสีเส้นไหมด้วยสีธรรมชาติ

วัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานนั้นได้รับมาจากกองศิลปาชีพ โดยผ่านทางกองพันทหารช่างที่ 402 ค่ายอภัยบริรักษ์ จังหวัดพัทลุง เป็นผู้อำนวยความสะดวก โดยมีการเรียนการสอนในทุกกระบวนการขั้นตอนที่เกี่ยวกับการทอผ้ายกเมืองนคร ทั้งการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ปลูกคราม เลี้ยงคราม การฟอกไหม ย้อมไหม แกะขี้ดเกลิยว เดินเส้นไหม การดูกราฟผ้า แกะลายกราฟ คัดลาย เก็บลาย การทอ

เริ่มต้นการเรียนด้วยการมีการสอนให้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และมีการทดลองปลูกคราม โดยมีอาจารย์วีรธรรม ตระกูลเงินไทย เป็นผู้สอน ซึ่งการปลูกครามนั้นจะเริ่มหว่านเมล็ดในช่วงฤดูฝน เมื่อมีอายุสัก 4 เดือน จะเริ่มแก่ ออกดอก ออกฝัก ก็เก็บครามทั้งใบทั้งต้น แช่น้ำ 1-2 วัน และเติมน้ำปูนกินหมาก ตักและกวนขึ้นลงจนขึ้นฟอง แล้วทิ้งไว้ 1 คืน หลังจากนั้นครามจะ

ตกตะกอน เหนือออก จะได้เนื้อคราม แล้วนำครามมาเลี้ยงต่อ โดยต้องก่อก้อนครามใส่น้ำต่าง การเลี้ยงครามนั้นเป็นสิ่งที่ยากมาก ต้องมีอากาศและอุณหภูมิที่เหมาะสม และให้อาหารอย่างเพียงพอ ไม่อย่างนั้นครามก็จะตาย นางสุชาดา ม้าแก้ว เล่าว่า “ครามก็เคยปลูกเคยเลี้ยง แต่ครามเลี้ยงไม่ได้ผล เพราะอากาศร้อน ครามตายหมด ไม่ให้สี”

ภาพประกอบ 13 ต้นหม่อนที่ทดลองปลูก

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 3 ตุลาคม 2562

นางศรีสัจจา ปุณณญาณภพ ได้เล่าว่าอาจารย์แหลมทอง สีฏ เป็นผู้สอน การแกะขี้ดีเกลียว คัดเส้นไหม การเดินเส้นไหม การม้วนไหม การดูกราฟผ้า การคัดลาย แกะลาย และการทอ ส่วนการฟอกไหม ย้อมไหม อาจารย์วิจิตรธรรม ตระกูลเงินไทย เป็นผู้สอน มีรายละเอียด ดังนี้

1. แกะขี้ดีเกลียวและคัดเลือกเส้นไหม การแกะขี้ดีคือการแกะปมปมที่อยู่บนเส้นไหม และต้องดีเกลียวเพื่อเลือกเส้นไหมที่ไม่ใหญ่หรือเล็กเกินไป เมื่อได้ตามจำนวนที่ต้องการแล้วนำมาทำใจ คือการทำเส้นไหมให้เป็นริ้ว เส้นไหม 1 ใจ จะมีประมาณ 4-5 ริ้ว คั่นไว้ เพื่อเวลาที่นำไหมไปฟอกย้อมในกระทะ เส้นไหมจะได้ไม่ตึงกัน ไม่พันกัน

ภาพประกอบ 14 การแกะซี่ตีเกลียวไหมดิบ

ที่มา: ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช, 2563

ภาพประกอบ 15 การทำเส้นไหมให้เป็นใจ

ที่มา: ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช, 2563

2.การฟอก คือการทำความสะอาดเส้นไหมให้สะอาด ล้างคราบ ล้างขาวไหมที่เป็นเมือกๆ เช่น ไหมดิบจะมีสีเหลืองๆ ต้องล้างทำความสะอาดให้เป็นสีขาว วัตถุดิบที่ใช้ในการฟอกนั้นมาจากธรรมชาติ โดยจะใช้เหง้ากล้วย (หัวกล้วย) ที่ต้องไปขุดขึ้นมาจากใต้ดิน มาหั่นเป็น

แวนๆ นำไปตากแดดให้แห้ง แล้วนำไปเผาเป็นขี้เถ้า นำขี้เถ้าละลายน้ำ กรองด้วยผ้าขาวบางให้ใส จะได้น้ำด่าง โดยขี้เถ้า 1 กิโลกรัม จะได้น้ำด่าง 2-3 กิโลกรัม วิธีการฟอกคือ ต้มน้ำด่างผสมกับน้ำ ธรรมชาติ โดยน้ำด่าง 1 ลิตร ผสมกับน้ำธรรมชาติ 3-5 ลิตร ฟอกเสร็จนำไปใส่ในน้ำเย็น ใ้มือลอง จับเส้นไหมดู หากยังลื่นอยู่ แสดงว่าไม่สะอาด ต้องนำลงไปฟอกใหม่ จนกว่าจะรู้สึกว่เส้นไหม สากๆ เสร็จแล้วนำไปตากให้หมาดๆ ไม่ต้องแห้ง

ภาพประกอบ 16 การฟอกไหม

ที่มา: ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช, 2563

3.การย้อมสี ใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติที่อยู่ในหมู่บ้าน เช่น สีเหลือง จากกิ่งต้นพุท สี ชมพู่อ่อนอมส้ม จากกาบมะพร้าว สีม่วง จากเมล็ดมะขาม สีดำ จากใบครุระ สีน้ำตาล จากราช พฤษ์ สีแดง จากน้ำสนิม เป็นต้น อย่างกิ่งต้นพุทจะให้สีเหลือง นำมาสับๆ แล้วต้ม 2-3 ชั่วโมง และกรองด้วยผ้าขาว ไม่ให้มีเศษไม้ลงไป เมื่อกรองจนน้ำสะอาดแล้วก็ตั้งไฟ เอาไหมใส่ห้วงลงไป ย้อม พยายามกลับไหมตลอด ต้องคนต้องสาวเส้นไหมตลอดทุก ๆ 5 นาที เพื่อให้เส้นไหมดูดน้ำสี ได้เสมอกันทั้งหมด และเพื่อไม่ให้เส้นไหมไปกองอยู่ก้นกระทะ และเกิดการไหม้ได้ ต่อมาเมื่อ เห็นว่าสีเสมอกันดีแล้ว ก็นำขึ้นมาผึ่งลม และกระตุกให้เส้นไม่ตึงกัน เมื่อเส้นไหมร่วนดีแล้ว นำมา แขนวนให้โดนแดดรำไร (แดดไม่จัด) และมีลมโกรกเบาๆ จนแห้งสนิท ใช้เวลา 2-3 วัน และนำไหม นั้นไปแกะขี้ดีเกลียวอีกรอบหลังจากฟอกย้อมเสร็จ ไหมเส้นไหนที่ไม่แข็งแรงก็จะขาดหรือหลุด หรือถ้าไม่สะอาดก็จะเกิดปมปมซึ่งต้องแกะให้เยอะที่สุด ซึ่งจะใช้เวลาดีเกลียวไหมใส่กระบอ กประมาณ 3 รอบ วนไปซ้ำๆ

ภาพประกอบ 17 วัสดุธรรมชาติในการฟอกย้อมเส้นไหม

ที่มา: ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช, 2563

ภาพประกอบ 18 การย้อมไหม

ที่มา: ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช, 2563

ภาพประกอบ 19 เส้นไหมย้อมสีธรรมชาติ

ที่มา: ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช, 2563

ภาพประกอบ 20 การแกะขี้ดีเกลียวหลังย้อมสี

ที่มา: ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช, 2563

4.เดินเส้นไหมและม้วนไหม เมื่อตีเกลียวได้ประมาณ 50 กระบอก ก็นำไปเดินเส้นไหม ซึ่งปกติจะเดินครั้งละ 3 ผืน ผืนหนึ่ง จะมีความยาว 3.50 เมตร 3 ผืน เท่ากับ 15 เมตร การเดินเส้นไหมจะเดินตามความยาวของผืนผ้า พันฟืมที่ขี้ดีใส่เส้นไหมตามจำนวน โดยที่ 1 ขี้ของฟืมจะมีเส้นไหม 2 เส้น เดินกลับไปกลับมาที่รางเดินเส้นไหม เดินเส้นไหมเสร็จก็ม้วนไหม โดยการม้วนไหมนั้นจะม้วนใส่ไม้กระดาน ซึ่งจะต้องใช้คนทั้งหมดที่มีในการช่วยกันม้วน ขึ้นตอน

การม้วนไหมนั้นเป็นขั้นตอนที่สำคัญมาก ถ้าม้วนไม่ดีไม่เสมอกัน จะทำให้ตอนทอเกิดปัญหาได้ ม้วนเสร็จนำไปใส่ฟืม การใส่ฟืมใช้คน 2 คน คนหนึ่งส่งเส้นไหม อีกคนรับเส้นไหมโดยใช้เบ็ด ซึ่งมีลักษณะเป็นไม้บรรทัดเหล็กที่ปลายงอเป็นตะขอเหมือนเบ็ด

ภาพประกอบ 21 การเดินเส้นไหม

ที่มา: ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช, 2563

ภาพประกอบ 22 การม้วนเส้นไหม

ที่มา: ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช, 2563

ภาพประกอบ 23 การนำเส้นไหมใส่ฟันฟัน

ที่มา: ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช, 2563

5.การเก็บตะกอลัน หรือตะกอฟัน ตะกอลันคือ ตะกอลที่ไว้สำหรับเหยียบลายขัดเวลาทอเส้นไหม เส้นทอง พอยกยกทองแล้วทอเสร็จ ก็ต้องเหยียบตะกอลันแล้วนำเส้นไหมที่อยู่ในลูกหลอด(ลูกเรือ) ฟุ้งเพื่อขัดระหว่างเส้นทอง 2 เส้น ไม่ให้ชนกัน ทำให้เกิดลวดลาย

ภาพประกอบ 24 การเก็บตะกอลัน

ที่มา: ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช, 2563

6.การเก็บตะกอยาว หรือตะกอลาย คือตะกอไว้สำหรับเก็บลาย ตะกอลายจะมีจำนวนที่ดับ ขึ้นอยู่กับความละเอียดความมากของลวดลาย ตะกอยาวมีความสำคัญหากตะกอลายขาด ก็ต้องต่อทันที ไม่อย่างนั้นการทอลายก็จะผิดไปด้วย

ภาพประกอบ 25 การเก็บตะกอยาว

ที่มา: ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช, 2563

7.การเก็บลาย เมื่อเก็บตะกอยาวเสร็จแล้ว ก็ต้องเก็บตะกอลาย ซึ่งจะมีลวดลายที่ส่งมาในลักษณะแผ่นกราฟเล็ก ๆ ต้องนำไปขยายเพื่อนำไปเก็บตะกอลายตามแผ่นกราฟ โดยจะใช้เวลาเก็บตะกอลายเกือบๆปี แล้วแต่ความยาก-ง่ายของลวดลาย

ภาพประกอบ 26 การเก็บลาย

ที่มา: ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช, 2563

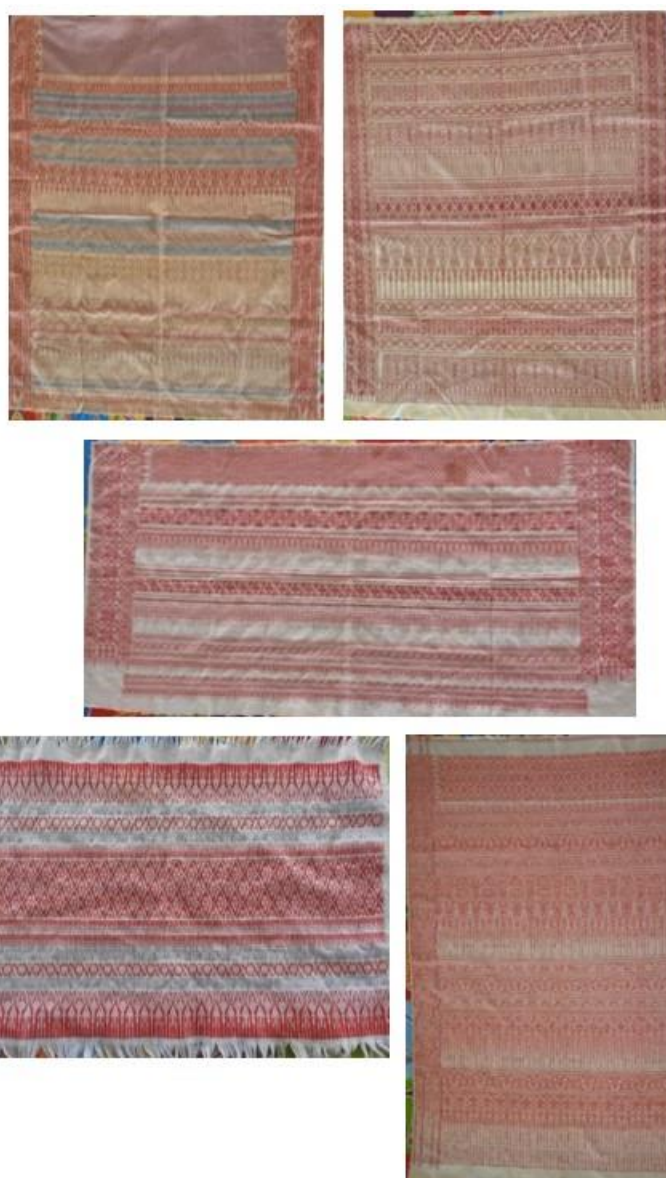
8.การทอ จะเริ่มทอจากเชิงผ้าที่ 1 เชิงที่ 2 เชิงที่ 3 ต่อด้วยการทอท้องผ้า และทอเชิงผ้าที่ 3 , 2 และ 1 ตามลำดับ ความยาวของผ้ายกที่ทอนั้นจะต้องมีความยาวไม่ต่ำกว่า 3.30 เมตร แต่ไม่เกิน 3.50 เมตร ใช้เวลาทอประมาณ 6-8 เดือน ขึ้นอยู่กับความยาก-ง่ายของลวดลาย เมื่อทอเสร็จแล้วจะนำผ้าส่งทางสวนจิตรลดา โดยทางทหารชุดประสานงานเป็นคนดูแล ความยาวแต่ละผืนนั้นจะนำไปใช้กับตัวละครที่ต่างกัน เช่น ตัวละครตัวพระ-นาง, พระลักษมณ์-พระราม มีขนาดตัวที่เล็ก ก็จะสามารถใช้ผ้าขนาด 3.30 เมตร แต่หากเป็นตัวละครทศกัณฐ์ ก็จะสามารถใช้ผ้าที่มีความยาวถึง 3.50 เมตร

ภาพประกอบ 27 การทอ

ที่มา: ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช, 2563

โดยในการทอนั้นได้แบ่งให้ทอลวดลายจากผ้ายกเมืองนครในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช ที่มีทั้งหมด 5 ลาย ให้ผู้เรียนทั้ง 5 คน ได้ศึกษาและทอคนละลาย โดยให้ทอเป็นผ้าผืนเล็ก ๆ ที่มีองค์ประกอบของผ้ายกเมืองนครครบถ้วนทั้งลายกรวยเชิง ลายสังเวียน และลายท้องผ้า เพื่อเป็นผ้าครูที่ใช้เป็นตัวอย่างในการทอครั้งต่อไป

ภาพประกอบ 28 ผืนผ้ายกเมืองนคร 5 ลาย ที่ทอสำเร็จครั้งแรก

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 3 ตุลาคม 2562

ระยะเวลาในการเรียนการสอนนั้น เริ่มต้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 – 2553 กว่าจะได้ชิ้นงานสำเร็จชิ้นแรก อาจารย์แหลมทอง สีภู กล่าวว่า “การลงไปสอนนั้นไม่มีอะไรเป็นเรื่องราวหรือเป็นทฤษฎีมากมาย ส่วนมากจะเน้นปฏิบัติ อาจารย์ก็จะเตรียมกราฟลาย มาอธิบายให้ผู้เรียนเข้าใจว่าส่วนนี้คือลายอะไร เราต้องเก็บแบบไหน ลักษณะวาง จะวางกี่ตะกอล จำนวนเส้นไหมที่เราจะทอต้องเอาความถี่เท่าไร ขนาดเส้นไหมจะต้องใช้ประมาณไหน ถึงจะพอดีกับลาย ทำให้ลาย

ไม่ยืดเกินไป ทำให้ลายสมส่วนตามที่เราต้องการ ก็จะเน้นปฏิบัติเลย จะเน้นเรื่องการสังเกตกราฟ การอ่านกราฟ การคำนวณเส้นใหม่ และเรื่องสี โดยปี พ.ศ. 2551-2552 ยังเป็นการเรียนอยู่เลย ยังไม่มีชิ้นงานสำเร็จ จะเป็นการเรียนด้วยการนำเส้นด้ายมาฝึกทอก่อน การสอนใช้เวลา 2 ปีกว่า ๆ กว่าจะมาลงเป็นเส้นใหม่ได้ กว่าจะได้ชิ้นงาน”

โดยระหว่างการสอนนั้นจะมีการติดตามผลและดูแลในสิ่งที่ขาดเหลือของศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง โดยทางชุดประสานงานของศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง ครูประจำศูนย์และคณะกรรมการกลุ่มทอผ้าและสมาชิก จะมีการประชุมเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อพูดคุยเกี่ยวกับผลและปัญหาในการทำงาน นอกจากนี้ยังมีคณะท่านผู้หญิงจรูตจิตต์ ที่ชะระ ราชอาณาจักรในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง และเจ้าหน้าที่กองงานศิลปาชีพ ที่จะลงพื้นที่เพื่อเยี่ยมชมและติดตามผลการทำงานเกือบทุกเดือน อาจารย์แหลมทอง สีภู ที่เป็นครูผู้สอน กล่าวว่า “มีการลงมาดูบ่อยมาก เดือนละครั้งก็ว่าได้ ช่วงไหนที่ผู้ทอเข้าใจ เราก็ให้เขาทอ กระยะที่เขาทอประมาณนี้ให้เสร็จ พอจะขึ้นลายใหม่ เราก็ลงมาดูอีก”

การเข้าถึงความรู้ของศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังเป็นไปในรูปแบบของตัวศูนย์เองที่เป็นเสมือนแหล่งเรียนรู้ ซึ่งประกอบไปด้วยบุคคลที่ปฏิบัติงานสามารถให้ข้อมูลต่าง ๆ ในการฟื้นฟูผ้ายกเมืองนคร ไม่ว่าจะเป็นเรื่องประวัติความเป็นมา การทอผ้ายกเมืองนคร และมีข้อมูลรูปภาพที่ทางชุดประสานงานได้ถ่ายบันทึกเก็บไว้เพื่อเป็นข้อมูลในการนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ แก่ผู้สนใจมาเยี่ยมชม

6. การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้

การเรียนการสอนในการทอผ้ายกเมืองนครนั้น เป็นไปในรูปแบบของการทำไปด้วยกัน เรียนรู้ด้วยกัน อีกทั้งกลุ่มในการเรียนนั้นมีสมาชิกเพียง 10 คนเท่านั้น ค่อย ๆ เป็น ค่อย ๆ ไป ระหว่างการเรียนนั้นก็สามารถแสดงความคิดเห็นหรือซักถามข้อสงสัยได้อย่างเต็มที่ ระหว่างการเรียนสมาชิกก็มีการปรึกษาซึ่งกันและกัน ทำความเข้าใจในแต่ละอย่าง หากใครไม่เข้าใจเพื่อน ๆ ในกลุ่มสมาชิกก็จะช่วยทบทวนและอธิบายด้วย การพูดคุยทำให้ทุกคนมีความเข้าใจที่ตรงกันหรือเกิดการถกเถียงเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน ส่วนในระหว่างที่อาจารย์ผู้สอนไม่อยู่ หากมีปัญหาก็สามารถติดต่ออาจารย์แหลมทอง สีภู ได้ทางโทรศัพท์และทางไลน์ เพื่อพูดคุยปรึกษาได้ตลอด และหลังจากที่อาจารย์ได้สอนครบทุกกระบวนการแล้ว อาจารย์ก็จะกลับไปปฏิบัติหน้าที่ตามปกติที่สถาบันสิริกิติ์ อาจารย์ก็จะลงพื้นที่มาติดตามเดือนละ 1 ครั้ง นางสาวดา ม้าแก้ว กล่าวว่า “ระหว่างที่เราทดลองทอผ้านั้น หากมีปัญหา เราทั้ง 5 คน ก็จะมาปรึกษากันก่อน ช่วยกันคิด ช่วยกันทำด้วยความเข้าใจของ 5 คนก่อน ถ้ายังไม่สามารถแก้ปัญหา ก็จะติดต่อ

หาอาจารย์ บางที่ถ้าพูดคุยทางโทรศัพท์อย่างเดียวไม่เข้าใจ ก็ถ่ายรูปสิ่งที่ เป็นปัญหา ส่งไปให้ อาจารย์ดู อาจารย์ก็จะแนะนำและแก้ไขปัญหาได้”

7. การเรียนรู้

ช่างทองของศูนย์ศิลปาชีพเนินธัมมัง มีฝีมือดี เรียนรู้ได้เร็ว มีทักษะในการทอผ้า ยก เมืองนครได้อย่างงดงาม ทักษะที่เกิดขึ้นจากการฝึกฝนด้วยตัวเอง ทำให้มีความเข้าใจในทุก ๆ กระบวนการทอ มีประสบการณ์ในการแก้ปัญหา และมีการนำคำติชมไปพัฒนาฝีมือและแก้ไข ข้อบกพร่องในการทอต่อไปจนเกิดทักษะความชำนาญ

นางสุชาดา ม้าแก้ว หัวหน้าของกลุ่มทอผ้า ยก เล่าถึงการเรียนว่า “ตอนแรก ๆ ที่ให้ เขาหัดทำ ทำทั้งวันทั้งคืน ไม่ยอมกลับบ้าน เพราะอยากรู้ว่าลายผ้าจะออกมาเป็นอย่างไร แต่ การกระทบครั้งแรกหนึ่งไม่ใช่ว่าจะเห็นลาย ต้องใช้เวลา ก็อยากเห็นว่าลายจะสวยไหมจากฝีมือของ ตัวเอง” การที่กลุ่มผู้เรียนได้ศึกษาและทดลองทำด้วยตัวเอง ทำให้มีการปรึกษา ช่วยกันออกความคิด เห็น เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในการฝึกทอผ้า ช่วยกันแนะนำซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความ เข้าใจและเกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

1.2 กระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านการผลิต

1. การบ่งชี้ความรู้

หลังจากที่ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังได้มีการร่วมกันฟื้นฟูผ้า ยกเมืองนครขึ้นมาอีก ครั้งด้วยการถ่ายทอดความรู้และความเข้าใจในเรื่องผ้า ยกเมืองนครครบทุกกระบวนการแล้ว ช่าง ทอรุ่นแรกของศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังได้รับการเรียนรู้และฝึกฝนการทอผ้า ยกเมืองนครจน สำเร็จออกมาเป็นชิ้นงาน ผลงานที่ออกมานั้นมีความประณีตและสวยงาม การดำเนินงานร่วมกัน ของศูนย์และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อฟื้นฟูผ้า ยกเมืองนครนั้นถือว่ามีความราบรื่นและเป็น ผลสำเร็จ จึงมีการประชุมกันเพื่อวางแผนในการที่จะผลิตผ้า ยกเมืองนครต่อไป สมเด็จพระนาง เจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ได้ทรงติดตามการทำงานของศูนย์มา โดยตลอด ได้เห็นถึงผลสำเร็จของการฟื้นฟูและการพัฒนาผ้า ยกเมืองนคร อีกทั้งในขณะนั้น พระองค์ท่านมีการอนุรักษ์และสืบสานการแสดง โขนอยู่ด้วย จึงมีพระราชเสาวนีย์ให้มีการทอผ้า ยกเมืองนครที่ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง เพื่อนำส่งไปใช้ในการแต่งกายของการแสดง โขน พระราชทาน

ภาพประกอบ 29 การแสดงโขนพระราชทาน

ที่มา: (ไทยโพสต์, 2561)

การแสดงโขนพระราชทานซึ่งเป็นการแสดงโขนเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงเจริญพระชนมพรรษา 80 พรรษา และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเจริญพระชนมพรรษา 75 พรรษา ในปี พ.ศ. 2550 เป็นความร่วมมือระหว่างมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และคณะกรรมการในการจัดสร้างเครื่องแต่งกายโขนและละครตามพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้มีการอนุรักษ์และสืบสานการแสดงโขนในด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นศิลปวัฒนธรรมของไทยไม่ให้สูญหายไป โดยมีท่านผู้หญิงจรงจิตต์ ทิขะระ ผู้ช่วยเลขาธิการมูลนิธิศิลปาชีพฯ และประธานคณะกรรมการอำนวยการจัดการแสดงโขนมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ ซึ่งหลังจากนั้นสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ จึงมีพระราชเสาวนีย์ให้จัดการแสดงโขนออกสู่สายตาประชาชนต่อเนื่องทุกปี กลายเป็นต้นกำเนิดการแสดงโขนพระราชทาน ในปีต่อ ๆ มา โดยจัดแสดงที่หอประชุมใหญ่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย

เครื่องแต่งกายโขน สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงมีปณิธานที่จะสืบสานโขน ซึ่งเป็นศิลปะชั้นสูงของชาติ โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการศึกษารูปแบบของเครื่องแต่งกายโขนละครแบบโบราณ โดยมีการรื้อฟื้นศิลปะทางเชิงช่างต่าง ๆ ให้กลับมามีผู้ศึกษาและสืบทอดต่อไป โดยเครื่องแต่งกายโขน ประกอบด้วย 5 ส่วน ได้แก่ พัสตราภรณ์ ศิราภรณ์ ถนิมพิมพาภรณ์ หัวโขน และการแต่งหน้าโขน

พัสตราภรณ์โขน คือเครื่องประดับตกแต่งในส่วนที่เป็นผ้า ผ้านุ่ง เป็นส่วนหนึ่งของพัสตราภรณ์โขน การนุ่งผ้าของตัวละครโขนในปัจจุบันที่ตัวพระนิยมนุ่งผ้าสั้นเหนือสนับเพลา

หรือการนุ่งแบบหางหงส์นิยมนุ่งเลยเข้าขึ้นมา ซึ่งแตกต่างไปจากแบบชุดโขนละครโบราณ คณะกรรมการจัดทำชุดเครื่องแต่งกายโขนจึงสั่งทอผ้าจากเมืองสุรรัต ประเทศอินเดีย ซึ่งเป็นแหล่งทอผ้าที่สำคัญในสมัยอยุธยา พร้อมทั้งกำหนดขนาดความกว้างและยาวของผ้าให้มีความใกล้เคียงกับชุดโขนแบบโบราณ จนกระทั่งมีการฟื้นฟูการทอผ้าจากโบราณของจังหวัด นครศรีธรรมราช

มีการประชุมกันระหว่างคณะกรรมการอำนวยการจัดการแสดงโขนมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ คณะกรรมการในการจัดสร้างเครื่องแต่งกายโขน พร้อมทั้งท่านผู้หญิงจรัสจิตต์ ที่ชะระราชเลขาธิการในพระองค์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ถึงเหตุจำเป็นและความสำคัญที่จะต้องให้ผ้าจากเมืองนครนั้นมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของการแสดงโขน ด้วยเหตุที่ผ้าจากเมืองนครนั้นเป็นสิ่งของมีค่าที่ใช้ในการแต่งกายของพระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ในอดีตเปรียบเสมือนเป็นสิ่งของที่นิยมใช้เฉพาะชนชั้นสูง ซึ่งการแสดงโขนนั้นเป็นการแสดงที่รวมเอาศิลปะชั้นสูงมาไว้ร่วมกัน เรื่องราวของการแสดงนั้นก็คือรามเกียรติ์ ซึ่งเปรียบเป็นสมมุติเทพเช่นเดียวกับชนชั้นกษัตริย์ จึงมีความเห็นสมควรในการที่จะนำผ้าจากเมืองนครที่มีลวดลายโบราณมาใช้เพื่อเป็นเครื่องแต่งกายในการแสดงโขน โดยมีการกำหนดรูปแบบเครื่องแต่งกายโขนในแต่ละครั้ง ว่าจะต้องใช้ผ้าจำนวนกี่ผืน ต้องการลวดลายอะไรบ้าง อย่างละกี่ผืน และเพื่อกำหนดการดำเนินการด้านการผลิตให้แก่ทางศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง

เมื่อทางศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังได้ประชุมกันแล้วตามรายละเอียดข้างต้น ก็ได้ข้อสรุปในการที่จะผลิตผ้าจากเมืองนครใช้ในการแสดงโขนพระราชทาน โดยน้อมนำพระราชดำริของสมเด็จพระสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เพื่อเป็นการอนุรักษ์ เผยแพร่ผ้าจากเมืองนครให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น และเพื่อสร้างรายได้ให้แก่สมาชิก โดยทางคณะกรรมการของศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง คณะกรรมการกลุ่มทอผ้า ชุดประสานงาน และสมาชิก ได้ลงความเห็นว่าจะผลิตในปริมาณที่มากขึ้น และจุดประสงค์ที่มีความเฉพาะในการใช้งานนั้น จำเป็นที่ต้องผลิตให้ได้ตามปริมาณที่ต้องการ และต้องมีคุณภาพที่ดี โดยกำหนดว่าต้องใช้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต ซึ่งได้แก่ 1. ปัจจัยในการผลิต 2. กระบวนการผลิต 3. ผลิตภัณฑ์

2. การสร้างและแสวงหาความรู้

จากการร่วมกันกำหนดความรู้ในการผลิตทั้ง 3 ประเด็น ข้างต้น สมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการความรู้การทอผ้าจากเมืองนคร ของศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง ได้แบ่งงานในการแสวงหาความรู้ ดังนี้

1. ปัจจัยการผลิต ประกอบไปด้วย คนหรือแรงงาน วัตถุดิบและอุปกรณ์ในการผลิต และเงิน กำหนดให้ทางชุดประสานงาน กองพันทหารช่างที่ 402 ค่ายอภัยบริรักษ์ จังหวัดพัทลุง เป็นผู้รับผิดชอบในการจัดหาปัจจัยผลิต โดยในด้านคนหรือแรงงานนั้นมีความจำเป็นต้องรับสมัครสมาชิกเพิ่ม เพื่อที่จะสร้างช่างทอรุ่นต่อไป และเพื่อผลิตผ้ายกให้ทันในการแสดงโชว์แต่ละครั้ง ส่วนด้านวัตถุดิบและอุปกรณ์นั้นชุดประสานงานจะทำหนังสือเบิกของจากกองศิลปาชีพ เนื่องจากการแสดงโชว์พระราชทานนั้นมีการรวบรวมศิลปะของชาติโดยมาจากผลผลิตและมีมือจากสมาชิกโครงการศิลปาชีพจากหลาย ๆ แห่ง ทั่วประเทศ กองศิลปาชีพจึงเป็นหน่วยงานที่อำนวยความสะดวกเรื่องวัตถุดิบและอุปกรณ์ในการทอผ้า รวมไปถึงเรื่องเงินค่าตอบแทนของช่างทอด้วย

2. กระบวนการผลิต เป็นหน้าที่ของอาจารย์แหลมทอง สี่ภู และช่างทอผ้ายกกลุ่มแรกของศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง โดยอาจารย์แหลมทอง สี่ภู จะเป็นผู้รับผิดชอบเรื่องการเตรียมในการทอผ้ายกเมืองนคร ในด้านของการทำลายกราฟของผ้า ลวดลาย เรื่องสี โดยการสอนหรือแนะแนวทางการทอแต่ละแบบให้กับช่างทอในช่วงเริ่มต้น ส่วนภาระรับผิดชอบของทางช่างทอนั้นมีหน้าที่ในการวางแผนการปฏิบัติงาน โดยต้องคอยดูแลและถ่ายทอดความรู้ให้แก่ช่างทอที่เข้ามาใหม่ ดูแลความเรียบร้อยในการทำงาน และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในการกระบวนการผลิตทุกอย่าง

3. ผลิตรภัณฑ์ เมื่อได้ผลิตรภัณฑ์สำเร็จแล้วทางชุดประสานงาน กองพันทหารช่างที่ 402 ค่ายอภัยบริรักษ์ จังหวัดพัทลุง จะมีการดูแลตรวจนับทำรายงานส่งและบรรจุ ส่งกลับมายังกองศิลปาชีพทั้งหมด ผืนผ้ายกทั้งหมดจะถูกนำไปใช้ในการแต่งกายของตัวละครโชว์เท่านั้น

3. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ

ความรู้ด้านปัจจัยการผลิตนั้น ในเรื่องของคนหรือแรงงาน จะมีการแบ่งเป็นรุ่น เช่น รุ่นที่ 1 รุ่นที่ 2 โดยค่าตอบแทนนั้น รุ่นที่ 1 จะได้ค่าตอบแทนเป็นเงินเดือน ค่าดูแลรักษาพยาบาล และค่าขึ้นงาน เนื่องจากเป็นช่างทอรุ่นแรกที่มีทั้งความรู้และประสบการณ์ในทุกกระบวนการของการทอผ้ายกเมืองนคร ส่วนรุ่นที่ 2 นั้น จะได้ค่าตอบแทนเป็นเงินรายวัน และค่าขึ้นงานเช่นเดียวกัน ส่วนเรื่องของวัตถุดิบ วัสดุอุปกรณ์นั้น ทางกองศิลปาชีพก็จะจัดส่งมาให้เพียงพอกับการปฏิบัติงานในแต่ละรอบ อาจจะปีละ 2-3 ครั้ง โดยจะมีผู้แจกจ่ายงานและแจกจ่ายวัตถุดิบก็คือ ชุดประสานงานของศูนย์ รวมไปถึงการทำเรื่องเบิกของและเบิกเงินเพื่อนำมาแจกจ่ายสมาชิกในแต่ละรอบด้วย

ด้านกระบวนการผลิตนั้น มอบหมายให้ทางอาจารย์แหลมทอง สี่ภู เป็นผู้ดำเนินการเรื่องลายผ้า การกำหนดกราฟผ้า การกำหนดสี โดยจะลงพื้นที่มาดำเนินการพร้อมกับคำสั่งใน

การทอแต่ละรอบมีหน้าที่ดูแลและคอยช่วยเหลือในการทำงานในการเริ่มต้นเท่านั้น หลัก ๆ แล้วการผลิตนั้น ช่างทอรุ่นแรกจะเป็นผู้นำหลักในการปฏิบัติงาน และการสอนงานรุ่นน้อง ทุก ๆ กระบวนการ และจะเป็นผู้ที่คอยแก้ไขปัญหานั้นในขั้นแรก ส่วนหนึ่งชุดประสานงานก็จะมีการจัดทำสื่อที่เกี่ยวกับกระบวนการทอผ้ายกเมืองนครไว้ เพื่อไว้เป็นสื่อในการเรียนรู้และการสอนช่างทอรุ่นน้อง การปฏิบัติงานนั้นจะปฏิบัติงานเป็นเวลา ตั้งแต่เวลา 8:00 น. ถึง 16:30 น. วันจันทร์ - วันเสาร์

เมื่อทอผ้าสำเร็จแล้วผลิตภัณฑ์ผ้ายกทั้งหมดนั้นจะไม่มี การจัดจำหน่าย ทางชุดประสานงานกองพันทหารช่างที่ 402 ค่ายอภัยบริรักษ์ จังหวัดพัทลุง จะมีการตรวจนับทำรายงานส่งและบรรจุ ส่งกลับมายังกองศิลปาชีพทั้งหมด ปีละ 2 ครั้ง ทางเจ้าหน้าที่กองศิลปาชีพก็จะมี การตรวจสอบคุณภาพของชิ้นงาน พร้อมด้วยอาจารย์แหลมทอง สีภู เพื่อประเมินราคาของชิ้นงานส่งเงินกลับไปให้กับช่างทอ ตัวผืนผ้ายกทั้งหมดจะถูกนำไปใช้ในการแต่งกายของตัวละคร โขน

4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้

ส่วนที่เกี่ยวกับการผลิตนั้น ไม่ว่าจะเป็นการใช้งานพวกวัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ วิธีการทอผ้าต่าง ๆ ก็จะมีภาคส่วนที่คอยควบคุมดูแลอยู่ อย่างเช่นการเบิกวัสดุ อุปกรณ์ ในการทอผ้านั้น ก็จะเป็นหน้าที่ของทหารชุดประสานงาน กองพันทหารช่างที่ 402 ค่ายอภัยบริรักษ์ จังหวัดพัทลุง ที่คอยดูแลและประสานงานระหว่างภายในศูนย์ และประสานงานกับทางกองศิลปาชีพ เพื่อให้เกิดความเรียบร้อย ส่วนในเรื่องกระบวนการทอนั้น ช่างทอมีความรู้ความเข้าใจในระดับหนึ่งแล้ว ช่างทอรุ่นแรกนั้นสามารถเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ด้านการผลิตให้กับรุ่นน้องให้เข้าใจและสามารถปฏิบัติตามได้ แต่ยังคงมีการอธิบายและคำแนะนำจากอาจารย์แหลมทอง สีภู ที่มีการติดตามดูแลเรื่องการทออยู่ตลอด อีกทั้งยังมีกำหนดเวลาเข้าออกในการทำงานของสมาชิกทุกคน เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย และเพื่อการดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมาย

5. การเข้าถึงความรู้

ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังจะได้รับคำสั่งงานในการทอผ้ายกจากกองศิลปาชีพ ผ่านทางกองพันทหารช่างที่ 402 ค่ายอภัยบริรักษ์ จังหวัดพัทลุง จะมีการส่งจำนวนความต้องการผ้ายก รูปแบบลวดลาย รูปแบบสี กราฟผ้าและรายละเอียดอื่น หลังจากนั้นศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังจะมีการประชุมวางแผนในการทำงานแต่ละครั้ง

ภาพประกอบ 30 การประชุมประจำเดือน

ที่มา: ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง, 2563

โดยกระบวนการทำงานนั้นจะแบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ กระบวนการก่อนการผลิต กระบวนการผลิต และกระบวนการหลังการผลิตดังนี้

1. กระบวนการก่อนการผลิต

กระบวนการก่อนการผลิตนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะความต้องการใช้งาน แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1. การทอลวดลายใหม่ เมื่อทางคณะคณะกรรมการอำนวยการจัดการแสดงไข่มุกนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ และคณะกรรมการในการจัดสร้างเครื่องแต่งกายไข่มุก ได้ข้อสรุปในการใช้ลายใหม่ โดยลวดลายนั้นอาจจะมาจากผ้าเก่าที่อยู่ในสำนักพระราชวัง หรือพระภูษาของพระองค์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง โดยมอบหมายงานไปทางสถาบันสิริกิติ์ ให้อาจารย์แหลมทอง สีฏฐ์ จะเป็นผู้รับผิดชอบ ถอดลายใหม่ ทำกราฟลาย และกำหนดสี หลังจากนั้นก็จะมีการส่งจากกองศิลปาชีพ ลงไปทางกองพันทหารช่างที่ 402 ค่ายอภัยบริรักษ์ จังหวัดพัทลุง เมื่อได้รับคำสั่งงานฝ่ายก ก็จะมีการแจ้งให้ทางช่างทอของศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังทราบ พร้อมทั้งอาจารย์แหลมทอง สีฏฐ์ ก็จะลงพื้นที่เพื่อไปอธิบายเรื่องลวดลายใหม่ ว่าต้องเก็บลายแบบไหน ลักษณะการวาง จะวางกี่ตะกอล จำนวนเส้นไหมที่เราจะทอ ต้องเอาความถี่เท่าไร ขนาดเส้นไหมจะต้องใช้ประมาณไหน ถึงจะพอดีกับลาย ทำให้ลายไม่ยืดเกินไป ทำให้ลายสมส่วนตามที่ต้องการ หลังจากนั้นหน้าที่การเก็บลายก็จะเป็นของช่างทอรุ่นแรก ทั้ง 5 คน จะเป็นผู้เก็บลาย ซึ่งใช้เวลาในการเก็บลายนั้น 8 เดือน ถึง 1 ปี ก่อนที่จะทอออกมาเป็นผืนได้

2. การทอหลอดลายเก่า ตั้งแต่ที่มีการเรียนการสอนของช่างทอผ้ายุคแรกนั้น ก็จะมีการเก็บลายไว้แล้วบ้าง ซึ่งลายที่เก็บไว้ส่วนใหญ่จะเป็นหลอดลายของผ้ายกโบราณที่อยู่ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาตินครศรีธรรมราช โดยหากทางกองศิลปาชีพมีคำสั่งให้มีการทอผ้ายุคในหลอดลายที่มีตะกอลอยู่แล้วนั้น การทำงานก็จะใช้ระยะเวลาสั้นลงกว่าการที่ต้องคัดลายเก็บตะกอลายใหม่ ตะกอลายที่มีนั้นสามารถนำมาถ่ายลายเพื่อทอเป็นผืนใหม่ได้เรื่อย ๆ โดยที่เมื่อได้รับคำสั่งมา ทางช่างทอก็สามารถวางแผนและดำเนินการทอผ้าได้ทันที โดยไม่ต้องมีอาจารย์มาบอกหรืออธิบายอีก เพราะเคยทำเคยทอกันมาแล้ว

ภาพประกอบ 31 การถ่ายลาย

ที่มา: ศรีสัจจา ปุณณานุภพ วันที่ 4 ตุลาคม 2562

2. กระบวนการผลิต

เมื่อเตรียมตะกอลายพร้อมแล้ว ก็จะเป็นขั้นตอนของกระบวนการผลิต ซึ่งจะแบ่งออกเป็น 2 ประเภท กระบวนการเตรียมเส้นไหมยืนและเส้นไหมพุ่ง และกระบวนการทอ ดังนี้

2.1 กระบวนการเตรียมเส้นไหมยืนและเส้นไหมพุ่ง จะประกอบไปด้วยวัตถุดิบ วัสดุ อุปกรณ์ในการเตรียมเส้นไหม และวิธีขั้นตอนในการเตรียมเส้นไหม ดังนี้

2.1.1 วัตถุดิบ วัสดุ อุปกรณ์ ในการเตรียมเส้นไหม

1. เส้นไหม เป็นเส้นไหมน้อย ซึ่งเป็นไหมเนื้อดี บางเบา เส้นเล็ก

ภาพประกอบ 32 เส้นไหม

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 3 ตุลาคม 2562

2. เส้นทอง หรือเรียกว่า ดิ้นทอง เป็นเส้นพุ่งพิเศษ ที่นำเข้ามาจากประเทศอินเดีย ภายในมีแกนเส้นด้ายอยู่ข้างใน ส่วนที่เป็นมันวาว ที่เป็นทอง เป็นลักษณะผสมของกะไหล่ทอง ทองคำเปลว

ภาพประกอบ 33 เส้นทอง

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 3 ตุลาคม 2562

3. ระวัง (หวิง) เป็นเครื่องกรอด้ายหรือไหมให้เรียงเป็นระเบียบเป็นใจ ๆ ก่อนที่จะนำเส้นไหมไปย้อมสี

ภาพประกอบ 34 ระวัง

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 3 ตุลาคม 2562

4. อัก เครื่องคัดเส้นด้ายหรือเส้นไหม ทำด้วยไม้คล้ายหลอดด้าย ตรงกลางใช้ไม้กากบาท เจาะรูตรงกลาง มีฐานและแกนไม้สำหรับสวมรูตรงจุดศูนย์กลางเพื่อให้อักหมุน อักใช้กรอด้ายหรือไหมจากระวังให้เป็นระเบียบ

ภาพประกอบ 35 อัก

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 3 ตุลาคม 2562

5. เครื่องตีเกลียวไหม เป็นอุปกรณ์เพื่อตีเกลียวเส้นไหมเพื่อเข้ากระบอกลไหมหรือเข้า
ลูกหลอด

ภาพประกอบ 36 เครื่องตีเกลียวไหม

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 3 ตุลาคม 2562

6. เร็ย (หลอดคั่น,กระบอกลไหม) เป็นอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับในการคั่นเส้นไหมยืน ทำ
ด้วยปล้องไม้ไผ่ ปัจจุบันใช้ทอพีวีซี

ภาพประกอบ 37 เร็ย

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 3 ตุลาคม 2562

7. รางคั่นหูก (รางคั่น) ทำมาจากไม้หรือเหล็กทำเป็นรางยาว มีเหล็กปักเป็นระยะ สำหรับเสียบเรียว (หลอดคั่น, กระบอกไหม) ใช้สำหรับคั่นเส้นไหมยืน

ภาพประกอบ 38 รางคั่นหูก

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 3 ตุลาคม 2562

8. หลักรั้ว นำเส้นไหมจากเรียว (กระบอกไหม) ที่เสียบเรียงสีตามสีของผ้าที่ต้องการ จะทอไว้แล้วในรางคั่นหูก (รางคั่น) เดินนำเส้นไหมไปพันหลักรั้ว จำนวนรอบที่เดินไปมาขึ้นอยู่กับ ความยาวของผืนผ้าที่ต้องการจะทอ

ภาพประกอบ 39 หลักรั้ว

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 3 ตุลาคม 2562

9. ไม้กระดานม้วนใหม่ ใช้สำหรับม้วนเส้นไหมเย็นจากรางม้วนไหม เพื่อนำไปทอดต่อไป

ภาพประกอบ 40 เส้นไหม

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 3 ตุลาคม 2562

10. รางม้วนไหม เป็นอุปกรณ์ในการช่วยตึงและดึงให้เส้นไหมเย็นบนไม้กระดานม้วนไหมมีความแน่นและเสมอกัน โดยนำเส้นไหมที่ได้จากการหลักคันค่อย ๆ ม้วนเข้าไปจนหมด

ภาพประกอบ 41 รางม้วนไหม

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 3 ตุลาคม 2562

2.1.2 วิธีขั้นตอนในการเตรียมเส้นไหมยืน

1. แกะซี่ดีเกลียว คัดเลือกเส้นไหม

เส้นไหมที่ใช้จะเป็นเส้นไหมน้อย เป็นไหมที่สาวจากรังไหมชั้นใน เป็นไหมเนื้อดี การแกะซี่คือการแกะปมปมที่อยู่บนเส้นไหม และต้องดีเกลียวเพื่อเลือกเส้นไหมที่ไม่ใหญ่หรือเล็กเกินไป เมื่อได้ตามจำนวนที่ต้องการแล้ว นำมาทำใจ คือการทำเส้นไหมให้เป็นริ้ว

ภาพประกอบ 42 ไหมดิบ

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 2 มีนาคม 2563

2. การฟอกและย้อม

โดยทั้ง 2 ขั้นตอนนี้ ทางกองศิลปาชีพได้รับซื้อมาจากทางของกลุ่มจันทร์โสมมา บ้านท่าสว่าง จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งอาจารย์วิธรรม ตระกูลเงินไทย เป็นผู้ก่อตั้งและดูแลที่นั่น โดยทางกองศิลปาชีพจะรับซื้อเส้นไหมดิบมาจากโครงการศิลปาชีพในเครือข่าย แล้วส่งให้ทางกลุ่มจันทร์โสมมา เพื่อฟอกย้อมไหม และส่งมาให้ทางศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังก้อยเพื่อใช้ในการแสดงโชว์พระราชทาน เพื่อเร่งการทอดผ้าให้เสร็จเร็วยิ่งขึ้น ท่านผู้หญิงจริงจังที่ชะระ ราชเลขาธิการในพระองค์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ได้เล่าถึงเหตุผลว่า “ระยะนี้ที่ไม่ให้ชาวบ้านไปย้อมสี เพราะเราเร่งโชว์ โชว์ก็จะมีสีผ้าของแต่ละตัว เช่น ไหมราพจะต้องสีหนึ่ง พระรามจะต้องสีหนึ่ง พระลักษมณ์จะต้องสีเหลือง พระรามจะต้อง

สีทอง จะมีสีแต่ละตัวของรามเกียรติ์ อาจารย์ก็เลยย้อมสีเส้นไหมแล้วเอาไปให้ทอ จะได้ทันเล่น
โขน ชาวบ้านก็ทำเป็น แต่มันอาจจะช้า เราจะต้องส่งสีธรรมชาติไปให้ชาวบ้าน”

กลุ่มจันทร์โสมมา มีชื่อเสียงในการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมการทอผ้ายกทองแบบราช
สำนักโบราณ ซึ่งที่กลุ่มจันทร์โสมมานั้นมีกระบวนการทอที่ครบวงจร ไม่ว่าจะเป็นการเตรียมเส้น
ไหม การย้อมสีธรรมชาติ และการทอ โดยการย้อมสีธรรมชาติของที่นี่นั้น นอกจากจะย้อมเพื่อใช้
ทอผ้าภายในกลุ่มแล้ว ยังส่งให้กับกองศิลปาชีพอีกด้วย โดยกรรมวิธีในการฟอกไหมและการย้อม
สีธรรมชาติของกลุ่มจันทร์โสมมา มีดังนี้

1. การฟอกไหม คือการทำความสะอาดเส้นไหม เส้นไหมดิบนั้นจะมีแป้งขาวเคลือบ
ไว้ ทำให้ไหมกระด้างและย้อมไม่ติดสี จึงต้องมีการทำความสะอาดเส้นไหม โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ใช้เหง้ากล้วยนำมาฝานตากแห้ง มาเผาไฟเพื่อให้ได้ขี้เถ้า
2. นำขี้เถ้าที่ได้มาละลายในน้ำสะอาดและกรองด้วยผ้าขาว จนได้น้ำดำที่ใส
3. นำน้ำดำเทใส่กะละมัง แล้วจึงนำเส้นไหมดิบลงแช่ 6 ชั่วโมง หรือข้ามคืน
4. นำไปต้มต่อให้เดือด 1-2 ชั่วโมง จนความเป็นเมือก ๆ ละลายจนหมด จึงยกลง

จากเตา

ภาพประกอบ 43 การทำน้ำดำ

ที่มา: กลุ่มจันทร์โสมมา บ้านท่าสว่าง จ.สุรินทร์

ภาพประกอบ 44 การพอกไหม

ที่มา: กลุ่มจันทร์โสมา บ้านท่าสว่าง จ.สุรินทร์

2. การย้อมสีเส้นไหม

การย้อมสีไหมของกลุ่มทอผ้ายกทอง “จันทร์โสมา” นั้น จะใช้วัสดุจากธรรมชาติ โดยจะย้อมแม่สีหลัก 3 สี คือ สีน้ำเงิน สีแดง สีเหลือง ก่อน เรียกว่าเป็นสีขั้นที่ 1 ก่อนที่จะย้อมเป็นสีอื่น ๆ ต่อไป

2.1 วัสดุย้อม

วัสดุให้สีจากธรรมชาติที่กลุ่มทอผ้ายกทอง “จันทร์โสมา” ใช้ในการย้อม มีดังนี้

1. รังครั้ง สำหรับย้อมสีแดง
2. เปลือกประโหดหรือมะพูด สำหรับย้อมสีเหลืองสด เหลืองมะนาว
3. เปลือกผลทับทิม สำหรับย้อมสีเหลืองดิน
4. ต้นคราม สำหรับย้อมสีน้ำเงินหรือสีคราม
5. ใบเหมือด สำหรับย้อมครั้ง มีความเป็นกรดช่วยให้สีติดดีขึ้น
6. ใบขงโค สำหรับย้อมครั้ง มีความเป็นกรดช่วยให้สีติดดีขึ้น
7. สารส้ม เป็นตัวติดสีและทำให้สีติดดีขึ้น
8. มะขาม เป็นส่วนผสมในการเตรียมน้ำต่าง สำหรับย้อมคราม และใช้สำหรับแช่

เส้นไหมในการย้อมสีแดง

2.2 วิธีการย้อม

สีน้ำเงิน ใช้ต้นครามในการย้อม จะให้สีน้ำเงินหรือสีคราม

วิธีการเตรียม

1. ชาวบ้านจะหว่านเมล็ดครามช่วงต้นฤดูฝน โดยจะครามจะโตจนใช้งานได้ช่วงฤดูหนาว โดยต้นครามจะมีใบแก่เต็มที่ และเริ่มออกดอก ออกฝัก ชาวบ้านก็จะเกี่ยวครามทั้งต้นมามัดเป็นพ่อนแล้วนำมาแช่น้ำในภาชนะ เช่น ตุ่มน้ำ ประมาณ 1-2 วัน ก็กลับพ่อนคราม 1 ครั้ง พอใบครามมีความเปื่อย น้ำกลายเป็นสีเขียวน้ำตาลเลศต จึงเอาพ่อนครามออก จากนั้นนำปูนกินหมากมาควนและตักขึ้นลงจนขึ้นฟอง เพื่อเพิ่มออกซิเจนให้น้ำคราม แล้วทิ้งไว้ 1 คืน

2. หลังจากนั้นสีครามก็จะตกตะกอนอยู่ตรงก้นภาชนะ ส่วนน้ำครามก็จะเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลเข้ม ค่อย ๆ รินน้ำที่มีน้ำตาลทิ้งไป เหลือไว้แต่ตะกอนสีน้ำเงินเข้ม ให้นำมาปั่นเป็นก้อนขนาดเท่าผลส้มเขียวหวาน ผึ่งตากแดดให้แห้งเพื่อเก็บไว้ย้อมต่อไป

3. ทำการก่หม้อนิลหรือหม้อครุ คือ การทำน้ำต่างจากซีเถ้าของการเผาหังวากล้วย และน้ำเปรี้ยวจากการต้มดแดงอีกส่วนหนึ่ง มาผสมกันในหม้อดินในปริมาณเท่ากัน จากนั้นนำก้อนครามมาคลึงด้วยมือในน้ำต่างกลางแดด ให้ก้อนครามค่อย ๆ ละลาย โดยจะต้องทำทุกวัน ประมาณ 7-10 วัน ก้อนครามถึงจะละลายหมด

4. หลังจากนั้นต้องนำหม้อครามมาผึ่งแดดทุกวัน และต้องตักน้ำครามเทขึ้นลงทุกวันจนมีฟองขึ้น แล้วนำหม้อครามไปเก็บในที่มืด หลังจากนั้นให้สังเกตว่าจะเกิดฝ้าขึ้นมาเป็นสีเหลือง เรียกว่า ดอกคราม น้ำครามก็จะเป็นสีน้ำเงินเข้ม ต้องรอให้น้ำครามเปลี่ยนจากสีน้ำเงินเข้มกลายเป็นสีเขียวมรกตจึงจะใช้ย้อมใหม่ได้

ภาพประกอบ 45 หม้อคราม

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 2 มีนาคม 2563

วิธีการย้อม

1. ไหมที่จะย้อมสีครามนั้นต้องนำไปแช่น้ำเปล่าก่อนเป็นระยะเวลา 1 คืน บิดน้ำให้หมาด
2. ละลายน้ำครามจากครามเปียกหรือครามก้อนก็ได้ ละลายลงในน้ำของน้ำด่าง ผสมกับน้ำเปรี้ยวต่าง ๆ เช่น มะขาม
3. ตักน้ำครามในหม้อครุลงมาผสมเล็กน้อย ทิ้งไว้ 1 คืน
4. นำหม้อที่จะย้อมครามไปตากแดดให้ร้อน แล้วตักน้ำครามที่ผสมไว้ใส่ลงในหม้อ นำเส้นไหมลงไปย้อม ต้องย้อมวันที่มีแดด ฝนตกย้อมไม่ได้ สีครามจะไม่ติดเส้นไหม
5. เมื่อสีอึม ก็ยกไหมขึ้นนำมาแขวนให้สะเด็ดน้ำ แล้วนำเส้นไหมไปดึ่งให้ตรง แล้วนำไปตากแดดให้แห้ง ต้องตากให้แห้ง กลางคืนห้ามตาก เพราะสีครามจะจางไปหมด
6. นำเส้นไหมที่แห้งแล้วมาล้างน้ำสะอาด ไหม 1 ใจ ล้างในน้ำที่ผสมสารส้มที่ละลายแล้วเป็นน้ำแรกหลังจากนั้นจึงนำไปล้างน้ำเปล่าสะอาด 7 กระละมัง เพื่อล้างสีส่วนเกินออก แล้วนำไปตากให้แห้ง จึงเก็บไว้ใช้ได้

ภาพประกอบ 46 ไหมย้อมสีคราม

ที่มา: กลุ่มจันทร์โสมา บ้านท่าสว่าง จ.สุรินทร์

สีเหลือง ใช้การย้อมจากเปลือกประโหด (มะพูด) และเปลือกทับทิม เปลือกประโหดนั้นจะให้สีเหลืองสด เหลืองมะนาว ส่วนเปลือกทับทิมนั้นจะให้สีเหลืองดิน โดยทั้งสองอย่างนี้มีวิธีการเตรียมและการย้อมที่เหมือนกัน ดังนี้

ภาพประกอบ 47 (ซ้าย)เปลือกประโหด (ขวา) เปลือกทับทิม

ที่มา: กลุ่มจันทร์โสมา บ้านท่าสว่าง จ.สุรินทร์

วิธีการเตรียม

1. นำเปลือกของต้นประโหดที่ได้มาจากต้นประโหด หรือเปลือกของผลทับทิมมาตากแดดให้แห้งสนิท เมื่อแห้งแล้วนำมาสับให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ
2. นำเปลือกประโหดหรือเปลือกทับทิมที่สับแล้วไปต้มในน้ำเดือด ต้มทั้งวัน หากน้ำแห้งก็เติมน้ำไปอีก จนกว่าเปลือกประโหดหรือเปลือกทับทิมจะออกสี แล้วก็กรองเอาเปลือกประโหดหรือเปลือกทับทิมออก ให้เหลือแต่น้ำสีเหลือง

ภาพประกอบ 48 การต้มเปลือกประโหด

ที่มา: กลุ่มจันทร์โสมา บ้านท่าสว่าง จ.สุรินทร์

วิธีการย้อม

1. ไหมที่จะย้อมสีจากเปลือกประโหดหรือเปลือกทับทิมนั้นต้องนำไปแช่น้ำเปล่าก่อนเป็นระยะเวลา 1 คืน บิดน้ำให้หมด
2. นำน้ำสีเหลืองที่เตรียมไว้ตั้งไฟ พร้อมนำเส้นไหมที่แช่ไว้แล้วลงจุ่มในน้ำสี ต้มให้เดือด และเติมสารส้มที่ตำละเอียดลงไปประมาณ 1-2 ช้อนโต๊ะ ใช้เวลาต้มประมาณ 2-3 ชั่วโมง ระหว่างนั้นก็ต้องคอยพลิกเส้นไหมกลับด้านเพื่อให้ไหมดูดสีเสมอกัน

ภาพประกอบ 49 การย้อมไหมสีเหลือง

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 2 มีนาคม 2563

3. ยกเส้นไหมออกจากกะละมังต้ม นำมาแขวนให้สะเด็ดน้ำ แล้วนำเส้นไหมไปดึ่งให้ตรง แล้วนำไปตากแดดให้แห้ง

ภาพประกอบ 50 (ซ้าย)การกระตุกไหม (ขวา)การตากเส้นไหม

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 2 มีนาคม 2563

5. นำเส้นไหมที่แห้งแล้วมาล้างน้ำสะอาด ไหม 1 ใจ ล้างน้ำเปล่าสะอาด 7 กะละมัง เพื่อล้างสีส่วนเกินออก แล้วนำไปตากให้แห้ง จึงเก็บไว้ใช้ได้

ภาพประกอบ 51 (ซ้าย)การล้างเส้นไหม (ขวา)ไหมย้อมสีเหลือง

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 2 มีนาคม 2563

ไหมที่ย้อมจากเปลือกประโหดนั้นจะได้สีเหลืองสด โดยจะนำไปย้อมต่อด้วยสีคราม เพื่อให้กลายเป็นสีเขียว โดยสีเขียวนั้นจะมีหลายเฉดสี มีทั้งสีเขียวตอง สีเขียวธรรมชาติ สีเขียวเข้ม ขึ้นอยู่กับความเข้มข้นของน้ำสีครามที่นำไปย้อม อย่างเขียวตองก็ใช้การย้อมครามโดยใช้ครามที่มีความเข้มข้นน้อย จะได้สีอ่อน ๆ ก็จะได้เขียวตอง หากอยากได้สีเขียวที่มีความเข้มข้นมากก็ย้อมครามเนื้อเข้มข้นขึ้น 2 รอบ 3 รอบ ส่วนไหมที่ย้อมจากเปลือกทับทิมนั้นจะได้สีเหลืองดิน สีเหลืองนวล ๆ โดยจะนำไปย้อมครามต่อ จะได้สีเขียวขี้ม้า

ภาพประกอบ 52 (บน) การย้อมไหมสีเขียว (ซ้าย-กลาง-ขวา) ไหมสีเขียวตอง, ไหมสีเขียวธรรมชาติ, ไหมสีเขียวขี้ม้า

ที่มา: กลุ่มจันทร์โสมมา บ้านท่าสว่าง จ.สุรินทร์

สีแดง ใช้การย้อมจากครั่ง ซึ่งเป็นแมลงชนิดหนึ่งจะทำรังโอบกิ่งไม้เล็ก ๆ ครั่งจะปล่อยสารชนิดหนึ่งออกมาทำรังและเป็นที่ผสมพันธุ์ ใช้ในส่วนของรังครั่งหรือขี้ครั่งมาย้อมสี

ภาพประกอบ 53 ครั่ง

ที่มา: กลุ่มจันทร์โสมา บ้านท่าสว่าง จ.สุรินทร์

วิธีการเตรียม

1. นำครั่งมาล้างทำความสะอาด เพื่อแยกพวกเศษไม้กิ่งไม้และสิ่งสกปรกออก แล้วนำไปตากให้แห้ง
2. ต้มน้ำเปล่า 2-3 กะละมัง เมื่อน้ำเดือด นำครั่งลงใส่ในอ่างเล็ก ๆ ประมาณ 1 กิโลกรัม หากต้องการสีแดงเข้มก็ใช้ครั่งเยอะ หากต้องการสีออกชมพูก็ใช้ครั่งน้อย แล้วก็ต้มน้ำร้อนใส่สักครึ่งอ่าง แล้วกวนให้มันละลาย ให้ครั่งละลายสีออกมา ค่อย ๆ ใส่น้ำร้อน และคนน้ำจนกว่าครั่งจะให้สีจนหมด
3. นำน้ำครั่งที่ได้มากรอง และนำไปต้มต่อโดยจะใส่ใบเหมือดและใบขงโค เพื่อเป็นตัวทำให้ครั่งติดสี

ภาพประกอบ 54 (ซ้าย)ใบเหมือด (ขวา)ใบชงโค

ที่มา: กลุ่มจันทร์โสมา บ้านท่าสว่าง จ.สุรินทร์

วิธีการย้อม

1. เส้นไหมที่จะใช้ย้อมน้ำครั้งนั้นจะต้องแช่น้ำมะขามเปียกก่อน เป็นระยะเวลา 1 คืน บิดน้ำให้หมาด
2. นำน้ำครั้งที่เตรียมไว้ ตั้งไฟ พร้อมนำเส้นไหมจุ่มในน้ำสี ต้มให้เดือด ใช้เวลาย้อม ประมาณ 2-3 ชั่วโมง ระหว่างนั้นก็ต้องคอยพลิกเส้นไหมกลับด้านเพื่อให้ไหมดูดสีเสมอกัน
3. ยกเส้นไหมออกจากกะละมังต้ม นำมาแขวนให้สะเด็ดน้ำ แล้วนำเส้นเส้นไหมไป ดึงให้ตรง แล้วนำไปตากแดดให้แห้ง
4. นำเส้นไหมที่แห้งแล้วมาล้างน้ำสะอาด ไหม 1 ใจ ล้างในน้ำที่ผสมสารส้มที่ ละลายแล้วเป็นน้ำแรกหลังจากนั้นจึงนำไปล้างน้ำเปล่าสะอาด 7 กะละมัง เพื่อล้างสีส่วนเกินออก แล้วนำไปตากให้แห้ง จึงเก็บไว้ใช้ได้

ภาพประกอบ 55 การย้อมและตากไหมสีแดง

ที่มา: กลุ่มจันทร์โสมา บ้านท่าสว่าง จ.สุรินทร์

หากต้องการสีม่วง ก็นำไหมสีแดงที่ย้อมจากครั้งที่ตากแห้งแล้ว ไปย้อมครามต่อตามความต้องการ

ภาพประกอบ 56 ไหมย้อมสีแดง

ที่มา: กลุ่มจันทร์โสมมา บ้านท่าสว่าง จ.สุรินทร์

3. แกะขี้ดีเกลียว

เป็นการแกะขี้ดีเกลียวหลังจากเส้นไหมผ่านการฟอกย้อมเสร็จแล้ว เส้นไหมจะถูกส่งจากจังหวัดสุรินทร์มายังกองศิลปาชีพ และส่งต่อมายังศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังเพื่อดำเนินการต่อ โดยจะมีขั้นตอน ดังนี้

1.นำเส้นไหมใส่รัง เพื่อให้เส้นไหมตึง โดยคลายเส้นไหมที่เป็นใจไปสู่อีก เพื่อให้เส้นไหมเป็นระเบียบ โดยจะสาวเส้นไหมจากวงมาสู่อีก โดยขณะทำต้องแกะขี้ไหมออกจากเส้นไหม ด้วยใช้นิ้วโป้งกับนิ้วชี้มือซ้ายลูบไปบนเส้นไหม พอเจอปุ่มปมที่เป็นขี้ไหมก็แกะออก

2.นำไหมที่อยู่ในอ่งไปแช่น้ำ เพื่อที่จะแกะขี้ไหมอีกรอบหนึ่ง เนื่องจากการแกะครั้งเดียวนั้นไม่เพียงพอ จึงต้องนำไปแช่น้ำให้เส้นไหมเปียก พอเส้นไหมพองก็จะสัมผัสปุ่มปมได้อย่างชัดเจน

3.นำไหมที่อยู่ในอ่งซึ่งได้แช่น้ำมาดๆ มาใส่ที่รองอ่ง หรือเรียกอีกอย่างว่าหางเหิน เพื่อที่จะกรอไหมใส่หลอดหรือกระสวย โดยที่ไม่ต้องเก็บขี้ไหม นำหลอดหรือกระสวยแช่น้ำอีกครั้ง แล้วนำไปตีเกลียว

4.นำลูกหลอดหรือกระสวยที่มีเส้นไหมอยู่มาปั่นตีเกลียวใส่กระบอกลง โดยใช้มือขวาหมุน มือขวาผ่านเส้นไหมทั้ง 5 นิ้ว เพื่อตรวจปุ่มปมขี้ไหม แล้วแกะออก เสร็จแล้วนำกระบอกลงแช่น้ำ

แล้วนำไปกรอใส่หลอดหรือกระสวยใหม่ เพื่อนำไปปั่นตีเกลียวอีก 2 รอบ รวมทั้งหมด 3 รอบ ถึงจะนำไปทำเส้นยืนได้

4. การเดินเส้นไหม ม้วนไหม

เมื่อตีเกลียวใส่กระบอกได้ประมาณ 50 กระบอก ก็นำไปเดินเส้นไหม ซึ่งปกติจะเดินครั้งละ 3 ผืน ผืนหนึ่ง จะมีความยาว 3.50 เมตร 3 ผืน เท่ากับ 15 เมตร การเดินเส้นไหมจะเดินตามจำนวนของพันฟืม พันฟืมกี่ซี่ก็ใส่เส้นไหมตามจำนวน โดยที่ 1 ซี่ของพันฟืมจะมีเส้นไหม 2 เส้น เดินกลับไปกลับมาที่รางเดินเส้นไหม เดินเส้นไหมเสร็จก็ม้วนไหม โดยการม้วนไหมนั้นจะม้วนใส่ไม้กระดาน ซึ่งจะต้องใช้คนทั้งหมดที่มีในการช่วยกันม้วน ขั้นตอนการม้วนไหมนั้นเป็นขั้นตอนที่สำคัญมาก ถ้าม้วนไม่ดีไม่เสมอกัน จะทำให้ตอนทอเกิดปัญหาได้ ม้วนเสร็จนำไปใส่พันฟืม การใส่พันฟืมใช้คน 2 คน คนหนึ่งส่งเส้นไหม อีกคนรับเส้นไหมโดยใช้เบ็ด ซึ่งมีลักษณะเป็นไม้บรรทัดเหล็กที่ปลายงอเป็นตะขอเหมือนเบ็ด

ภาพประกอบ 57 การเดินเส้นไหม

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 3 ตุลาคม 2562

ภาพประกอบ 58 การเตรียมม้วนเส้นไหม

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2564

5. การต่อเส้นยืนใหม่กับตะกอกเดิม

จะต้องเก็บตะกอกเดิมลงไปข้างล่าง เส้นที่ไขว้กันเป็นเลขแปดตั้งแต่หลักของการค้น เส้นยืนนั้นก็ยังอยู่ นำไม้ 2 ก้านขัดไว้ ก้านหลุดจากกัน แล้วจึงตัดเส้นยืนเพื่อผูกต่อกับเส้นยืนเดิม เส้นต่อเส้น โดยคนที่ 1 นั่งตรงจุดทอผ้า ใช้มือแหวกตะกอก คนที่ 2 ก็ช่วยแหวกตะกอกลาย คนที่ 3 เป็นคนผูก โดยจะผูก 2 เส้นเข้าด้วยกัน แล้วเอาเส้นที่ผูกเข้าด้วยกันแล้ว เอี้ยวผูกซ้ายที่นิ่งขวาที่นิ่ง จะทำให้เส้นยืนลือคตายไม่เลื่อนหลุด

ภาพประกอบ 59 การต่อเส้นยืนใหม่กับตะกอกเดิม

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 3 ตุลาคม 2562

2.1.3 การเตรียมเส้นฟุ้ง

การเตรียมเส้นฟุ้ง มี 2 แบบ ลักษณะที่ 1 คือ การเตรียมเส้นทอง โดยพันเกลียว 2 หลอด บีบกดให้เส้นทอง 2 เส้นรวมเป็นเส้นเดียว ลักษณะที่ 2 การเตรียมเส้นไหม สีเดียวกับสีพื้น โดยตีเกลียว 3-4 ครั้ง กรอเข้าหลอด แล้วนำเข้ากระสวย

ภาพประกอบ 60 การเตรียมเส้นฟุ้ง

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 3 ตุลาคม 2562

2.2 กระบวนการทอ

เมื่อได้รับมอบหมายงานแล้วทางช่างทอก็จะมีการประชุมกันเพื่อมีการแบ่งงาน โดยที่ช่างทอรุ่นแรกนั้นจะมีทั้งหมด 5 คน ก็จะให้เป็นหลักในการคุมกี่ทอของตัวเอง ส่วนรุ่นน้องจะมีการแบ่งเพื่อทำงานในแต่ละกี่ โดยแต่ละคนก็จะมีขนาดไม่เหมือนกัน กี่ละ 5 คน มี 5 กี่ ซึ่งจะทอลายเดียวกันหมด กระบวนการทอจะประกอบด้วยวัตถุดิบ วัสดุ อุปกรณ์ในการทอ และขั้นตอนการทอ ดังนี้

2.2.1 วัตถุดิบ วัสดุ อุปกรณ์ในการทอ

กี่ (เก) อุปกรณ์สำหรับทอผ้า เป็นชนิดเกยก เป็นกี่ที่สามารถยกเคลื่อนที่ได้ โครงสร้างและส่วนประกอบต่าง ๆ ทำด้วยไม้ มีส่วนประกอบที่สำคัญ ดังนี้

ภาพประกอบ 61 กี่ (เก)

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 3 ตุลาคม 2562

1. ฟืม (พันฟืม) แผงไม้ยาวมีฟันเป็นซี่ ๆ คล้ายหวี สำหรับสอดเส้นด้ายหรือเส้นไหม ใช้กระทบเส้นพุ่งให้กระชับ

ภาพประกอบ 62 ฟืม (พันฟืม)

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 3 ตุลาคม 2562

2. ตะกอยาว (ตะกอลาย) เชือกทำด้วยด้ายไนลอนที่ร้อยคล้องไหมยืน เพื่อแบ่งเส้นไหมเป็นหมวดหมู่ตามที่ต้องการเมื่อยกตะกอลั่น ก็จะดึงเส้นไหมยืนเปิดเป็นช่อง เป็นเส้นยกกับเส้นข่ม แล้วนำเชือกไนลอนที่เป็นลาย ส่งไปอีกฝั่งหนึ่ง

ภาพประกอบ 63 ตะกอยาว (ตะกอลาย)

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 3 ตุลาคม 2562

3. ตะกอลั่น (ตะกอฟั่น) คือ ตะกอลั่นที่ไว้สำหรับเหยียบลายขัดเวลาทอเส้นไหม เส้นทอง พอยกตะกอลั่นแล้ว ส่งลายแล้ว ก็ต้องเหยียบตะกอลั่นแล้วนำเส้นไหมที่อยู่ในลูกหลอด (ลูกเรือ) ฟุ้งเพื่อขัดระหว่างเส้นทอง 2 เส้น ไม่ให้ชนกัน ทำให้เกิดลวดลาย

ภาพประกอบ 64 ตะกอลั่น (ตะกอฟั่น)

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 3 ตุลาคม 2562

4. คานกี้ เป็นไม้ไผ่ที่ใช้ในการแขวนฟืมแขวนตะกอล้วน และส่วนประกอบอื่น ๆ

ภาพประกอบ 65 คานกี้

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 3 ตุลาคม 2562

5. ตีนเหยียบ ไม้ 2-4 อัน ขึ้นกับจำนวนเขาหรือตะกอล โดยตีนเหยียบจะผูกเชือกเชื่อมโยงกับเขาหูกหรือตะกอล เพื่อใช้สำหรับเหยียบดึงเขาหูก 2-4 ตับ ให้รังเส้นไหมเย็นขึ้นหรือลงสลับกันและเปิดช่องว่างให้กระสวยพุ่งผ่าน

ภาพประกอบ 66 ตีนเหยียบ

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 3 ตุลาคม 2562

6. ไม้กระดานม้วนใหม่ เมื่อได้ม้วนเส้นไหมเย็นมาแล้ว นำไม้กระดานม้วนใหม่มายึดกับก๊อ โดยมีตัวไม้หูกกระต่ายคาดหัวท้ายไม้กระดานม้วนใหม่ และใช้เหล็กดัดกระดานยึดตรึงกับก๊ออีกครั้ง

ภาพประกอบ 67 ไม้กระดานม้วนใหม่

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 3 ตุลาคม 2562

ภาพประกอบ 68 (ซ้าย) เหล็กดัดกระดาน (ขวา) หูกกระต่าย

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 3 ตุลาคม 2562

7. ไม้ลูกพันทกลม เป็นไม้ที่ใช้สอดในเส้นไหมเย็น เพื่อสะดวกในการม้วนเส้นไหมเข้ากระดานม้วนใหม่เมื่อม้วนเก็บเสร็จแล้วไม้ลูกพันทจะอยู่สองข้างของกระดานม้วนใหม่

ภาพประกอบ 69 ไม้ลูกพั่นกลม

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 3 ตุลาคม 2562

8. ไม้न्द्र (ไม้न्द्रแบน) มี 2 อัน ทำมาจากไม้แผ่นบาง ๆ ใช้ฟุ้งสอดระหว่างด้ายเส้น

ยืน

ภาพประกอบ 70 ไม้न्द्र (ไม้न्द्रแบน)

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 3 ตุลาคม 2562

9. ไม้ยกกลาย ใช้ยกเส้นยืนให้เกิดช่องเพื่อการส่งลายตะกอยาว(ตะกอลาย)จากข้างล่างขึ้นมาข้างบน

ภาพประกอบ 71 ไม้ยกกลาย

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 3 ตุลาคม 2562

10. กระสวย เครื่องบรรจุหลอดด้าย ทำด้วยไม้ รูปร่างคล้ายเรือ ยาวประมาณ 10-12 นิ้ว หัวและท้ายเรียว ตรงกลางป่อง มีร่องสำหรับใส่หลอดด้าย(ลูกหลอด) เพื่อใช้สำหรับพุ่งสลับไปมาระหว่างเส้นยืนสลับกับการกระทบฟืมให้เนื้อผ้าแน่น

ภาพประกอบ 72 กระสวย

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 3 ตุลาคม 2562

11. กระบอกไหม นำกระบอกไหมสีเดียวกับสีเส้นยืน มาแขวนไว้บนกี่ เพื่อในขณะ
ที่ทอหากเส้นไหมยืนขาด ก็สามารถดึงเส้นไหมในกระบอกมาต่อได้เลย

ภาพประกอบ 73 กระบอกไหม

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 3 ตุลาคม 2562

12. ผ้าครู เป็นการทดลองทอผ้าด้วยเส้นไหมประดิษฐ์ โดยมีลวดลายทั้งถั่วขึ้นทั้งลาย
กรวยเข่ง ลายท้องฟ้า ลายสังเวียน เพื่อเป็นตัวอย่างในการทอผ้าฝ้ายจริง

ภาพประกอบ 74 ผ้าครู

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 3 ตุลาคม 2562

2.2.2 ขั้นตอนการทอ

เริ่มการทอ ด้วยการทอผ้าพื้นก่อน 10 เซนติเมตร ต่อด้วยปลายกรวยเชิง โดยการทอผ้ายกต้องใช้จำนวน 5 คน ในการทอ โดยก่อนจะทอ จะมีช่างทอ 2 คน นับเป็นคู่ที่ 1 ที่นั่งตรงข้ามกันตรงปลายก็ เป็นคนเรียกลาย เส้นเชือกไนลอนสีน้ำเงิน สีเหลืองสีแดง ที่อยู่ข้างล่าง 1 เส้น หมายถึง การเพิ่มเส้นพุ่งพิเศษ 1 เส้น โดยทั้ง 2 คน วิธีการที่จะเรียกลายเส้นต่อเส้นให้มาทอได้ เริ่มจากการม้วนตะกอบเก็บ ก็จะใช้ไม้ม้วนตะกอบบน ตะกอล่างให้มันยกขึ้นลง เส้นยืนทั้งหมดก็จะแยกเป็นเส้นยก กับเส้นข่ม แล้วจากนั้นจึงดึงเส้นเชือกไนลอนที่เป็นสีๆขึ้นมา ขยับซ้ายขวา เรียกวิธีนี้ว่า การส่งลาย เชือกไนลอนจึงขึ้นมาข้างบน แล้วนำมาคล้องกับเชือกเก็บลาย

จากนั้นช่างทอ 2 คน คู่ที่ 2 ที่อยู่ตรงกลางก็ สอดไม้נדใหญ่ บิดตั้งขึ้น แล้วจึงสอดไม้נדเล็กอีกอันหนึ่งในช่องสุดท้ายที่ติดกับตะกอบและฟืมคนทอ พลิกขึ้น ก่อนที่จะพุ่ง ช่างทอคู่ที่ 1 จะบิดตะกอยืนลง ช่างคู่ที่ 2 บิดไม้נדใหญ่บนลง จึงถอดออก ซึ่งเป็นจังหวะเดียวกันที่ช่างทอ 1 คนที่เป็นคนทอ พุ่งกระสวยเส้นทอง ซึ่งเป็นเส้นพุ่งพิเศษ จากนั้นใช้มือจัดระเบียบเส้นทองให้หัวท้ายเสมอกัน แล้วจึงพลิกไม้נדเล็กลง เลื่อนออก แล้วกระทบฟืม จากนั้นเหยียบไม้เหยียบข้างล่าง ทำให้ตะกอสลับเส้นยกเส้นข่ม จากนั้นจึงพุ่งเส้นเส้นใหม่ปกติตาม เพื่อล็อคเส้นทองไว้ แล้วทำตามขั้นตอนเดิมไปเรื่อย ๆ จนหมดตะกอลาย ลายทองผ้าต้องทอถึง 50 รอบ 1 รอบของตะกอลาย ให้ความยาว 4 เซนติเมตร ถึงจะให้ความยาวของทองผ้า 2 เมตร

ภาพประกอบ 75 การส่งลาย

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 3 ตุลาคม 2562

ภาพประกอบ 76 (ซ้าย) การเพิ่มเส้นพุ่ง (ขวา) การกระทบฟืม

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 3 ตุลาคม 2562

3. กระบวนการหลังการผลิต

หลังจากที่ทอผ้าเสร็จได้ผืนหนึ่ง ก็จะตัดผ้า แล้วม้วนเก็บไว้ เพื่อรวบรวมส่งกองศิลปาชีพ ระยะเวลาจะรอบละ 6 เดือน ปีละ 2 ครั้ง โดยจะมีการตรวจนับ ชั่งน้ำหนัก และแพ็คใส่ลัง โดยเจ้าหน้าที่ทหารชุดประสานงาน ของกองพันทหารช่างที่ 402 ค่ายอภัยบริรักษ์ จังหวัดพัทลุง เป็นผู้ดำเนินการประสานงานกับบริษัทขนส่งเพื่อส่งผลงาน และมีการทำรายงานผลของการทำงาน รายงานผลไปกองพัน กองทัพ แล้วก็ไปสวนจิตรลดา มีรายงานประจำเดือน แล้วทางกองศิลปาชีพสวนจิตรลดาก็จะส่งเงินมาให้สมาชิก

ภาพประกอบ 77 การตัดผ้า

ที่มา: ศรีสัจจา ปุณณานุภพ วันที่ 4 ตุลาคม 2562

ภาพประกอบ 78 ผ้าที่ตัดเรียบร้อยแล้ว

ที่มา: ศรีสัจจา ปุณณานุภพ วันที่ 4 ตุลาคม 2562

ภาพประกอบ 79 การขนส่งผ้า

ที่มา: ศรีสัจจา ปุณณานุภพ วันที่ 4 ตุลาคม 2562

เมื่อผืนผ้าถึงกองศิลปาชีพ ก็จะมีการตรวจคุณภาพของผ้า อาจารย์แหลมทอง สีญ
เล่าถึงการตรวจงานว่า “ผ้าที่เราทอได้ ผ้าโขนเนี้ย ทอเสร็จก็มีการส่งเข้ามาตรวจความเรียบร้อย
ตรวจเรื่องลาย เรื่องคุณภาพผ้าต่าง ๆ ที่สมาชิกเราทอได้ ก็ต้องส่งเข้ามาในสวนจิตรลดา พอส่ง

มาแล้วก็จะมีการค้าผืนที่ดีเยี่ยมที่สุด ที่สวยที่สุดให้ขึ้นไปทอดพระเนตรให้พระองค์ท่านเก็บไว้ใช้เอง อาจารย์ก็จะเป็นคนคัด และร่วมกันในหลายส่วน มีส่วนของอาจารย์ และมีส่วนของเจ้าหน้าที่กองศิลปชีพด้วยในการตรวจ”

นางสุชาดา ม้าแก้ว ก็เล่าถึงการตรวจงานว่า “ผ้าไหม เขาจะกางออกตรวจ ใช้ไฟส่องที่ละผืน เพื่อตีราคาแต่ละผืน มีราคาตั้งแต่ 3,000 บาทขึ้นไป มี 3,600 / 3,800 / 4,000 ส่วนมากก็เอาไปใช้งานโขน อย่างผืนที่ลายแปลกกลายสวย เขาก็เก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์”

6. การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้

ศูนย์ศิลปชีพบ้านเนินธัมมังนั้นเป็นเหมือนกับศูนย์การเรียนรู้ที่เปิดกว้างให้แก่บุคคลทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ได้มีโอกาสเข้ามาเรียนรู้ได้อย่างอิสระ มีการแบ่งปันความรู้และแลกเปลี่ยนความรู้กับหลายภาคส่วน ดังนี้

1. สมาชิกในศูนย์

หลังจากที่ช่างทอรุ่นแรกได้รับการถ่ายทอดความรู้การทอผ้ายกเมืองนครมาจากอาจารย์และผู้ที่เกี่ยวข้อง การทำงานต่อหลังจากนั้นจึงเป็นหน้าที่ของช่างทอรุ่นแรกที่จะต้องถ่ายทอดความรู้ให้กับช่างทอรุ่นหลัง เพื่อการปฏิบัติงานให้สำเร็จตามภาระงานในแต่ละครั้ง โดยการสอนนั้นก็เป็นเช่นพี่สอนน้อง ทำงานร่วมกันทำให้การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นโดยง่าย รุ่นน้องก็สังเกตการณ์ทำงานทำงานรุ่นพี่ รุ่นพี่ก็แนะนำและสอนไปพร้อมกัน ทำให้สามารถสร้างบุคลากรในการทำงานและการอนุรักษ์ในด้านการทอผ้ายกเมืองนครเพิ่มขึ้น เมื่อเกิดปัญหาในการทำงานก็ช่วยกันปรึกษา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันระหว่างรุ่นพี่รุ่นน้อง

ภาพประกอบ 80 การทำงานร่วมกัน

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 3 ตุลาคม 2562

2. ชุมชนและผู้ที่มาเยี่ยมชม

ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังตั้งอยู่ในเขตชุมชน อยู่ใกล้กับโรงเรียนบ้านเนินธัมมัง ทางคณะครูจึงเห็นถึงความสำคัญในการที่จะนำเด็ก ๆ มาเยี่ยมชมที่ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง เพื่อให้เด็ก ๆ ได้เห็นถึงความงดงามของผ้ายกเมืองนคร และตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของทรัพยากรทางศิลปหัตถกรรมของบ้านเกิด โดยจะมีทางประชาสัมพันธ์ของศูนย์บรรยายถึงประวัติความเป็นมาความสำคัญ วิธีขั้นตอนในการทอผ้ายกเมืองนคร และทหารชุดประสานงานคอยอำนวยความสะดวก นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนจากพื้นที่ใกล้เคียงและพื้นที่อื่นมาเยี่ยมชมบ่อยครั้ง ก็จะมีการประสานเรื่องเพื่อเข้ามาเยี่ยมชมผ่านทางทหารชุดประสานงาน ก็จะมีการเตรียมพื้นที่ และการบรรยายให้ความรู้เสมอ ส่วนนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่มีความสนใจก็มีเข้ามาเยี่ยมชมบ้าง

ภาพประกอบ 81 ผู้เยี่ยมชม

ที่มา: ศรีสัจจา ปุณณานุภพ วันที่ 4 ตุลาคม 2562

3. ศูนย์ศิลปาชีพอื่น

การทอผ้ายกเมืองนครนั้นต้องใช้เวลาในการทอ 1-2 เดือน ใช้คนในการทอ 4-5 คน ต่อผ้า 1 ผืน ซึ่งความต้องการผ้ายกเมืองนครเพื่อนำไปใช้ในการแต่งกายสำหรับตัวละครในนั้นมีความต้องการใช้หลายร้อยผืน ทางกองศิลปาชีพจึงมีการขยายการผลิตออกไปในศูนย์ศิลปาชีพอื่น เช่น ศูนย์ศิลปาชีพศรีบัวทอง จังหวัดอ่างทอง ซึ่งที่นั่นมีการดำเนินงาน 4 แผนก คือ เซรามิก ทอผ้า งานกระดาษ (หัวโขน) และปักผ้า ซึ่งจะให้ศูนย์ศิลปาชีพศรีบัวทองมีการทอผ้ายกเพื่อให้ทันในการแสดงโขนพระราชทานในแต่ละครั้ง โดยทางกองศิลปาชีพได้มีคำสั่งผ่านทางทหารชุดประสานงาน ให้ช่างทอรุ่นแรก เป็นผู้ไปช่วยในการสอนทอผ้ายกเมืองนครให้กับที่นั่น โดยใช้ลวดลายจากที่ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังไปสอน และในบางครั้งที่ศูนย์ศิลปาชีพอื่นมีความต้องการในการสอนสมาชิกใหม่ ก็จะให้ช่างทอรุ่นแรกจากที่นี่ไปช่วยสอน เช่น ที่ศูนย์ศิลปาชีพบ้านตรอกแค อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่มีการทอผ้ายกนครอยู่แล้ว

7. การเรียนรู้

การเรียนรู้เกิดจากการทำงานร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง โดยการทำงานมาเป็นระยะเวลาหลายปีนั้นสร้างให้เกิดความชำนาญ ความรอบรู้และเชี่ยวชาญในการผลิตหรือการทอ โดยเกิดจากการเรียนรู้ตลอดเวลา ทั้งเรียนรู้จากปัญหาที่เกิดขึ้นเมื่อสามารถแก้ได้ก็จะเกิดการเรียนรู้ในการทำงานในการแก้ปัญหา รวมถึงเทคนิควิธีการต่าง ๆ ที่แม้อาจารย์ผู้สอนเองก็ไม่สามารถบอกกล่าว หรือสอนได้หมด ทุกอย่างเกิดจากการใช้เวลาในการเรียนรู้ การได้เรียนรู้การทำงานเป็นทีม การทำงานร่วมกับผู้อื่น ที่มีนิสัยใจคอและศักยภาพที่แตกต่างกัน เพื่อผลลัพธ์ที่ดีทั้งเรื่องงานและเรื่องคน ช่างทอรุ่นแรกกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า เรายังเรียนอยู่ อยู่ตลอดเวลา

ส่วนการเรียนรู้จากภายนอกนั้น คือการที่เมื่อมีการออกไปสอนการทอผ้ายกในที่ต่าง ๆ โดยนางสุชาดา ม้าแก้ว และนางอารี ได้เล่าว่า “มีการออกไปสอน ถ้าไปสอนก็คือไป 5 คนไปช่วยสอน แต่ละที่ที่ไปสอนเราก็จะเจอครูของเขา ซึ่งแต่ละที่สอนไม่เหมือนกัน พอเราไปสอนเขาก็เสริม เราก็ได้เรียนรู้ไปด้วย”

การเรียนรู้การทอผ้ายกเมืองนครนั้นได้รับการถ่ายทอดและการร่วมกันจัดการความรู้จากผู้ที่มีส่วนได้เสียทั้งหมดของศูนย์ศิลปาชีพเนินธัมมัง เพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูการทอผ้ายกเมืองนคร และเพื่อสร้างอาชีพ รายได้ให้แก่ชาวบ้านในชุมชน มีการสร้างช่างทอผ้ายกเมืองนครตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันเป็นจำนวน 5 รุ่น

ภาพประกอบ 82 การเรียนรู้งาน

ที่มา: ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง, 2563

2. ความพึงพอใจของผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ที่มีต่อการจัดการสอนของโครงการ

เป็นการประเมินผลความพึงพอใจของผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ หรือผู้เรียนรุ่นแรก จำนวน 5 คน ที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนทอผ้ายกเมืองนคร ของศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง โดยใช้แบบสอบถามความพึงพอใจในการเข้าร่วมโครงการทอผ้ายก ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยวิเคราะห์ด้วยหลักสถิติและเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. ด้านการถ่ายทอดความรู้ (สอน) ผู้เรียนมีความพึงพอใจ ข้อ 1. การเรียนการสอนมีความน่าสนใจ อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 5 ส่วนรองลงมาคือข้อ 2. เนื้อหามีความครบถ้วนสมบูรณ์ อยู่ในระดับมากที่สุด ถึงมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 4.8 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.45

2. ด้านการเรียนรู้ ผู้เรียนมีความพึงพอใจ ข้อ 3. มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และข้อ 4. มีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนและแสดงความคิดเห็น อยู่ในระดับมากที่สุด ถึงมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 4.8 เท่ากัน และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.45

3. ด้านทักษะความรู้ ผู้เรียนมีความพึงพอใจเท่ากันทั้ง 3 ข้อ คือ 1. ได้รับความรู้และประสบการณ์การเรียนรู้ 2. เกิดทักษะและความเข้าใจมากขึ้น 3. สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพได้ มีคะแนนอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 5 เท่ากัน

4. ด้านเจตคติ ผู้เรียนมีความพึงพอใจเท่ากันทั้ง 3 ข้อ คือ 1. ตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของผ้ายกเมืองนคร 2. จะสืบสานและอนุรักษ์ผ้ายกเมืองนครต่อไป 3. ความพึงพอใจในโครงการนี้ มีคะแนนอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 5 เท่ากัน

ตาราง 1 ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้ได้รับการถ่ายทอดความรู้ที่มีต่อการจัดการสอนของ
โครงการ

รายการ	คะแนนความคิดเห็น/ความพึงพอใจ					ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	S.D.
	น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด		
	1	2	3	4	5		
ด้านการถ่ายทอดความรู้ (สอน)							
1. การเรียนการสอนมีความน่าสนใจ	-	-	-	-	5	5	0.00
2. เนื้อหามีความครบถ้วนสมบูรณ์	-	-	-	1	4	4.8	0.45
3. มีการลำดับเนื้อหาเรียงลำดับตาม ความง่ายไปยาก	-	-	-	2	3	4.6	0.55
4. มีการใช้สื่อการสอนที่เหมาะสม	-	-	1	2	2	4.2	0.84
ด้านการเรียนรู้							
1. ระยะเวลาในการเรียนมีความ เหมาะสมกับตัวบทเรียน	-	-	-	2	3	4.6	0.55
2. บรรยากาศเหมาะแก่การเรียนรู้	-	-	-	2	3	4.6	0.55
3. มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน	-	-	-	1	4	4.8	0.45
4. มีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนและ แสดงความคิดเห็น	-	-	-	1	4	4.8	0.45
ด้านทักษะความรู้							
1. ได้รับความรู้และประสบการณ์การ เรียนรู้	-	-	-	-	5	5	0.00
2. เกิดทักษะและความเข้าใจมากขึ้น	-	-	-	-	5	5	0.00
3. สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ใน การประกอบอาชีพได้	-	-	-	-	5	5	0.00

ตาราง 1 (ต่อ)

รายการ	คะแนนความคิดเห็น/ความพึงพอใจ					ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	S.D.
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด		
	1	2	3	4	5		
ด้านเจตคติ							
1. ตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของฝ่ายกนกร	-	-	-	-	5	5	0.00
2. จะสืบสานและอนุรักษ์ฝ่ายกนกรต่อไป	-	-	-	-	5	5	0.00
3. ความพึงพอใจในโครงการนี้	-	-	-	-	5	5	0.00

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษากิจการวัดความรู้กลุ่มทอผ้ายก ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง จังหวัด นครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการจัดการความรู้ของกลุ่มทอผ้ายก ศูนย์ ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง จังหวัดนครศรีธรรมราช และเพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้ได้รับการ ถ่ายทอดที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนของโครงการ

โดยมีการศึกษาข้อมูลเอกสารซึ่งประกอบด้วย หนังสือเอกสารต่าง ๆ ทัศนวิสัยในการ จัดการความรู้ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลภาคสนามจากการสังเกต สอบถาม สัมภาษณ์เชิง ลึกจากกลุ่มตัวอย่างที่ประกอบไปด้วยช่างทอผ้า ผู้ถ่ายทอดการทอผ้า และผู้ที่เกี่ยวข้องในการ จัดการความรู้ของศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง ซึ่งสามารถสรุปผลได้ดังนี้

1. สรุปผลการวิจัย

1.1 กระบวนการจัดการความรู้

จุดเริ่มต้นของกลุ่มทอผ้ายกศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง จังหวัดนครศรีธรรมราชนั้น เริ่มต้นด้วยการที่ไม่มีองค์ความรู้ในด้านการทอผ้ายกเมืองนครเลย จึงจำเป็นที่จะต้องสร้าง บุคลากรที่จะปฏิบัติงานในด้านนี้ ซึ่งต้องดึงผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับเรื่องผ้า มาช่วยในการที่จะ ถ่ายทอดความรู้ หรือสร้างความรู้ให้กับบุคลากรของที่นี่ เพื่อสร้างครุรุ่นแรก บนพื้นฐานองค์ ความรู้เดิม โดยที่จะต้องศึกษาทั้งจากข้อมูลเอกสาร และหลักฐาน มีการร่วมกันประชุม ดำเนินการวางแผนกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งประกอบไปด้วยชาวบ้าน ตัวแทนชุมชน คณะกรรม ของศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง กองพันทหารช่างที่ 402 จากกองทัพบกที่ 4 ซึ่งเป็นชุด ประสานงานของศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง ตัวแทนครูจากสถาบันสิริกิติ์ และตัวแทนจาก มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ซึ่งจะเรียกการดำเนินงานช่วงระยะเวลานี้ว่า **ระยะแรก (ปีพ.ศ. 2550- 2553)** คือ ช่วงเวลาของการถ่ายทอดความรู้ (สอน) ซึ่งจะต้องดำเนินการสอนช่างทอผ้ารุ่นแรก จำนวน 10 คน ซึ่งประกอบด้วยช่างทอผ้าจากศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง จำนวน 5 คน และ จากศูนย์ศิลปาชีพบ้านตรอกแค ที่แยกตัวจากศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง จำนวน 5 คน สอน โดยอาจารย์แหลมทอง สีญ ซึ่งกว่าจะได้ชิ้นงานแรกที่สมบูรณ์ต้องใช้เวลาในการเรียนและฝึกฝน 3 ปี (ปีพ.ศ. 2551-2553)

ระยะสอง (ปีพ.ศ. 2554 - ปัจจุบัน) เมื่อช่างทอรุ่นแรกของศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง ได้รับการเรียนรู้และฝึกฝนการทอผ้ายกเมืองนครจนสำเร็จออกมาเป็นชิ้นงานที่มีความประณีตและสวยงาม การดำเนินงานร่วมกันของศูนย์ฯ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อฟื้นฟูผ้ายกเมืองนครนั้น เป็นผลสำเร็จ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง จึงมีพระราชเสาวนีย์ให้มีการทอผ้ายกเมืองนครที่ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง เพื่อนำส่งไปใช้ในการแต่งกายของการแสดงโขนพระราชทาน ซึ่งขณะนั้นพระองค์ท่านมีการอนุรักษ์และสืบสานการแสดงโขนอยู่ คือการแสดงโขนพระราชทาน

มีการประชุมกันระหว่างคณะกรรมการอำนวยการจัดการแสดงโขนมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ คณะกรรมการในการจัดสร้างเครื่องแต่งกายโขน โดยมีการกำหนดรูปแบบและจำนวนความต้องการเครื่องแต่งกายโขนในแต่ละครั้งให้แก่ทางศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง เมื่อทางศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังได้ประชุมกันแล้วตามรายละเอียดข้างต้น จึงได้ข้อสรุปในการที่จะผลิตผ้ายกเมืองนครใช้ในการแสดงโขนพระราชทาน เพื่อเป็นการอนุรักษ์เผยแพร่ผ้ายกเมืองนครให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น และเพื่อสร้างรายได้ให้แก่สมาชิก

ในการทอผ้ายกเมืองนครนั้น จะต้องใช้คนทอต่อ 1 ผืน จำนวน 5 คน โดยที่มีช่างทอรุ่นแรก 1 คน ที่คอยดูแลและควบคุมกระบวนการทอ โดยใช้ระยะเวลาในการทอ 1-2 เดือน ต่อ 1 ผืน

หลังจากที่ทอผ้าเสร็จได้ผืนหนึ่ง ก็จะตัดผ้า แล้วม้วนเก็บไว้ โดยจะมีการตรวจนับ ชั่งน้ำหนักและแพ็คใส่ลัง โดยเจ้าหน้าที่ชุดประสานงานของศูนย์ฯ เป็นผู้ดำเนินการและมีการทำรายงานผลของการทำงานไปยังกองศิลปาชีพ เมื่อผืนผ้าถึงกองศิลปาชีพ ก็จะมีการตรวจคุณภาพของผ้า เพื่อประเมินราคาค่าตอบแทนให้แก่ช่างทอและประเมินคุณภาพในการนำไปใช้งานต่อไป

ตาราง 2 กระบวนการจัดการความรู้ของกลุ่มทอผ้ายก ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง จังหวัด
นครศรีธรรมราช

ขั้นตอนการจัดการ ความรู้	ระยะแรก ปี พ.ศ. 2550 - 2553	ระยะสอง ปี พ.ศ. 2554 - ปัจจุบัน
1. การปฐักความรู้	- มีการประชุมร่วมกันของชาวบ้าน ตัวแทนชุมชน คณะกรรมการของศูนย์ฯ ชุดประสานงานของศูนย์ฯ ตัวแทนครูจากสถาบันสิริกิติ์ โดยกำหนดเป้าหมายเพื่อฟื้นฟูการทอผ้ายกเมืองนครให้กลับมาอีกครั้ง ด้วยวิธีการถ่ายทอดความรู้ (สอน) เพื่อสร้างครูรุ่นแรก - กำหนดความรู้ที่จะนำมาถ่ายทอดประกอบไปด้วย 1. ด้านประวัติความเป็นมา ความสำคัญและการใช้ประโยชน์ของผ้ายกเมืองนคร 2. ด้านกระบวนการทอผ้า 3. ด้านวัสดุ อุปกรณ์ในการทอผ้า	- เมื่อการเรียนการสอนประสบความสำเร็จ ช่างทอสามารถทอผ้ายกเมืองนครได้ดี จึงมีการประชุมร่วมกันโดยมีเป้าหมายที่จะผลิตผ้ายกเมืองนคร เพื่อสร้างรายได้ โดยจะผลิตเพื่อการนำผ้าไปใช้แต่งกายในการแสดง โขนพระราชทาน - กำหนดความรู้ที่ต้องใช้คือ 1. ด้านปัจจัยในการผลิต 2. ด้านกระบวนการผลิต 3. ด้านผลิตภัณฑ์
2. การสร้างและ แสวงหาความรู้	- อ.แหลมทอง สี่ภู ตัวแทนครูจากสถาบันสิริกิติ์เป็นผู้รับผิดชอบในการแสวงหาความรู้ ประวัติความเป็นมา ความสำคัญ กระบวนการทอผ้ายกเมืองนคร ร่วมด้วย กบอ.วีรธรรม ตระกูลเงินไทย ผู้เชี่ยวชาญเรื่องผ้ายก โดยหาความรู้ทั้งจากข้อมูลเอกสาร และหลักฐานวัตถุ - ชุดประสานงานของศูนย์ฯ เป็นผู้รับผิดชอบด้านการประสานงานขอวัสดุ อุปกรณ์ที่เหมาะสมในการทอผ้ายกจากกองศิลปาชีพ	- อ.แหลมทอง สี่ภู เป็นผู้รับผิดชอบด้านกระบวนการผลิต ประสานงานกับ คณะกรรมการอำนวยการจัดแสดง โขน มุลินีสังเสริมศิลปาชีพฯ ในด้านรูปแบบของผ้า ลวดลาย สี จำนวนที่ต้องการ - ชุดประสานงานของศูนย์ฯ เป็นผู้รับผิดชอบด้านการจัดหาปัจจัยการผลิต ทั้งเรื่องการรับสมัครช่างทอเพิ่ม การประสานงานกับกองศิลปาชีพในด้านวัสดุ อุปกรณ์ในการทอผ้า รวมทั้งค่าตอบแทนด้วย
3. การจัดการความรู้ ให้เป็นระบบ	- ความรู้ด้านประวัติความเป็นมา มีทั้งในส่วนของข้อมูลเอกสารจากวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร นครศรีฯ คำบอกเล่าเรื่องการใช้งานของผ้ายกเมืองนครจากผู้เชี่ยวชาญเรื่องผ้า - กระบวนการทอผ้า และวัสดุอุปกรณ์ในการ	- กระบวนการผลิต มีการจัดระบบการทำงาน ให้ช่างทอรุ่นแรก เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่รุ่นน้อง และวางแผนการทำงาน - ปัจจัยการผลิต วัสดุ อุปกรณ์ จะมีการจัดส่งในการปฏิบัติงานแต่ละรอบ ปีละ 2-3

	ทอ มีหลักฐานผืนผ้ายกเมืองนครโบราณ จากราชสำนักและในพิพิธภัณฑ์	ครั้ง ค่าตอบแทน ขึ้นกับประสบการณ์ ทำงาน โดยรุ่นแรกจะได้รับเงินเดือน ค่า ขึ้นงาน ค่ารักษาพยาบาล รุ่นถัดมาได้รับเงิน รายวัน และค่าขึ้นงาน
4. การประมวลและ กลั่นกรองความรู้	- นำข้อมูลทั้งเอกสารและวัตถุมหาพิจารณา ร่วมกัน เพื่อศึกษาความถูกต้องและ ความสัมพันธ์	- ชุดประสานงานของศูนย์ฯ จะเป็นผู้ดูแล และประสานงานในทุก ๆ ด้าน ส่วนเรื่อง การทอ ช่างทอรุ่นแรกจะเป็นผู้ดูแลความ เรียบร้อยในการทอทุกอย่าง โดยมี อ.แหลม ทอง สี่ภู คอยเป็นที่ปรึกษา
5. การเข้าถึงความรู้	- อ. แหลมทอง สี่ภู และอ.วีระธรรม ตระกูล เงินไทย เป็นผู้สอนการทอผ้า ซึ่ง ประกอบด้วย การแกะขี้ดีเกลียว การ คัดเลือกเส้นไหม การฟอกไหมย้อมไหม การเดินเส้นไหมมัดไหม การเก็บตะกอ และการทอ โดยในระหว่างการเรียนรู้จะมีการเล่าเรื่องประวัติความเป็นมา ความสำคัญของผ้ายกเมืองนคร และ การศึกษาความรู้จากแหล่งทอผ้าอื่น - เริ่มเรียนในปีพ.ศ. 2551 – 2553 - มีผู้เรียนทั้งหมด 10 คน	- กระบวนการทำงาน แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ 1. กระบวนการก่อนการผลิต จะเป็น การวางแผนรวมทั้งรายละเอียดในการผลิต 2. กระบวนการผลิต ประกอบด้วย การแกะ ขี้ดีเกลียว การคัดเลือกเส้นไหม การฟอก ไหมย้อมไหม การเดินเส้นไหมมัดไหม การเก็บตะกอและการทอ 3. กระบวนการ หลังการผลิต ประกอบด้วย การตรวจนับ การส่งผลิตภัณฑ์ และการตรวจงานเพื่อ ประเมินราคาค่าขึ้นงาน
6. การแบ่งปันและ แลกเปลี่ยนความรู้	- การเรียนการสอนเป็นไปในรูปแบบของ การทำไปด้วยกัน ระหว่างการเรียนรู้สามารถ พูดคุย สอบถามได้อย่างอิสระ - การเรียนเป็นกลุ่มทำให้มีการปรึกษาซึ่งกัน และกัน มีการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน	- การทำงานร่วมกันทั้งช่างทอรุ่นพี่และรุ่น น้อง ทำให้เกิดการพูดคุย เรียนรู้การ ทำงานแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และร่วมกัน แก้ไขปัญหา - แบ่งปันความรู้ให้แก่ผู้ที่มาท่องเที่ยวและ เยี่ยมชม - มีการไปสอนทอผ้ายกเมืองนครให้แก่ศูนย์ ศิลปาชีพอื่น
7. การเรียนรู้	- ช่างทอมีทักษะที่ดีในการทอผ้ายกเมือง นคร และมีการฝึกฝนทักษะร่วมกัน ทำให้ได้ เรียนรู้ในหลายมิติจนเกิดความชำนาญ	- เกิดการเรียนรู้อยู่เสมอ แต่ละงานแต่ละ ครั้งจะเจอปัญหาที่แตกต่างกันไป ทำให้มี ประสบการณ์ในการจัดการและแก้ไขปัญหา ได้ดี

1.2 ความพึงพอใจของผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนของโครงการ

ผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้หรือผู้เรียนรุ่นแรก มีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนของโครงการโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากถึงระดับมากที่สุด โดยมีผลการวิเคราะห์ดังนี้

1. ด้านการถ่ายทอดความรู้ (สอน) ผู้เรียนมีความพึงพอใจ ข้อ 1. การเรียนการสอนมีความน่าสนใจ อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 5 ส่วนรองลงมาคือข้อ 2. เนื้อหามีความครบถ้วนสมบูรณ์ อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 4.8 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.45

2. ด้านการเรียนรู้ ผู้เรียนมีความพึงพอใจ ข้อ 3. มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และข้อ 4. มีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนและแสดงความคิดเห็น อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 4.8 เท่ากัน และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.45

3. ด้านทักษะความรู้ ผู้เรียนมีความพึงพอใจเท่ากันทั้ง 3 ข้อ คือ 1. ได้รับความรู้และประสบการณ์การเรียนรู้ 2. เกิดทักษะและความเข้าใจมากขึ้น 3. สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพได้ มีคะแนนอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 5 เท่ากัน

4. ด้านเจตคติ ผู้เรียนมีความพึงพอใจเท่ากันทั้ง 3 ข้อ คือ 1. ตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของฝ่ายเกษตรกร 2. จะสืบสานและอนุรักษ์ฝ่ายเกษตรกรต่อไป 3. ความพึงพอใจในโครงการนี้ มีคะแนนอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 5 เท่ากัน

และมีการแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนของโครงการในแง่บวกของด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ด้านการถ่ายทอดความรู้ (สอน) ในการเรียนทอผ้ายกเมืองนคร เป็นสิ่งใหม่และยากสำหรับทุกคน เพราะไม่เคยทราบเรื่องราวของผ้ายกเมืองนครมาก่อน การจัดให้มีการเรียนการสอนขึ้นเป็นประโยชน์มาก ทำให้ทุกคนมีความตั้งใจและความกระตือรือร้นในการเรียนรู้

2. ด้านการเรียนรู้ การเรียนการสอนอยู่ในรูปแบบของการร่วมกัน แม้ว่าจะเรียนกันคนละลวดลาย แต่ก็มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ช่วยเหลือและช่วยกันแก้ไขปัญหาจนสามารถปฏิบัติงานได้สำเร็จ

3. ด้านทักษะความรู้ จากการเรียนทำให้มีทักษะและมีความเข้าใจในการทอผ้ายกเมืองนครมากขึ้น ผักผ่อนจนเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ที่เพียงพอและมั่นคง

4. ด้านเจตคติ มีความภูมิใจในการที่จะทำงานในส่วนนี้ต่อไป และมีความเต็มใจที่จะสอนและสืบทอดให้แก่รุ่นน้องได้ทำกันต่อไป

2. การอภิปรายผล

กลุ่มทอผ้ายก ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ประสบความสำเร็จในเป้าหมายการดำเนินงานเพื่อการอนุรักษ์พื้นฟูผ้ายกเมืองนคร และเพื่อสร้างรายได้และอาชีพที่ยั่งยืนให้กับสมาชิก โดยผู้วิจัยแบ่งการอภิปรายผลได้เป็น 2 ประเด็น ดังนี้

2.1 กระบวนการจัดการความรู้

กลุ่มทอผ้ายก ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานเพื่อการอนุรักษ์พื้นฟูผ้ายกเมืองนคร และเพื่อสร้างรายได้และอาชีพที่ยั่งยืนให้กับสมาชิก โดยใช้วิธีดำเนินงานสอดคล้องตามทฤษฎีกระบวนการจัดการความรู้ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) ดังนี้

1. การบ่งชี้ความรู้ ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังมีการประชุมร่วมกันกำหนดเป้าหมายในการที่จะดำเนินงานทุกครั้งไม่ว่าจะเป็นระยะเริ่มต้นที่ยังไม่มีความรู้ และระยะที่มีการผลิตชัดเจน ในการประชุมเพื่อกำหนดเป้าหมายในระยะแรกนั้น มีเป้าหมายที่จะต้องการพื้นฟูผ้ายกเมืองนคร ซึ่งจำเป็นจะต้องสร้างความรู้ให้กับสมาชิกด้วยวิธีการถ่ายทอดความรู้ โดยกำหนดองค์ความรู้ที่จำเป็นต้องใช้ ซึ่งประกอบด้วยเรื่องราวประวัติของผ้ายกเมืองนคร วัสดุอุปกรณ์ และกระบวนการวิธีในการทอผ้ายกเมืองนคร ในส่วนของระยะของการผลิตนั้นมีเป้าหมายในการที่จะสร้างอาชีพและรายได้ โดยกำหนดสิ่งที่จำเป็นต้องใช้ในการผลิต คือ ปัจจัยการผลิต กระบวนการผลิตและผลิตภัณฑ์

การประชุมและการพูดคุยจะทำให้ทุกฝ่าย ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรู้สึกมีส่วนร่วม มีการแสดงความคิดเห็น โดยสำรวจความรู้ กำหนดหรือบ่งชี้ความรู้ที่ต้องใช้ และกำหนดวิธีการที่จะนำความรู้นั้นมาใช้ด้วยวิธีการถ่ายทอดความรู้เพื่อนำไปสู่เป้าหมายนั้น เมื่อมีการกำหนดสิ่งที่ต้องรู้ชัดเจน จะทำให้การดำเนินงานของทุกฝ่ายนั้นเป็นไปในทิศทางเดียวกัน นำไปสู่ความเข้าใจที่เหมือนกันทุกฝ่าย

2. การสร้างและแสวงหาความรู้ คือ การรวบรวมและค้นหาความรู้ การดำเนินงานทั้งระยะของการถ่ายทอดความรู้และระยะของการผลิตนั้น มีการประชุมเพื่อการแบ่งงานหรือหน้าที่รับผิดชอบที่ชัดเจนของแต่ละฝ่าย โดยคำนึงถึงความเชี่ยวชาญและความเหมาะสมของแต่ละด้าน การกำหนดงานที่ชัดเจนทำให้ทุกฝ่ายรู้สึกมีส่วนร่วมและมีคุณค่าในการทำงาน สร้างความกระตือรือร้นและแรงจูงใจในการที่จะต้องปฏิบัติหน้าที่ตนเองให้ดี เมื่อแต่ละฝ่ายได้รับหน้าที่ไปแล้วก็มีการไปค้นคว้าประสานงานกับส่วนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาข้อมูลจากเอกสารหลักฐานและบุคคล

3. การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ คือการสังเคราะห์และจัดเก็บความรู้ โดยเมื่อได้ความรู้ในแต่ละด้านที่ต้องการแล้วนั้น นำมารวบรวมจัดเก็บโดยแบ่งชนิดและประเภทให้เหมาะสม

4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ คือการสังเคราะห์วิเคราะห์ความรู้ ในระยะแรกของกระบวนการถ่ายทอดความรู้นั้น ได้นำความรู้ที่ได้มาวิเคราะห์แยกแยะถึงความเหมาะสมและถูกต้อง ว่าข้อมูลแต่ละอย่างนั้นมีความเกี่ยวเนื่องกัน มีความเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกันหรือไม่ มีความน่าเชื่อถือหรือมีหลักฐานรองรับหรือไม่ แล้วจึงประมวลความรู้ที่ได้อีกครั้งเพื่อนำไปสู่การถ่ายทอดความรู้ที่มีประสิทธิภาพในขั้นต่อไป

ส่วนในระยะของการผลิตนั้น เป็นการนำองค์ความรู้มาผนวกเข้ากับสิ่งที่เกี่ยวข้องกับ การผลิตที่ฝ่ายรับผิดชอบได้ดำเนินการจัดหามา แล้วนำมาวิเคราะห์ทดลอง เปรียบเทียบว่ามีความเหมาะสมในการที่จะผลิตฝ่ายกึ่งเมืองนครหรือไม่ สามารถอำนวยความสะดวกให้การดำเนินงานในการผลิตนั้นเป็นไปด้วยดีหรือไม่ อย่างไร เช่น ในระยะแรกมีการเรียนรู้เรื่อง การย้อมสีเส้นไหมด้วยวัสดุธรรมชาติในท้องถิ่น ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาในการย้อมสี และต้องควบคุมคุณภาพของสีได้ ดังนั้นเมื่อต้องการจะผลิตฝ่ายกึ่งเมืองนครในจำนวนที่มากขึ้นและมีระยะเวลาที่กำหนดชัดเจน ทำให้ต้องเปลี่ยนจากการย้อมสีเอง เป็นการซื้อมาจากแหล่งอื่นแทน เพื่อประหยัดเวลาและเพื่อคุณภาพของฝ่ายกึ่งเมืองนครให้มีมาตรฐานเดียวกัน

5. การเข้าถึงความรู้ คือการถ่ายทอดและการเผยแพร่ ใช้การถ่ายทอดหรือการสอน ในการเข้าถึงความรู้ โดยมีการประชุมก่อนที่จะถ่ายทอดความรู้ เพื่อสื่อสารถึงรายละเอียดในการดำเนินการเรียนการสอน เป็นถ่ายทอดความรู้จากตัวบุคคลไปสู่อีกบุคคล โดยใช้เครื่องมือจัดการความรู้ในการช่วยกระตุ้นในการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นการเล่าเรื่อง (Storytelling) การศึกษาดูงาน (Study tour) โดยบทบาทการเรียนการสอนในระยะแรก เป็นไปในรูปแบบ ครู → ศิษย์ ระยะหลังจนถึงปัจจุบันเมื่อตัวของผู้ได้รับการถ่ายทอดหรือศิษย์รุ่นที่ 1 มีความเข้าใจและความเชี่ยวชาญแล้ว จึงเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้ถ่ายทอด เพื่อถ่ายทอดให้กับรุ่นน้อง บทบาทในการเรียนการสอนจึงกลายเป็น ครู → ศิษย์ ในรูปแบบที่ไม่ได้เป็นทางการเท่ากับระยะแรก เป็นการถ่ายทอดความรู้ในฐานะรุ่นพี่ → รุ่นน้อง มากกว่า ด้วยการที่อยู่ร่วมกัน ปฏิบัติงานร่วมกัน จึงเป็นการสอนที่ไม่เป็นทางการ ทำไปสอนไป แนะนำกันไป มีการติดตามและประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ โดยจะมีการประชุมเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อรายงานการทำงาน รายงานปัญหาและปรึกษาเพื่อหาข้อแก้ไขต่อไป

การเข้าถึงและการเผยแพร่ ระยะเริ่มต้นนั้นไม่ได้มีการเผยแพร่มากนัก เป็นช่วงเวลาที่กำลังสร้างความรู้ใหม่และการฝึกฝนเรียนรู้ ซึ่งต้องใช้เวลานานพอสมควร หลังจากทีศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังเริ่มมีความเข้าใจมีการดำเนินการและปฏิบัติงานได้ดี ผลงานหรือ

ผลิตภัณฑ์ได้เริ่มปรากฏในการนำไปใช้ในการแสดงโฆษณาพระราชทาน จึงได้มีการบันทึกข้อมูลความรู้ต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการปฏิบัติงานครั้งต่อไป เพื่อใช้ในการสอนงานรุ่นน้อง และผู้ที่มาเยี่ยมชม โดยทำสื่อนำเสนอกระบวนการทอดผ้าผูกครองนคร

6. การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ คือการถ่ายทอดและสร้างความรู้ในรูปแบบหนึ่ง จากกระบวนการทำงานทั้งในการเรียนการสอนในระยะแรกและในการผลิตนั้น ทำให้มีการแบ่งปันความรู้และแลกเปลี่ยนความรู้กับสมาชิกและผู้ที่เกี่ยวข้องในศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังที่ทำงานร่วมกัน ช่วยกันปรึกษา แลกเปลี่ยนความคิดเห็น พุดคุยแบ่งปันประสบการณ์กันระหว่างรุ่นพี่รุ่นน้อง และมีการแบ่งปันความรู้ แลกเปลี่ยนความรู้จากชุมชนและผู้ที่มาเยี่ยมชม และการไปดูงานการไปสอนทอดผ้าผูกครองที่ศูนย์ศิลปาชีพอื่น การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนรู้นั้นเกิดขึ้นอยู่เสมอในการดำเนินงานทุกขั้นตอน

7. การเรียนรู้ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในทุกกระบวนการของการดำเนินงานไม่ว่าจะเป็นระยะของการถ่ายทอดความรู้ และระยะของการผลิต เมื่อทุกฝ่ายได้เรียนรู้ในทุกกระบวนการและเข้าใจระบบในการทำงาน ไม่ใช่แค่การเรียนรู้ตามหน้าที่รับผิดชอบ แต่เรียนรู้งานในทุก ๆ อย่างของศูนย์ฯ ทำให้เกิดองค์ความรู้ เมื่อปฏิบัติซ้ำ ๆ ก็จะเกิดประสบการณ์ในการทำงาน เทคนิคเฉพาะในการทำงาน และประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาจะช่วยให้เกิดการพัฒนาการทำงานต่อไป

การที่กลุ่มทอดผ้าผูกครองนคร ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังประสบความสำเร็จในการฟื้นฟูผ้าผูกครองนครและการสร้างอาชีพรายได้ที่มั่นคงให้กับสมาชิกนั้น เกิดจากการร่วมมือจากทุก ๆ ฝ่าย เพราะทุกคนมีความสำคัญ มีบทบาทหน้าที่ที่ช่วยให้การดำเนินงานของกลุ่มไปสู่เป้าหมายจนสำเร็จได้ การแลกเปลี่ยนความรู้และการเรียนรู้ที่อยู่ในทุก ๆ กระบวนการของการดำเนินงาน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

2.2 ผลของการจัดการความรู้

จากการใช้กระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอนเพื่อรวบรวมและจัดระบบความรู้ ทั้งความรู้แบบฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) และความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เพื่อให้บรรลุเป้าหมายแล้วในการพัฒนางานแล้ว ยังส่งผลให้เกิดการพัฒนาคน พัฒนาองค์กร และพัฒนาชุมชน โดยมีรายละเอียดการวิเคราะห์ความสำเร็จของกลุ่มผ้าผูกครอง นคร ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดังนี้

การพัฒนาคน

การจัดการความรู้ช่วยให้คนในองค์กรมีค้นพบความสามารถและพัฒนาความสามารถของตัวเอง อาทิเช่น ช่างทอผ้า จากที่ไม่มีความรู้ในด้านการทอผ้ายกเมืองนคร ก็สามารถเรียนรู้ และพัฒนาฝีมือจนได้รับการยอมรับว่ามีความเชี่ยวชาญมีทักษะที่เป็นเลิศในการทอ จนสามารถสอนให้แก่ผู้อื่นได้ การทำงานด้วยกันก็ช่วยให้เสริมสร้างนิสัยที่ดีในการทำงาน ไม่ว่าจะเป็นการรับผิดชอบในการทำงาน การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และการสามัคคีในการทำงาน รวมทั้งการพัฒนาความเป็นอยู่ของคนด้วย จากที่มีอาชีพเป็นเกษตรกร อาชีพค้าขาย มีรายได้ที่ไม่แน่นอน สามารถมาทำงานตรงนี้ สร้างอาชีพ และสร้างรายได้โดยไม่ต้องออกไปหางานที่อื่น

การพัฒนางาน

งานนั้นเป็นหนึ่งในเป้าหมายของการจัดการความรู้ ซึ่งเมื่อ “คน” ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนงาน คนได้รับการสร้างและพัฒนาความรู้ เมื่อคนมีความรู้ความสามารถส่งผลให้งานประสบความสำเร็จ และเกิดการพัฒนางานให้ดียิ่งขึ้น ความยากของงานทอผ้ายกเมืองนครนั้นต้องใช้ความประณีต ความใส่ใจและความอดทนในการทำงาน การฟื้นฟูผ้ายกเมืองนครให้สำเร็จนั้นเป็นงานที่ยาก คุณค่าของผลงานก็ยังมีมากเช่นกัน การพัฒนางานนั้นเกิดมาจากการเห็นคุณค่าของงาน การที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังได้มองเห็นผลงานที่ร่วมกันทำ ถูกนำไปใช้อย่างมีคุณค่า การได้คำตอบแทนพิเศษจากชิ้นงานในแต่ละครั้ง เป็นแรงจูงใจในการที่จะตั้งใจพัฒนางานให้ดีขึ้น

การพัฒนาองค์กรและชุมชน

เมื่อการทอผ้ายกเมืองนครของกลุ่มทอผ้า ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง ได้รับการยอมรับและมีชื่อเสียงในวงกว้าง ทำให้ชื่อของศูนย์ฯ นั้นเป็นที่รู้จักทั้งจากคนในท้องถิ่น และคนภายนอกที่ได้มีโอกาสเห็นผลงานจากที่ต่าง ๆ มีการเข้ามาท่องเที่ยวและเยี่ยมชมศูนย์ฯ ซึ่งภายในศูนย์ฯ นั้นมีงานหัตถกรรมหลายประเภท เป็นเสมือนการเผยแพร่ผลงานอีกทางหนึ่งที่สำคัญ และเป็นการสร้างรายได้แก่ชุมชน เมื่อผู้ที่มาเยี่ยมชมได้เห็นการทำงาน ก็จะได้เห็นถึงคุณค่าของงาน เห็นถึงศักยภาพในการทำงานร่วมกันของศูนย์ที่สามารถดำเนินการและจัดการการฟื้นฟูพัฒนาผ้ายกเมืองนครจนประสบความสำเร็จ จนปัจจุบันมีการเรียกผ้ายกเมืองนครที่ทอจากศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังว่า “ผ้ายกเนินธัมมัง”

3. ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

3.1 การเผยแพร่

ปัจจุบันนี้การเข้าถึงแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ของศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมังนั้นไม่ชัดเจนเท่าที่ควร มีเพียงสื่อจากภายนอกที่เข้ามาศึกษาและจัดทำสื่อเพื่อเสนอความรู้เพียงบางด้านเท่านั้น และข้อมูลก็ไม่ได้มีการปรับปรุงให้ทันสมัย ทางศูนย์ฯ จึงควรจัดทำฐานความรู้ของการทำงานทุก ๆ ด้าน อย่างละเอียดและชัดเจน เพื่อสะดวกในการนำไปใช้ของคนในองค์กรและเพื่อการเผยแพร่งาน โดยการเผยแพร่งานนั้นไม่เพียงแต่การออกร้าน การขาย หรือการขอให้ผู้สนใจมาเยี่ยมชมและเป็นสื่อกลางในการสื่อสารแทนตัวศูนย์ฯ เท่านั้น แต่เป็นการเผยแพร่วิธีขั้นตอนในการทำงานของส่วนงานต่าง ๆ จากผู้ที่ปฏิบัติงานจริง เพื่อสร้างเรื่องราวให้กับผลิตภัณฑ์ ทำให้บุคคลทั่วไป ผู้เยี่ยมชมหรือผู้สนใจผลิตภัณฑ์ได้เห็นถึงที่มาที่ไป กระบวนการทำงาน ความยากของการทำงาน ทำให้ผลิตภัณฑ์แต่ละอย่างมีคุณค่า โดยใช้สื่อเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ ทั้งนี้จะต้องสนับสนุนและจัดการเรียนรู้ในการสร้างสื่อของกลุ่มหรือของศูนย์ฯ โดยร่วมกันกำหนดว่าการเผยแพร่จะเป็นไปในรูปแบบไหน และเพื่ออะไร มีการกำหนดผู้ที่รับผิดชอบที่มีความเหมาะสมในการดูแล

3.2 การสร้างการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ

ในปัจจุบันนี้ช่างทอรุ่นหลังมีการเรียนรู้การปฏิบัติงานเพียงอย่างเดียว ต่างจากการเรียนรู้ในรูปแบบของรุ่นที่ 1 ที่เรียนรู้ในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นประวัติ ความเป็นมา ทุกกระบวนการขั้นตอนในการที่จะทอผ้ายกเมืองนคร ซึ่งการเรียนรู้ที่ครบทุกด้านนั้นจะช่วยให้ผู้เรียนเห็นถึงประวัติความเป็นมา ความสำคัญและความจำเป็นในเรื่องที่กำลังจะเรียนรู้หรือปฏิบัติงาน สร้างความรู้สึกหวงแหนและปลูกฝังความคิดในการที่จะตั้งใจสืบสานงานในด้านนี้ ดังนั้นทางศูนย์ฯ จึงควรมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เป็นทางการมากขึ้น โดยใช้ช่างทอรุ่นที่ 1 เป็นครูในการถ่ายทอดความรู้และอาจจะเชิญครูผู้เชี่ยวชาญที่เป็นผู้ร่วมจัดการเรียนการสอนในศูนย์ฯ เมื่อครั้งระยะเริ่มต้นมาร่วมกันถ่ายทอดความรู้ หรือจัดการเรียนรู้นอกสถานที่หรือการไปดูงานในสถานที่ที่ประสบความสำเร็จให้มากขึ้น เพื่อเป็นการสร้างความรู้และเป็นแรงสนับสนุนให้แก่ช่างรุ่นใหม่ต่อไป

3.3 การวิจัยครั้งต่อไป

ควรนำองค์ความรู้ด้านการทอผ้ายกเมืองนคร ไปศึกษาต่อยอดในรูปแบบของการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย สร้างเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ให้มีความเฉพาะตัว เพื่อตอบ

โจทย์ความต้องการของผู้บริโภคและสร้างรายได้ที่เพิ่มขึ้นให้แก่สมาชิก ทั้งนี้ควรศึกษาและสร้างช่องทางเผยแพร่ที่ผู้คนจะสามารถเข้าถึงได้ง่าย เพื่อเผยแพร่ผลงานและผลิตภัณฑ์ โดยควรสร้างสื่อเพื่อเสนอถึงเรื่องราวประวัติความเป็นมาของการทอดผ้ายกเมืองนคร ที่ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง ว่ามีกระบวนการทำงานของผลิตภัณฑ์แต่ละชิ้น อย่างไร มีความยากง่ายอย่างไร เพื่อสร้างมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ผ้ายกเมืองนคร

บรรณานุกรม

- Abd. Rahman Ahmad, และ Irid, M. T. M. (2008). Managing knowledge management through strategic management perspectives. *International Business Information Management Association*, 71-77. Retrieved from <https://core.ac.uk/download/pdf/12005667.pdf>
- Barry W.Boesm. (1988). A spiral model of software development and enhancement. *IEEE Computer*, 61-72.
- Byounggu Choi, และ Lee, H. (2002). Knowledge management and its link to knowledge creative process. *Expert Systems with Applications*, 23(3), 173-187. Retrieved from <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0957417402000386>
- Jelenic, D. (2011). The importance of knowledge management in organizations-with emphasis on the balanced scorecard learning and growth perspective. *Management, Knowledge and learning International Conference 2011*, 33-43. Retrieved from <https://www.issbs.si/press/ISBN/978-961-92486-3-8/papers/ML11-1.pdf>
- Meric S. Gertler, และ A., D. (2004). Local social knowledge management: Community actors, institutions and multilevel governance in regional foresight exercises. *Futures*, 36(1), 45-65. Retrieved from <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0016328703001393>
- Nonaka Ikujiro, และ Hirotaka, T. (1995). *The knowledge-creating company*. Oxford, New York.
- Tan Nya ling, Lim Ying San, และ Hock, N. T. (2009). Trust: Facilitator of Knowledge-sharing Culture. *Communications of IBIMA*, 7, 137-142. Retrieved from <https://ibimapublishing.com/articles/CIBIMA/2009/396037/396037.pdf>
- จันทรา ทองสมัคร. (2554). ฝ่ายกเมืองนคร. นครศรีธรรมราช: ศูนย์วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.
- ณปภัช ชัยมงคล. (2558). การศึกษาการบริหารจัดการความรู้กิจกรรมทางการศึกษาศิลปะของ พิพิธภัณฑ์บ้านจิม จอมปัสัน. (ปริญญาานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนคริ

นทรวีโรฒ, กรุงเทพฯ.

ไทยโพสต์. (2561). โขนพระราชทาน ตอน "พิเภกสวามีภักดี" สืบค้นจาก

thaipost.net/main/detail/16878

ธีรพันธุ์ จันทร์เจริญ. (2536). การศึกษาบทบาทและความสำคัญของฝ่ายกนกระวีธรรมราชและฝ่ายก
พุมเรียง ระหว่างพ.ศ. 2325-2453. (ปริญาศิลปศาสตรบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร,
กรุงเทพฯ. สืบค้นจาก

http://www.thapra.lib.su.ac.th/thesis/showthesis_th.asp?id=0000005070

ธีรพันธุ์ จันทร์เจริญ. (2560). ฝ่ายก. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

นพเวช บุญมี. (2559). การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่
ชุ่มน้ำดอนหอยหลอด จังหวัดสมุทรสงคราม. (ปริญานิพนธ์ปริญามหาบัณฑิต).

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.

น้ำใจดี นครินทร์. (2557). โขนของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์

พระบรมราชินีนาถ : กระบวนการจัดสร้าง อนุรักษ พัฒนารูปแบบ. *Silpakorn University Journal*.

เนตรนภาลัย แซ่หลี. (2557). การศึกษาและพัฒนากระบวนการทอผ้าลายยกดอก เพื่อการออกแบบ
ผลิตภัณฑ์เครื่องแต่งกาย กรณีศึกษา : ผ้าลายยกดอกกลุ่มทอผ้าบ้านตรอกแค ตำบลขอนแก่น
หาด อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช. (ปริญานิพนธ์ปริญามหาบัณฑิต).

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.

บุญแก้ว, ณ. การดำเนินงานของกลุ่มทอผ้า. สืบค้นจาก

<https://sites.google.com/site/ngannganooooo/4-kar-danein-ngan-khxng-klum-thx-pha>

ประพนธ์ ผาสุขยี่ด. (2549). การจัดการความรู้ฉบับมือใหม่หัดขับ (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: ไบโหม.

มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2543). ผ้าทอพื้นเมืองในภาคใต้ โครงการพัฒนาผ้าพื้นเมืองในทุกจังหวัด
ของประเทศ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ล้วน สายยศ, และ อังคณา สายยศ. (2538). เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 5).

กรุงเทพฯ: ภาควิชาการวัดผลและวิจัยทางการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร.

วรรัตน์ วัฒนชนโนบล, และ คณะ. (2558). การจัดการความรู้การทอผ้าพื้นบ้านของกลุ่มอาชีพบ้าน
สุขเกษม อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี

ราชมณฑลรัตนโกสินทร์, กรุงเทพฯ.

วลัญช์ สุภากร. (2561). โชนพระราชทาน : ทรงฟื้นฟูศิลปศาสตร์ศิลป์แผ่นดิน. สืบค้นจาก

bangkokbiznews.com/news/detail/625

วิจารณ์ พานิช. (2549). การจัดการความรู้ ฉบับนักปฏิบัติ (พิมพ์ครั้งที่ 3..). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

วีระพจน์ กิมาคม. ชุมชนนักปฏิบัติ Community of Practice-COP. สืบค้นจาก

https://www.opsmoac.go.th/km-km_org_center-files-391991791018

ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ. วิถีธรรม ตระกูลเงินไทย คุรุศิลป์ของแผ่นดิน. สืบค้นจาก

archive.sacict.or.th/creator/59

สำนักงานก.พ.ร.และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. (2548). คู่มือการจัดทำแผนการจัดการความรู้.

สืบค้นจาก <http://www.thaiall.com/km/indexo.html>

สำนักงานจังหวัดนครศรีธรรมราช. ประวัติความเป็นมาจังหวัดนครศรีธรรมราช. สืบค้นจาก

http://www.nakhonsithammarat.go.th/web_52/history.php

สำนักราชเลขาธิการ, ก. ประวัติมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์

พระบรมราชินีนาถ. สืบค้นจาก

<http://silapacheep.ohm.go.th/index.php/th/component/main/contents/124?layout=detail&b=about>

สำนักราชเลขาธิการ, ก. วิสัยทัศน์และพันธกิจ. สืบค้นจาก

<http://silapacheep.ohm.go.th/index.php/th/component/main/contents/123?layout=detail&b=about>

แบบสัมภาษณ์
เรื่อง การจัดการความรู้กลุ่มทอผ้ายก ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง
จังหวัดนครศรีธรรมราช
โดย นางสาวนิตยา สีคง
นิสิตปริญญาโทภาคนอกเวลาราชการ สาขาศิลปศึกษา
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

1. ข้อมูลทั่วไป

- 1.1 อายุ.....ปี เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
- 1.2 ภูมิลำเนา
- 1.3 ที่อยู่ปัจจุบัน
- 1.4 สภาพสมรส ☐ โสด ☐ สมรส ☐ หย่า/ม่าย/แยกกันอยู่
- 1.5 ระดับการศึกษา
- 1.6 อาชีพหลัก
- 1.7 อาชีพรอง
- 1.8 วัน เดือน ปี ที่ตอบแบบสอบถาม

2. กระบวนการจัดการความรู้ด้านการถ่ายทอดความรู้ (สอน)

- 2.1 มีการประชุมร่วมมือกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดวิธีการและเนื้อหาความรู้เกี่ยวกับการทอผ้ายกนครอย่างไร
- 2.1.1 เป้าหมายในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการทอผ้ายกคืออะไร
- 2.1.2 ต้องใช้เนื้อหาความรู้ในด้านใดบ้าง ในการที่จะถ่ายทอดความรู้
- 2.1.3 ระยะเวลาในการดำเนินการ
- 2.1.4 มีการกำหนดผู้ดำเนินการหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบในเรื่องเนื้อหาความรู้และวิธีการถ่ายทอด (สอน)หรือไม่ อย่างไร
- 2.2 มีการวางแผนในการรวบรวมเนื้อหาความรู้ที่จะถ่ายทอดเกี่ยวกับการทอผ้า ยก
อย่างไร
- 2.2.1 แสวงหาความรู้จากแหล่งใดบ้าง (คน,กลุ่ม,สถานที่)
- 2.2.2 มีวิธีการขั้นตอนในการค้นคว้าและรวบรวมความรู้อย่างไร
- 2.3 มีขั้นตอนของการจัดการความรู้ที่ได้รวบรวมมาอย่างไร และมีการกลั่นกรองความ
ถูกต้องเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร
- 2.3.1 มีการแบ่งหรือจัดหมวดหมู่ของความรู้อย่างไร

2.3.2 ใช้วิธีการใดในการตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาความรู้

2.3.3 มีการปรับหรือบูรณาการความรู้ใหม่และความรู้ที่มีอยู่เดิม ให้มีความเหมาะสมกันอย่างไร

2.3.4 การลำดับเนื้อหาความรู้ที่จะถ่ายทอด (สอน) เป็นอย่างไร

2.4 ขั้นตอนการถ่ายทอดความรู้(สอน)

2.4.1 รูปแบบในการเรียนการสอน

2.4.2 มีการใช้สื่อในการถ่ายทอดความรู้หรือไม่ อย่างไร

2.4.3 มีขั้นตอนในการถ่ายทอดความรู้อย่างไร

2.4.4 แต่ละขั้นตอนของการเรียนและการสอนนั้น ใช้ระยะเวลาเท่าไร

2.4.5 เนื้อหาในการถ่ายทอดความรู้มีอะไรบ้าง

2.4.6 มีการอบรมให้ความรู้เรื่องประวัติความเป็นมา และความสำคัญของฝ่ายกนกรหรือไม่ อย่างไร

2.4.7 การใช้งานของฝ่ายกนกรในอดีตและปัจจุบัน

2.4.8 ฝ่ายกนกรมีลักษณะโครงสร้างองค์ประกอบของพื้นผ้าและลวดลายเป็นอย่างไร

2.4.9 ฝ่ายกนกรที่เน้นธัมมังจะทอนั้นจะมีรูปแบบอย่างไรและมีลวดลาย

อะไรบ้าง

2.4.10 การติดตามประเมินผลการสอนเป็นอย่างไร รูปแบบใด

2.5 มีกระบวนการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้อย่างไร

2.5.1 มีการเปิดโอกาสให้ผู้ได้รับการถ่ายทอดได้แสดงความคิดเห็นหรือข้อสงสัยในระหว่างการเรียนการสอนหรือไม่ อย่างไร

2.5.2 แนวทางในการขอคำปรึกษาหรือคำแนะนำเพิ่มเติมหลังจากจบการเรียนการสอน จะเป็นไปในรูปแบบช่องทางใด

2.5.3 มีกิจกรรมการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กับแหล่งการเรียนรู้อื่น ๆ หรือไม่ อย่างไร

2.6 การเรียนรู้

2.6.1 เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างไรบ้าง

2.6.2 ผู้ได้รับการถ่ายทอดเกิดความเข้าใจ เกิดทักษะ และมีการนำความรู้ไปพัฒนาอย่างไรบ้าง

3. กระบวนการจัดการความรู้ด้านการผลิต

3.1 มีการประชุมร่วมมือกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดวิธีการและความรู้ด้านการผลิตฝ่ายกอย่างไร

3.1.1 วัดอุปสงค์ในการผลิตฝ่ายกคืออะไร

3.1.2 มีการวางแผนระบบในการผลิตอย่างไร

3.1.3 ต้องใช้ความรู้ด้านใดบ้างในการผลิต

3.1.4 ระยะเวลาในการดำเนินการ

3.1.5 มีการกำหนดผู้ดำเนินการหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบในเรื่องวิธีการและความรู้ด้านการผลิตหรือไม่ อย่างไร

3.2 มีการรวบรวมเนื้อหาความรู้ในการผลิตอย่างไร

3.2.1 มีการแสวงหาความรู้จากแหล่งความรู้ใดบ้าง (คน,กลุ่ม,สถานที่)

3.2.2 มีวิธีการขั้นตอนในการค้นคว้าและรวบรวมความรู้อย่างไร

3.3 มีขั้นตอนการจัดการความรู้ด้านการผลิตให้เป็นระบบ และมีการกลั่นกรองความถูกต้องความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

3.3.1 มีการแบ่งหรือจัดหมวดหมู่ของความรู้ในการผลิตอย่างไร

3.3.2 วางระบบการผลิตอย่างไรบ้าง (ปัจจัยการผลิต,การผลิต,ผลผลิต)

3.3.3 มีการลำดับสายการผลิตอย่างไร (กระบวนการที่แสดงถึงวิธีการผลิตอย่างต่อเนื่อง ลำดับก่อนหลัง เพื่อความสะดวกของผู้ปฏิบัติงานและผู้ดำเนินการ)

3.3.4 ระบบการขายและการตลาดเป็นอย่างไร

3.4 ขั้นตอนการผลิต

3.4.1 ขั้นตอนในการผลิตเป็นอย่างไร

3.4.2 ใช้ระยะเวลาเท่าไรในการผลิตแต่ละขั้นตอน

3.4.3 วิธีการแจกจ่ายงานเป็นอย่างไร

3.4.4 มีการติดตามและประเมินผลการผลิตอย่างไร

3.5 มีกระบวนการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้อย่างไร

3.5.1 แนวทางในการสื่อสารเมื่อเกิดปัญหาหรือต้องการคำแนะนำเพิ่มเติม

3.5.2 มีกิจกรรมการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กับแหล่งการผลิตอื่นๆหรือไม่ อย่างไร

3.6 การเรียนรู้

- 3.6.1 มีปัญหาหรืออุปสรรคบ้างหรือไม่ อย่างไร และมีแนวทางในการแก้ไขที่ดีและเหมาะสมอย่างไร
- 3.6.2 มีการพัฒนาปรับปรุงผลิตภัณฑ์ มีการต่อยอดผลิตภัณฑ์อย่างไรบ้าง
- 3.6.3 มีการจัดอบรมเพื่อพัฒนาทักษะความรู้ของผู้ปฏิบัติงานบ้างหรือไม่
- 3.6.4 มีการบันทึกจัดเก็บความรู้ และเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณะอย่างไรบ้าง

แบบสอบถาม

เรื่อง การจัดการความรู้กลุ่มทอผ้ายก ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง จังหวัด

นครศรีธรรมราช

โดย นางสาวนิตยา สีคง

นิสิตปริญญาโทภาคนอกเวลาราชการ สาขาศิลปศึกษา

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

แบบสอบถามความพึงพอใจในการเข้าร่วมโครงการทอผ้ายก ศูนย์ศิลปาชีพบ้าน
เนินธัมมัง จังหวัดนครศรีธรรมราช

โดยใช้เป็นแบบสอบถามประเมินค่า (Rating Scale) โดยมีเกณฑ์แบ่งเป็น 5 ระดับดังนี้

5 หมายถึง ระดับความคิดเห็นมากที่สุด

4 หมายถึง ระดับความคิดเห็นมาก

3 หมายถึง ระดับความคิดเห็นปานกลาง

2 หมายถึง ระดับความคิดเห็นน้อย

1 หมายถึง ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด

กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องคะแนนที่ท่านเห็นว่ามีค่าสำคัญมากน้อยเพียงใด
หน้าข้อที่ท่านคิดว่าเป็นความจริงที่สุด

รายการ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
ด้านการถ่ายทอดความรู้ (สอน)					
- การเรียนการสอนมีความน่าสนใจ					
- เนื้อหามีความครบถ้วนสมบูรณ์					
- มีการลำดับเนื้อหาเรียงลำดับตามความง่ายไปยาก					
- มีการใช้สื่อการสอนที่เหมาะสม					
ด้านการเรียนรู้					
- ระยะเวลาในการเรียนมีความเหมาะสมกับตัวบทเรียน					
- บรรยากาศเหมาะแก่การเรียนรู้					
- มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน					
- มีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนและแสดงความคิดเห็น					
ด้านทักษะความรู้					
- ได้รับความรู้และประสบการณ์การเรียนรู้					
- เกิดทักษะและความเข้าใจมากขึ้น					
- สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพได้					
ด้านเจตคติ					
- ตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของฝ่ายกนคร					
- จะสืบสานและอนุรักษ์ฝ่ายกนครต่อไป					
- ความพึงพอใจในโครงการนี้					

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นิตยา สีคง
วัน เดือน ปี เกิด	5 ตุลาคม 2537
สถานที่เกิด	180 หมู่ 3 ถนนชายทะเล ตำบลปากพ่องีฝั่งตะวันออก อำเภอปากพ่องี จังหวัดนครศรีธรรมราช
วุฒิการศึกษา	ปริญญาตรีศิลปบัณฑิต(จิตรกรรมไทย) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล รัตนโกสินทร์ วิทยาเขตเพาะช่าง
ที่อยู่ปัจจุบัน	ห้อง1-6 ตึก 3 1148-50 สามแยกไฟฉาย ถนนพวานนก แขวงบ้านช่างหล่อ เขตบางกอก น้อย กรุงเทพมหานคร

